

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TOPLUMSAL BOYUTTA TERİMBİLİM
ÇALIŞMALARI:
FRANSA'DAKİ *AFNOR TERİM BİRLİĞİ*' NDEDEN YOLA
ÇIKARAK TÜRKİYE'DE TERİMLERDE
STANDARTLAŞTIRMA MODELİ OLUŞTURMAK**

Ar.Gör. Deniz KOÇAK

**SBE Fransızca Mütercim Tercümanlık Programı
Tezli Yüksek Lisans Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Emine DEMİREL (Yıldız Teknik Üniversitesi)

İSTANBUL, 2005

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	I
ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
1. GİRİŞ.....	1
2. TERİMBİLİM VE TARİHSEL SÜRECİ.....	5
2.1 TERİM.....	5
2.2 TERİM ÇALIŞMALARININ BAŞLANGICI- XVIII. ve XIX. yy.....	7
2.3 XX. YÜZYILDA TERİMBİLİM.....	8
2.3.1 Wüster ve Avusturya Ekolü.....	9
2.3.2 SSCB’de Hareketlenen Terimbilim Çalışmaları.....	10
2.3.3 Wüster ve Lotte.....	11
2.3.4 1980’lerde Hareketlenen Terimbilim Çalışmaları.....	12
2.4 TERİMBİLİM.....	14
2.5 TÜRKİYE’DE TERİMBİLİM.....	18
2.5.1 Dil Devrimi ve TDK.....	19
2.5.2 Türk Standartlarında Terim.....	22
3. ALANLARARASI BİR DİSİPLİN OLARAK TERİMBİLİM ÇALIŞMALARI.....	24
3.1 TERİMBİLİM AKIMLARI.....	25
3.2 TERİMBİLİM OLUŞUMU.....	26
3.3 TERİMBİLİM ÇALIŞMALARININ GELİŞTİĞİ ÜLKELER.....	28
3.3.1 Fransa.....	28
3.3.2 Kanada-Québec.....	30
3.3.3 Belçika.....	32
3.3.4 İsviçre.....	32
3.3.5 Almanya.....	32

3.3.6	Romanya.....	32
3.3.7	Estonya.....	33
3.3.8	Letonya.....	33
3.3.9	Polonya.....	33
3.3.10	Çek Cumhuriyeti.....	33
3.3.11	Macaristan.....	33
3.3.12	Slovenya.....	34
3.3.13	Bulgaristan.....	34
3.3.14	Lübnan.....	34
3.4	AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TERİM ÇALIŞMALARI.....	34
3.5	TERİMLERLE İLETİŞİM.....	35
3.6	ALANLARARASI BİR DİSİPLİN – TOPLUMTERİMBİLİM.....	36
3.6.1	Toplumsal – Toplum.....	36
3.6.2	Toplumterimbilim (Socioterminologie).....	37
3.6.3	Toplumterimbilim: Toplumdilbilim ve Glottopolitik.....	40
3.6.4	Uzmanlık Alanlarına Toplumterimbilimsel Yaklaşım.....	43
3.6.5	Terimleri Üreten ve İthal Eden Ülkeler.....	44
TERİM ÇALIŞMALARI İÇİN STANDARTLARA		
4.	UYGUN BİR MODEL ÖNERİSİ:	
	YıldızTerm.....	46
4.1	STANDARTLARDA TERİM ÇALIŞMALARI.....	47
4.2	TERİM VERİTABANI: YıldızTerm.....	48
4.2.1	YıldızTerm Veritabanı Projesinin Altyapısı.....	49
4.2.2	YıldızTerm Veritabanının Altyapısında Kaynak ve Dil.....	55
5.	SONUÇ.....	57
	KAYNAKÇA.....	59
	EK-I.....	64
	EK-II.....	92
	ÖZGEÇMİŞ.....	114

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1	Terimbilim alanının düzenlenişi.....	27
Şekil 3.2	Jakobson’a göre iletişim eyleminin elemanları.....	35
Şekil 4.1	Veritabanı terim formunun ekran görüntüsü.....	50
Şekil 4.2	Kavram ve alan girişinin ekran görüntüsü.....	51
Şekil 4.3	Kaynak girişinin ekran görüntüsü.....	52
Şekil 4.4	Kişi bilgi girişinin ekran görüntüsü.....	53
Şekil 4.5	Kayıt arama ekran görüntüsü.....	54
Şekil 4.6	Listeleme düğmeleri ekran görüntüsü.....	55

ÖNSÖZ

Çeviribilim alanında çalışmalarını sürdüren bir bölümde, lisans eğitiminin ardından yüksek lisans eğitime başlamış olmam, çeviri süreci, çeviri etkinliği konularında bilinçlenmemi ve çeviri etkinliğiyle etkileşimde olan terimbilim gibi diğer alanlara da ilgi duymamı sağladı.

Küreselleşen dünyamızda uluslararası iletişimi olanaklı kılan önemli olgulardan bir tanesi kuşkusuz çeviri etkinliğidir. Türkiye, değişen dünya koşullarına ayak uydurmaya çalışırken ve Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde etkinliklerini sürdürürken çeviriye ve çevirmenlere sıklıkla gereksinim duymaktadır. Bu gereksinim de beraberinde konu hakkında bilinçlenmeyi de getirecektir; böylesi olumlu bir düşüncenin hayata geçirilebilmesi yani çeviri konusunda bilinçlenmenin sağlanabilmesi, çeviribilim ve terimbilim alanında çalışan bilim adamlarının en büyük arzusudur.

Terimbilim alanının, özellikle toplumsal boyutuna yönlenmemi sağlayan ve çalışmalar süresince engin bilgisini benimle cömertlikle paylaşan ve bana her an, her türlü desteği vererek kendime güvenmemi sağlayan tez danışmanım çok sevgili hocam *Doç. Dr. Emine Demirel*'e teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Ayrıca Bölüm Başkanımız çok sevgili hocam *Prof. Dr. Füsun Ataseven*'e bana kazandırdığı bütün değerli bilgiler için teşekkür ederken, kendisinin çalışmalarında her zaman bana destek vermesinin ve yol göstermesinin benim için önemini bir kez daha vurgulamak isterim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca, derin bilgisiyle dilbilim ve göstergebilim alanlarında alt yapı oluşturmamı sağlayan çok sevgili hocam *Doç Dr. Sündüz Kasar*'a da teşekkür etmek istiyorum.

Lisans döneminde hocam olan, yüksek lisans eğitimim boyunca da aynı sınıfı paylaştığım, çok sevgili hocam *Öğr. Gör. Hülya Yılmaz*'a yaptığımız bütün keyifli çalışmalar ve yol göstericiliği için teşekkür ediyorum.

Çok sevgili çalışma arkadaşım *Ar. Gör. Yeliz Yalın*'a ortak çalışmanın zevkini tatmamı sağladığı, her zaman yanımda olduğu ve özellikle tez çalışmamın model bölümünde teknik anlamda bana verdiği her türlü destek için teşekkür ediyorum.

Bölümdeki bütün hocalarımın ve çalışma arkadaşlarımın her birine teşekkür ederken, özellikle *Uzman Süheyla Sarı*'ya bazı kaynaklara ulaşmam konusunda gösterdiği yardımlar için teşekkür ediyorum. Ayrıca beklenmedik bir anda aramızdan ayrılarak, hepimizi üzüntüye boğan değerli hocam *Öğr. Gör. Serpil Hotaman*'ı bir kez daha sevgiyle anmak isterim.

YTÜ AB Ofisi'nde birlikte keyifle çalıştığım hocalarıma ve arkadaşlarıma da teşekkür ederken, özellikle *Yrd. Doç. Semra Özkan*'ın verdiği fikirlerin benim için önemini belirtmek isterim.

Toplumterimbilim alanında önemli kaynaklara ulaşmakta sıkıntı yaşadığım süreçte, değerli *toplumterimbilimci François Gaudin*'le elektronik posta yoluyla haberleşebilmek ve beni yönlendirmesi çok önemliydi.

Birçok alanda çalışmaları bulunan, *toplumterimbilim* konusunda da çalışmalar vermiş olan bir başka değerli bilim adamı *Yves Gambier*'nin ulaşamadığım bazı kaynakları bana posta yoluyla iletmesi benim için çok anlamlıydı.

Ayrıca çalışmamı gerçekleştirdiğim bu bir yıl içinde, hayatımın her döneminde olduğu gibi her an yanımda olup, bana güç ve destek veren öncelikle *annem, babam* olmak üzere bütün *aileme* ve *arkadaşlarıma* teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

ÖZET

Tez çalışmamızda, terimbilim alanının kuramsal ve uygulama boyutunu ele almayı amaçladık. Çalışmamız, giriş, terimbilim ve tarihsel süreci, alanlararası bir disiplin olarak terimbilim çalışmaları, terim çalışmaları için standartlara uygun bir model önerisi: YıldızTerm ve sonuç ana bölümlerinden oluşmaktadır. **Terim** kavramından yola çıkarak, **terimbilimin** doğuşunu ele aldık. Birçok alanla etkileşim içinde bulunan terimbilimin akımlarına ve oluşumuna değindik. Dünyada terimbilim çalışmalarının geliştiği ülkelerde yürütülen çalışmalardan, özellikle Québec modelinden hareketle terimbilimi toplumsal açıdan değerlendiren **toplumterimbilim** alanını daha yakından inceledik. Sosyo-kültürel etkenler göz önüne alınınca, daha kullanıma yönelik, işlevsel terimbilim çalışmalarının gerçekleştirilebildiği konusu üzerinde özenle durmaya çalıştık. Bu değerlendirmelerin ardından, bölümümüzde geliştirilen YıldızTerm veritabanı projesinde kullanılmak üzere standartlara uygun bir model oluşturduk. Microsoft Access programıyla oluşturduğumuz veritabanımızda **işlevselliğe** önem vermeyi hedefledik.

Anahtar Sözcükler: *terim, kavram, terimbilim, toplumterimbilim, glottopolitik, işlevsellik, kurumsallık, standardizasyon, TSE, ISO, AFNOR, YıldızTerm.*

ABSTRACT

In our thesis project, we have aspired to discuss the theoretical and practical aspects of terminology. The project consists of following main parts: Introduction, terminology and its historical process, terminology as an interdisciplinary study, proposal for an appropriate model. Starting from the concept of terms, we have looked into the genesis of terminology. We expounded on the set of movements and the formation of terminology which has been in close interaction with many other disciplines. We investigated the studies in the countries where terminology science studies are flourishing and focused on the science of **socioterminology** that assesses the social aspect of terminology science taking the Québec model as its starting point. In account of socio-cultural influences, we have carefully dwelled on the viability of functional terminological studies that are more directed towards use. After these assessments, we have created a model to be used in our Yildizterm database which has been developed in our department. The database created with Microft Access aims at functional use.

Keywords: *term, concept, terminology, socio-terminology, glottopolitique, functionalism, corporational, standardization, TSE, ISO, AFNOR, YildizTerm.*

1. GİRİŞ

Bilgi ve iletişim, çağımızda büyük önem taşımakta olan iki kavramdır. Bilginin üretimi ve aktarımı, başka bir söylemle iletişim ağında yerini almasında kuşkusuz en önemli pay *dile* düşmektedir. İnsan dil aracılığıyla düşünmekte; düşündüklerini, yarattıklarını yine dil aracılığıyla ifade etmektedir. Bilimsel, teknik ya da sanat alanlarında yani belirli bir uzmanlık alanında üretilen düşünceler, paylaşılan öğretiler daha özel bir iletişim boyutunda yer almaktadır. Bu iletişim ağını olanaklı kılan değerler ise *terimler*dir.

Günümüzde özerk bir bilim dalı olarak değerlendirilen terim çalışmalarının varlığı esasında çok eskilere dayanmaktadır. Terimler, bir bilim dalı içerisinde değerlendirilmeye başlanmasından önce hayatımıza girmiştir. Bilim dünyasında yaşanan gelişmelerle yeni kavramlar ortaya atılmış ve kavramların adlandırılma sorunu gündeme gelmiştir. XVIII. yüzyılda Lavoisier, Berthollet, Linné gibi bilim adamları kendi çalıştıkları alanların terimleriyle de ilgilenmişlerdir. Gereksinim doğrultusunda gerçekleştirilen bu terimbilim çalışmaları, bilim adamlarının o dönemde ortaya attıkları ve geliştirdikleri kavramları adlandırmaları amacıyla yapılmıştır. Ancak, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında özellikle kimya alanında gerçekleştirilen yeni gelişmeler sonucunda türetilen bu terimler yetersiz kalmıştır. XIX. yüzyılda ise bilimsel çalışmaların uluslararası boyutta değerlendirilmeye başlanmasıyla terim çalışmalarına yönelik kurallar oluşturmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır.

XX. yüzyılda bilim-teknikte yaşanan hızlı gelişim, oluşturulan yeni kavramların adlandırılmasını ve adlandırmaların uyumlu kılınmasını gerektirmiştir. Bu nedenle, bilim-teknik alanlarında uzman kişiler terimbilimin gerekliliğini ilk fark edenler olmuştur. Yani terimbilim gereksinimden doğmuştur. Çalışmaların bilim kimliği kazanmasında en önemli payın terimlerle çalışmalarını yürüten farklı alanlardan bilim-teknik adamlarına ait olduğunu söyleyebiliriz

Avusturya'lı mühendis Eugen Wüster (1898–1977) modern terimbilimin kurucusu ve *Avusturya Ekolü*'nün öncüsü olarak kabul edilmektedir. Wüster doktora tezinde, terimbilim alanındaki çalışma yöntemlerinin dizgeselliğini doğrulayan nedenleri açıklayarak terim çalışmalarının ilkelerini oluşturur ve terimbilim verilerinin değerlendirilme yönteminin ana hatlarını belirler. Terimbilimci Guy Rondeau'ya göre,

Wüster, terimbilimi öncelikle bilim ve teknik alanlarının iletişimde oluşabilecek karmaşıklıkları engellemeye yönelik bir çalışma aracı olarak değerlendirir. Bu nedenle ilk dönemlerde gerçekleştirdiği çalışmaları daha çok yöntemsel ve kuralcıdır. Kuramsal boyuta ilgisi ise ancak daha sonraları ortaya çıkar.¹

Aynı dönemlerde SSCB’de de D.S.Lotte (1889–1950) terimbilim alanında çalışmalar yaparak, bu alanda *Sovyet Ekolü*’nü kurmuştur. Yine Rondeau’ya göre, terimbilimin gerçek kurucusu Lotte’dur. Çünkü Wüster henüz terimbilim verilerinin değerlendirilmesiyle ilgilenirken Lotte terimbilimin yöntemsel ve daha da önemlisi kuramsal boyutuyla ilgilenmeye başlamıştır.²

Modern terimbilimin 1930’lu yıllarda doğuşuyla, terimbilim çalışmalarını kronolojik anlamda, aşağıda belirteceğimiz dört aşamada ele alabiliriz:

➤ *Temelleri: 1930–1960*

Bu ilk dönemde terimbilimin temelleri atılmıştır. Wüster ve Lotte’un alanla ilgili çalışmaları döneme damgasını vurmuştur. Terimlerin dizgesel özelliğini dikkate alan terimbilim çalışmalarının yöntemleri belirlenmiştir.

➤ *Yapılanması: 1960–1975*

Terimbilim alanında, bilim ve teknik konusundaki gelişmelere bağlı olarak birçok yenilik gerçekleşmiştir. İlk terim veri bankaları kurulmuştur. Terimbilim çalışmaları uluslararası boyutta değerlendirilerek standartlaştırma çalışmaları da başlatılmıştır.

➤ *Patlaması: 1975–1985*

1975 yılından itibaren ülkeler dil politikaları uygulamaya başlamıştır. Terimbilim çalışmaları da, dil düzenlemesine bağlı olarak birçok ülkede politik sistemin içerisinde yer bulmuştur. Terim, toplum ilişkisi dikkate alınmaya başlamıştır.

➤ *Farklı boyutlar: 1985’ten itibaren*

Son dönemlerde bilişim alanında yaşanan gelişmelerin, uluslararası ilişkilerin bilgi boyutunda büyük önem kazanmasının, uluslararası işbirliklerinin, terimbilim alanına önemli katkıları olmuştur. Farklı ülkelerin katılımıyla uluslararası terim ağları kurulmaya başlanmıştır.

¹ Cabré, Maria Teresa, *La Terminologie: théorie, méthode et applications*, Çev. Monique C. Cormier et John Humbley, Ottawa: Les Presses de l’Université Ottawa, 1998, s.27.

² A.e., s.59.

Toplumların gereksinimleri, toplumlarda yaşanan gelişmeler bilim alanlarını da etkilemektedir. Alanları toplumun etkisinden ayrı değerlendirmek, alanda yaşanan gelişmeleri tam anlamıyla kavrayabilmeyi olanaklı kılamayacaktır. Özellikle *terimbilim* gibi *dile*, *iletişime* dayanan bir alanı, toplumun içinde bulunduğu şartları göz önüne alarak değerlendirmek farklı açılımlar kazandıracaktır.

Terim çalışmalarının bir araştırma konusu olmasından önce bir uygulama alanı olduğundan, terimbilimin kuramsal boyutunun uygulamadan doğduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır. Uluslararası iletişimin yeni bir boyut kazandığı, küreselleşen dünyamızda bilgiler büyük bir hızla toplumlar ve diller arasında aktarılmaktadır. Çeviri etkinliğinin merkeze yerleştiği böylesi bir bilgi çağında çok dilli terim çalışmalarının göz ardı edilmesi düşünülemez. Çeviri etkinliğiyle paralel bir düzlemde ilerlemesi gereken terim çalışmaları ne yazık ki ülkemizde istenilen ölçütte gerçekleştirilememektedir. Kurumlar boyutunda gerçekleştirilen çalışmalar yeterli olmamaktadır. Terimlerle ilgili gerçekleştirilen bazı kişisel çalışmaları göz ardı etmemiz yanlış olur. Ancak terim çalışmalarının etkin bir biçimde yürütülerek, işlevsel çalışmalar ortaya konabilmesi için sistemli bir çalışma programı yürütmek gerekmektedir.

Çeviribilim alanında eğitim veren bir bölüm olmamız nedeniyle, terimbilimin önemini hem Türk dili hem de çeviri boyutunda kavramış bulunmaktayız. Bu nedenle ülkemizde, terimbilim alanının gelişimine katkıda bulunabilmek adına, *Toplumsal boyutta Terimbilim Çalışmaları: Fransa'daki AFNOR Terimbilim Birliği'nden yola çıkarak Türkiye'de terimlerde standartlaştırma modeli oluşturmak* başlığı altında böyle bir çalışma yapmaya karar verdik.

Terimbilimi toplumsal boyutuyla, yani tarihsel gelişmeleri dikkate alarak, sosyal olayların etkisini göz önüne alarak, kurumsal çalışmalardan yola çıkarak değerlendirmeye, bu şekilde de konuyu daha bütüncül ele almaya çalıştık.

Öncelikle, terim kavramından yola çıkarak terim çalışmalarının tarihsel serüvenini, başka bir deyişle terimbilimin doğuşunu değerlendirdik. Diğer bölümde, birçok alandan etkilenen, alanlararası bir alan olarak terimbilimi ele aldık. Yine bu bölümde, terimbilimin akımlarından, oluşumundan, alana yönelik çalışmaların yürütüldüğü ülkelerden yola çıkarak terimbilimin toplumsal yönünü – *toplumterimbilimi* – inceledik. Terimbilimle, toplum arasındaki bağları keşfetmek

“kullanıma yönelik, işlevsel” çalışmaların yapılmasına olanak tanımaktadır. Bizde bu bakış açısıyla, dördüncü bölümümüzde uluslararası standartlardan yola çıkıp, kullanım kolaylığını göz önüne alarak, bölümümüzün *YıldızTerm* terim veritabanı projesinde kullanılmak üzere bir veritabanı modeli geliştirdik.

Yaptığımız çalışmayla terimbilimin önemine dikkati çekmek, sistemli bir terim çalışma programının yürütülmeye başlamasının gerekliliğini vurgulamak ve sonuç olarak etkin ve standartlara uygun terim çalışmalarının başlatılmasına öncülük etmeyi hedeflemekteyiz.

2.TERİMBİLİM VE TARİHSEL SÜRECİ

“Kuşmak sihirli bir aracı kullanmaktır.”³

İnsan sihirli aracını kullanarak yani konuşarak çevresiyle iletişim kurmaktadır. Çevresinde olup bitenleri, yaşadığı toplumun değerlerini, düşüncelerini dil aracılığıyla konuşma yoluyla öğrenir ve yine dil aracılığıyla konuşarak aktarır. Yani konuşarak iletişim kuran, sosyalleşen her insan sözcüklere gereksinim duyar.

Tarif edilmesi güç duyguları da, düşünceleri de, bilimi ve tekniği de aynı sihirli aracı, dili kullanarak ifade etmeye çalışırız. Biz çoğu zaman farkında olmasak da, bilim ve teknik alanında kullanılan sözcükler yani terimler hayatımızın içinde bulunmaktadır. Terimler, genel bir konuyla ilgili olan sözcüklerden ayrı tutulmalıdır. Sözcük, kesin bir kavramsallaştırma düzeyine girince terim halini alır. Teknik alanında düşündüğümüzde, bir kullanma kılavuzunda ya da bir araba kataloğunda çok sayıda terim karşımıza çıkar. Bilimsel açıdan düşündüğümüzde ise, kimya alanında ya da tıp alanında kullanılan, o bilim dalına özgü terimler bulunmaktadır.

2.1 TERİM

Grand Robert'de **terme** madde başı için “(...) sistemli olarak düzenlenmiş sözcükler” tanımı yer almaktadır. *Le Petit Robert*'de ise **terme** madde başına bakarak, sözcüğün 1870 yılında Latince **terminus** sözcüğünden doğduğunu anlıyoruz. Terminus “anlamı sınırlandıran” anlamına gelir; yani terim sözcüğü kökeninde kendi özelliğini barındırmaktadır.

Terim, uzmanlık alanlarında dilsel bir göstergedir. Bu uzmanlık alanlarına ve uygulamalarına özgü sözcüklerin, sınırı belirli kavramları ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bir terim, tek bir kavramı ifade etmelidir, yani tek anlamlılık esastır. Terim kavramı, **tekgönderimlilik**, **tekanlamlılık** üzerine kuruludur.⁴

Andre Lalande'ın *Vocabulaire Technique et Critique de la Philosophie* adlı sözlüğünde **terme** madde başını incelediğimizde, karşımıza çıkan ilk tanım; “sınır, son, doğal bitme”dir. Sözlükte yer alan ikinci tanım da ise, “belirli bir düşünceyi ifade eden

* Tez bütünüde yapılan çeviriler tarafıma aittir.

³ Guespin, Louis, “Avant-Propos (Önsöz)”, in *Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles*, Rouen: col. Publications de l'Université de Rouen, 1993, s.9.

⁴ Candel, Danielle, “Français oral de spécialité et terminologie”, in *Le Langage et l'homme*, vol. 28, no 4 - spécial SOCIO-TERMINOLOGIE, Bruxelles: De Boeck Université, décembre 1993, s.260.

yargı” tanımıyla bilimsel ve teknik alana ait terimler açıklanmaktadır. İncelemekte olduğumuz terim kavramı, sözlükte yer alan iki tanımı da göz önüne alınarak şöyle özetlenebilir: Bir terimin sınırları belirlidir, bireyin zihninde sınırları belirli bir gerçekliği yaratır.

Prof. Dr. Berke Vardar da terim kavramını açıklarken tek anlamlılığı şöyle vurgulamaktadır:

*“Özel bir bilgi ya da etkinlik alanında, bir bilim, uygulayım ya da uzmanlık dalına özgü sözcük. Terimler uzmanlar arasında etkin bildirişim sağlanması için gerekli, temel nitelikli öğelerdir. Genel dilde geçerli olan çok anlamlılığa karşın, terim alanında tek anlamlılığa yöneliş görülür. Bu olguya bağlı olarak daha hızlı bir yenileniş süreci ve yaratım etkinliği gözlemlenir.”*⁵

Prof. Dr. Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği* isimli kitabının üçüncü bölümü olan *Ana Kavram ve Terimler*’de toplumbilimle ilgili terimlerin açıklamasını yapar. Her bilim dalının önce temel kavram ve terimlerini belirlemesi gerektiğini, bu belirleme yapılmadan girişilecek her çabanın karışıklık yaratmaktan öteye gidemeyeceğini belirtir.

Kongar kitabında toplumu, toplumsal bilimlerin temel kavramı olarak merkeze yerleştirir ve öncelikle toplumun açıklanmasına yardımcı olacak kavram ve terimleri ele alır. Hangi bakış açısıyla geliştirilmiş olursa olsun bu kavram ve terimleri, bağımsız olarak ve evrensel terimler niteliğinde ele aldığını da öncelikle belirtir. Toplumbilimle ilgili olarak aktör, toplumsal sistem, toplumsal kurum, toplumsal olgu, toplumsal yapı, alt yapı, üst yapı, kültürel yapı gibi terimleri incelerken bir takım ayrımlara varır:

*“Aslında bütün bu ayrımlar yapaydır. Çevremizdeki olayları ve varlıkları çözümleyebilmemiz için yaratılmışlardır. Çevremizdeki gerçek toplumun gerçeğidir. Toplumun gerçeğinin hiçbir parçası ötekenden ayrılmaz. Ancak biz çözümleme amacı ile bunları ayırmaya çalışırız.”*⁶

Sözü edilen çalışmalar, terimlerin kullanımını işlevsel kılmak amacıyla yapılmaktadır. Bu ayrımların, çözümlemelerin oluşturulması kaçınılmaz olup, uluslararası boyutta da ele alınmaktadır. Örneğin, Uluslararası Standartlar Örgütü

⁵ Vardar, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, 2. basım, İstanbul: ABC Kitabevi, 1998, s.200.

⁶ Kongar, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, 10. basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004, s.32-35.

ISO'ya bağılı *Teknik Komite 37* terimbilimin ilkeleri ve yöntemleri üzerinde çalışmaktadır. *Teknik Komite 37*'nin, terimbilim alanında yayımladığı ISO 704 “Terimbilimin İlkeleri ve Yöntemleri” isimli standartta terim, “*bir kavramı ifade etmeye yarayan sözcük ya da sözcük grubu*” olarak açıklanmaktadır.⁷

Farklı bakış açılarından yola çıkarak tanımlamaya çalıştığımız terim alanında gerçekleştirilen araştırmaları aşağıdaki bölümde tarihsel sürecinde değerlendireceğiz.

2.2 TERİM ÇALIŞMALARININ BAŞLANGICI – XVIII. ve XIX. yy.

Bilimsel çalışmaların başlamasıyla, teknik gelişmelerin gerçekleşmesiyle birlikte terimler hayatımıza girmiştir. Ancak XX. yüzyıla kadar yapılan terim çalışmaları günlük hayata geçirilememiş, bilimsel boyutu eksik kalmıştır. Yine de terimbilime kadar yaşanan süreci incelememizde yarar olduğunu düşünmekteyiz.

Bilim dallarının mantığı o bilim dalına özgüdür, dili kendi içinde tutarlı olmalıdır. Bu nedenle, XVIII. yüzyılda da bazı bilim ve teknik alanlarında terim çalışmaları başlamıştır.⁸ XVIII. yüzyılda Lavoisier ve Berthollet'nin kimya, Linné'nin botanik ve zooloji alanında yaptığı çalışmalar bilimsel kavramların adlandırılmasının her zaman uzmanların ilgisini çektiğinin göstergesidir.

Kimya biliminin temelini atan Lavoisier, terim alanındaki çalışmalarını, başkalarının daha önce bulduğu nesne ve olguları açıklayarak, kimyasal bileşime açıklık getiren bir kuram oluşturarak, kimyasal nesneleri adlandırmada işler bir sistem kurarak yapmıştır. Yani daha önceden açıklanamayan nesne ve olguları adlandırmıştır. Kimyacı Berthollet ise İtalya'da Torino Üniversitesi'nde tıp öğrenimi gördükten sonra Fransa'ya döndüğünde Lavoisier'ye kimya terimlerinin yeniden düzenlenmesinde yardımcı olmuştur. O dönemde yapılan kimya terimleri çalışmaları, kimya alanındaki gelişmelere göre gerçekleştirilmiştir.

İsveçli botanikçi Linné ise, bitkilerin cins ve türlerinin tanımlanmasına yönelik temel ilkeleri ortaya koyan bir sistem geliştirmiştir. Geliştirdiği **ikili adlandırma** sistemi uygulamada sağladığı kolaylıklar nedeniyle hemen benimsenmiştir, sistem bütün canlıların iki adla adlandırılmasına dayanmaktadır, adlardan ilki canlının cinsini, ikincisi türünü belirtmektedir. Ancak o dönem özellikle kimya alanında yaratılmış terimler XVIII. yüzyılın ikinci yarısında işlevsiz bir hal almıştır; çünkü kimya

⁷ ISO 704, *Principes et Méthodes de la Terminologie*, 1997, s.29.

⁸ Gaudin, François, *Socioterminologie, une approche sociolinguistique de la terminologie*, Bruxelles: Duculot De Boeck, col. Champs linguistiques., 2003, s.23.

alanındaki uygulamalar deęiřmiř, yaratılan terimler yetersiz kalmıřtır.⁹ XIX. yūzyılda, ōzellikle bilimlerin uluslararası bir boyut kazanmasıyla, bilim adamları her alan için terim oluřturma kuralları belirlenmesi gerektięini dūřunmūřlerdir. Uluslararası kolokyumlarda botanistler (1867), zoologlar (1889) ve kimyacılar (1892) bu ihtiyaı ifade etmiřlerdir.¹⁰

2.3 XX. YūZYILDA TERİMBİLİM

Terim çalışmalarının geçmişinin çok eski yūzyıllara dayandığını gŖrdük. Ancak terim çalışmalarının gelişmeye başlaması, bilimsel bir boyut kazanması XX. yūzyılın başlarında olmuştur.

Gūnūmūzde elektrik ve elektroteknik alanında bařvuru kaynaęı olan Uluslararası Elektroteknik Komisyonu (CEI), 1906 yılında kendi alanına ait sŖzcūkler oluřturmaya bařlamıřtır. Bu geliřme terim çalıřmalarıyla ilgili olarak ōnemli bir adım olarak deęerlendirilmektedir. 1900-1930’lu yıllarda teknisyenlerin, mūhendislerin ve bilim adamlarının bakıř açıları terim çalıřmalarına yŖn vermiřtir. Bu dŖnemlerdeki bilimsel ve teknik geliřmeler bir çok yeni kavramın ve aracın ortaya atılmasına sebep olmuřtur; bu yeni kavramların adlandırılabilimleri de ancak terim çalıřmalarıyla mūmkūn olmuřtur.¹¹

Terimbilimin çekirdeęini oluřturan dilbilim akımı ū ayrı kaynaktan beslenmektedir: *Avusturya Ekolū* (ya da *Viyana Ekolū*), *Prag Ekolū* ve *Sovyet Ekolū* (ya da *Moskova Ekolū*).

Avusturya Ekolū’nūn kurucusu Eugen Wūster terimbilimin temellerini atmıřtır.

Prag Ekolū, Andrē Martinet ve Roman Jakobson tarafından geliřtirilen iřlevsel dilbilim ilkelerinden etkilenmiřtir. Bu ekol, daha çok, uzmanlık alanı dillerinin iřlevsel betimlemesi, dilsel ilkeler, terimlerin yapısı ve terim standartları gibi konularda kuramsal çalıřmalar yapmıřtır. Őzellikle *Bilimler Akademisi*’ne baęlı *ek Dil Enstitūsi*’nūn terim çalıřmaları bu ekolūn ilkeleri doęrultusundadır.

Sovyet Ekolū terimbilim çalıřmalarını, *Moskova Bilimler Akademi*’nde, *Avusturya Ekolū*’nden doęrudan etkilenerek bařlatmıřtır. **Terimbilimi** uygulamalı bir

⁹ A.e., s.23.

¹⁰ Cabré, Maria Teresa, *La Terminologie: thēorie,mēthode et applications*, a.g.e., s.22.

¹¹ A.e., s. 21.

alan olarak kabul eder ve özellikle kavramların adlandırılması konusunda ortaya çıkan sorunlara çözümler arar.¹²

2.3.1 Wüster ve Avusturya Ekolü

1930'lu yıllarda Eugen Wüster'in çalışmalarını yayımladığı *Dictionnaire de la machine-outil* isimli kitabı modern terimbilimin temeli olarak değerlendirilmektedir. Modern terimbilimin babası sayılan Eugen Wüster'in çalışmalarının ilk yıllarındaki yaklaşımı daha çok yöntemsel ve kuralcıdır. Ona göre terimbilim; teknik ve bilimsel iletişimde karışıklıkların kaldırılmasını amaçlayan bir araçtır.

Wüster'in terimbilimle ilgili kuramsal bakış açısını ancak 70'li yıllarda yayınladığı makalelerinde görebiliriz. Terimbilimi, alanlararası bir kavşak olarak gören Wüster 1968 yılında yayımladığı *Dictionnaire multilingue de la machine-outil: notions fondamentales* ile adbilimsel¹³ yaklaşımı savunma fırsatını yakalar. 1972 yılında Viyana Üniversitesi Dilbilim Bölümünde bu yaklaşımdan yola çıkarak ders vermeye başlar, dersinin adı ise "Lexicology and Lexicography with Special Consideration of Terminology and Standardization of Language" dır.¹⁴

Eugen Wüster'in başını çektiği Doğu Avusturya ekolü terim sorunlarına dilbilimsel açıdan yaklaşan en yaygın görüşü simgelemektedir.¹⁵ Bu yaklaşımda, mantığın etkileri görülmektedir. XVII. yüzyılda yaşamış Alman mantıkçı Leibniz'in dil konusunda yaptığı çalışmaların etkisi fark edilmektedir. *Lingua Characteristica universalis* (Evrensel Özellikli Dil) ile Leibniz'in hayali düşünceleri karışıklık olmadan ifade etmeyi sağlayacak uluslararası bir yazı oluşturulmasıdır. Sesbilgisel yazı yerine, ifade edilen düşüncelerle doğrudan bağlantıda olan tamamen düşünce yazısal (ideografik) bir yazı yaratmayı amaçlamıştır. Doğal dillerden farklı olarak yapay olduğundan bu dil evrensel olarak adlandırılmıştır. Yani Leibniz gerçek ve mantıksal bir özelliğe sahip felsefi bir dil geliştirmeye çalışmıştır. Leibniz yaratmaya çalıştığı dilin, insanlığın gelişmesiyle gelişim göstereceğini düşünmüştür.¹⁶

¹²Yaman, Mükremin, "Çağdaş Terimbilim ve Kurumsal Çalışmalar", *Dilbilim Günleri Sempozyumu*, İstanbul Üniversitesi, 18-19 Nisan 2005.

¹³ (Vardar, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, a.g.e., s.14) Adbilim: Gösterilenden ya da kavramdan kalkarak anlatımı, gösterilenin bağlandığı gösterenleri inceleyen anlambilimsel araştırmadır.

¹⁴ Gaudin, François, *Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles*, a.g.e., s.25.

¹⁵ Gaudin, François, *Socioterminologie, une approche sociolinguistique de la terminologie*, a.g.e., s.21.

¹⁶ <http://logique.uqam.8m.com/histoire6.htm>, "La Logique de Leibniz", 05.02.2005.

Wüster'in terimbilim kuramı, iki savaş arasında, mantıksal pozitivizm ile *Viyana çevresinin* etkisinde gelişmiştir. *Viyana Çevresi*; Viyana Üniversitesi'nde felsefeci olan Moritz Schlick ve bir grup bilim adamı ve filozof tarafından, 1924 yılında, bilimlerin yeni bir felsefesini oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Anonim olarak yayımladıkları *Dünyanın Bilimsel Görüşü: Viyana Çevresi*'nde, yani diğer adıyla *Manifesto*'da görüşlerini bildirirler. Amaçları, bilimsel bilgileri, mantığa dayalı kesin bir dilin oluşturulmasıyla birleştirmektir. Dille desteklenen mantıksal analiz, bu dille belirtilen bilgilerin incelemesinin tam bir yansıması olmalıdır. *Manifesto* ve Viyana Çevresi'nin ünlü temsilcilerinden Rudolph Carnap'ın yayımlamış olduğu *Der logische Aufbau der Welt (Dünyanın Mantıksal Yapısı)* felsefe dünyasında büyük yankı uyandırmıştır ve birçok alanı etkilemiştir. Bu bağlamda, terimbilim ilişkisel bir kavramsallaştırmaya dayandırılarak hiyerarşik bir uygulamayı destekler. Bugünde klasik terimbilim çalışmalarında oluşturulan alan ağaçlandırmaları ya da şemaları da ilişkilere dayanır.¹⁷

2.3.2 SSCB'de Hareketlenen Terimbilim Çalışmaları

Yukarıda da belirttiğimiz gibi 1930'lu yıllar, Avusturya için terimbilim çalışmaları açısından oldukça hareketli bir dönemdir. Aynı yıllarda, SSCB'de de terimbilim çalışmaları önem kazanmaya başlamıştır. Moskova'da D.S. Lotte terimbilim konusunda ilk makalesini yayımlamıştır. Wüster'in çağdaşı olan Lotte SSCB'nin Bakanlar Konseyi Standardizasyon Enstitüsü'nün Terimbilim Standardizasyon Komitesi'nden sorumludur, aynı zamanda Bilimler Akademisi'nin de üyesidir. 1937 yılında, aerodinamik konusunda uzman meslektaş Caplygin'le birlikte yayımladığı *Teknik Terimbilimi Sistemleştirme Çalışmalarının Yöntem ve Görevleri* isimli kitabı Bilimler Akademisi yayınlarından çıkmıştır.¹⁸

1915 yılından başlayarak terimbilim çalışmalarının hızlandığı 1930'a kadar Rus Biçimcileri yazın dünyasına büyük katkıda bulunmuşlardır. Eseri, ilk olarak kendi içinde, dış gerçekliklerden bağımsız olarak değerlendirme yolunu benimsemişlerdir.¹⁹ O dönem SSCB'nin izlediği kapalı politikayla²⁰, eserin dış dünyaya kapalı olarak

¹⁷ Gaudin, François, *Socioterminologie, une approche sociolinguistique de la terminologie*, a.g.e., s.25.

¹⁸ Gaudin, François, *Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles*, a.g.e., s.23.

¹⁹ Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, 9. basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 1994, s.162.

²⁰ Sander, Oral, *Siyasi Tarih*, 9. basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2001.s.26-30

Terimbilim alanında önemli çalışmalar, I. Dünya savaşına katılmış ve bu savaştan en çok etkilenmiş ülkelerden olan Sovyetler Birliği'nde gerçekleşmiştir. Bu nedenle, SSCB'nin savaş sonrası izlediği politikaları daha yakından

değerlendirilmesi yaklaşımı arasında benzerlik kurabiliriz. SSCB’de gerçekleştirilen terimbilim çalışmalarına da, Avusturya’daki gibi mantıksal pozitivizm ile Viyana çevresinin etkisi olmuştur. Ayrıca, Rus Biçimcilerin edebiyat alanında yaptığı dil çalışmalarının da, başka bir dilsel inceleme alanı olan terimbilim için uygun bir zemin oluşturmuş olması muhtemeldir.

2.3.3 Wüster ve Lotte

Terim çalışmalarına bilim kimliğini kazandırmış olan Wüster ve Lotte’un terimbilimi değerlendirmelerinde bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Wüster, sadece terimleri incelemek için sözcük ve dilgisinin kesin olarak ayrımını yapar. Lotte ise, terimin değerini kazandığı metin ve söyleme öncelik verir. Rus terimbilimciye göre, sözcükler gerçekliklerini sözlüklerde değil, söylemde kazanmaktadırlar.²¹

Sözcüğün çokanlamlı bir yapıya bürünmesi Wüster’e göre sadece genel dilde mümkün olabilir. Lotte ve arkadaşlarının çalışmaları terimbilime farklı bir açılım kazandırmıştır, Québec okulu hatta *toplumterimbilim*, SSCB’de yapılmış olan çalışmalardan beslenmiştir. Lotte genel dil ve uzmanlık dilleri arasında keskin bir ayrıma gitmekten de kaçınmıştır; çünkü Lotte’a göre genel dilde kullanılan bir terim “*genel bir sözcüğün bütün özelliklerini kazansa da*”²² terim özelliğini yitirmez.

incelememiz bize farklı açılımlar kazandırabilir. SSCB’de, 6 Kasım 1917’de Bolşevikler, köylülere toprak, yoksullara yardım, iktidar ve Almanya ile barış düşünceleriyle iktidarı ellerine almışlardır. Lenin; parti, Sovyetler, gizli polis ve 1918’de Troçki tarafından kurulan Kızıl Ordu ile modern dünyanın ilk totaliter tek parti diktatörlüğünü kurma çabasına girmiştir. Bolşeviklerin, bu etkinliklerine karşı, Rusya’nın çeşitli yerlerinde tepki odakları belirmeye başlamış, bu tepkiler iç savaşı beraberinde getirmiştir. Genel olarak 1920’ye, bazı yerlerde de 1922 yılına kadar süren İç Savaş, Rus halkı üzerinde büyük etkiler bırakmıştır. I. Dünya Savaşı ve devrim sırasında zaten bitkin ve yoksul düşmüş olan halk 1922’ye kadar açlıkla mücadele etmiş ve milyonlarca kişi hayatını kaybetmiştir. İç Savaş sonucunda Lenin’in Komünist Partisi Rus toprakları üzerinde tartışmasız ve tam bir diktatörlük kurmuştur. 1921–1927 yılları arasında ise Lenin “Yeni Ekonomik Politika”sı ile, devrimin ve iç savaşın açtığı yaraları biraz olsun iyileştirmeyi hedeflemiştir. 1925–1930 yılları arasında, dünya genelinde istikrar artmış ve gerginlik azalmıştır. Bunun temeli Lokarno Anlaşmaları’na dayanmaktadır. Savaş sonrası Fransa ve Almanya arasında var olan güvensizlik bu anlaşmayla belli bir süre için giderilmiştir. Sovyetler Birliği’nin bu yıllar arasında izlediği dış politika da, Avrupa’da barışın belirli bir süre içinde olsa yerleşmesinde etkili olmuştur. 1917-1939 arası dönemde Sovyetler Birliği’nin ideolojik amaçları nesnel yeteneklerinin çok üstündedir. Kapitalist devletlerin bir müdahalesi sonucu rejimin devrilmesinden korkan Rus hükümeti, dış politikasını buna göre belirlemiştir; “tarafsızlık ve saldırmazlık politikası”. Sovyetler Birliği, bu durumdan ancak 1944 sonrasında sıyrılabilmiş, önce büyük devlet, sonra global devlet ve 80’lerin sonuna kadar da süper devlet haline gelmiştir.

²¹ Gaudin, François, **Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles**, a.g.e., s.27.

²² A.e., s.28.

Gerçekleştirilen ilk çalışmalarda, terimbilimi algılamadaki bazı farklılıklara karşın, Avusturya’da ve SSCB’de yürütülen terimbilim çalışmalarıyla, bilimlere yardımcı olacak uluslararası bir dil oluşturma amacının varlığı dikkatimizi çekmektedir. Bu çalışmalar, yapay dil çalışmalarına hız kazandırmıştır. XIX. yüzyılda başlayan yapay dil çalışmaları, terimbilim alanındaki gelişmelerden beslenerek XX. yüzyılın başında hızlı bir gelişme göstermiştir. 1900-1930 yılları arasında 150’den fazla yapay dil çalışmasından söz edilebilmektedir.²³

2.3.4 1980’lerde Hareketlenen Terimbilim Çalışmaları

II. Dünya savaşı sonrası dönemdeki politik, ekonomik ve sosyal değişimler; uluslararası oluşumların ortaya çıkışı, çok uluslu fabrikaların kurulması ve millet kimliğinin korunmasına verilen önem kuşkusuz terimbilime de yansımıştır. Toplumla varolan dile dayalı, bir bilim dalı olan terimbilimdeki öncelikleri, çalışma yöntemlerini yine toplum belirlemiştir.²⁴

1980’li yıllarda terimbilim çalışmalarında hareketlenmeler ve bir takım değişiklikler olmaya başlamıştır. 1986 yılında, I. Frankofoni Zirvesi’nde **Le Réseau de néologie et terminologie (Rint)** (Uluslararası Terimbilim ve Neoloji Ağı) kurulmuştur. Terimbilim çalışmalarının böylelikle kurumsal düzeye vardırılmış olması yeni olanaklar doğurmuştur. Frankofoni, 1989 Dakar Zirvesi’nde, güney ülkelerinin önemli bir bölümünde dillerin kullanımını kolaylaştırmaya karar vermiştir.

Ayrıca, üniversitelerde **planlayıcı terimbilim**²⁵ (terminologie aménagiste), **tanımlayıcı terimbilim** (terminologie descriptive) ve **bilgisayarlı terimbilim** (terminologie informaticienne) ile ilgili olarak yapılan araştırmaların birleştirilmesi, çalışmaların ve düşünce değişimlerinin gelişimini sağlamıştır.

Fransa’da aynı dönemde, devletin ve bazı şirketlerin desteklediği, çeviriye yönelik terimbilim ve neolojiyle – yeni sözcük üretmeyle – ilgili büyük bir proje oluşturulmuştur. Proje sonucunda, **Centre Jacques Amyot** (Jacques Amyot Merkezi)²⁶

²³ A.e., s.26.

²⁴ Cabré, Maria Teresa., **La Terminologie: théorie,méthode et applications** , a.g.e., s.22.

²⁵ TS 1198–1 ISO 1087–1, **Terminoloji Çalışması-Terimler ve Tarifler Bölüm 1: Teori ve Uygulama** adlı standartta “aménagement terminologique” için “terminoloji planlaması” karşılığı verilmiştir.

²⁶ **Centre Jacques Amyot**: 1987 yılında kurulmuş özel bir kuruluştur. Yazılı iletişim özellikle çeviri, terimbilim, uzmanlık dillerinde redaksiyon gibi alanlarda çalışmalarını yürütmektedir.. Eğitim, bilgi, tanıtım ve işbirliği programları sunmaktadır. Ünlü çevirmen, yazar, şair ve felsefeci Antoine Berman, ölümüne kadar merkezin başkanlığını yapmıştır.

ile **Centre de terminologie et de néologie** (Terimbilim ve Neoloji Merkezi)²⁷ hayat bulmuştur. Centre Jacques Amyot'da, çeviri odaklı ve şirketlere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Centre de terminologie et de néologie'de ise, terimbilime ve üniversitelerde yapılan araştırmalara yönelik çalışmalar söz konusu olmuştur. 1988 yılından itibaren, Centre de terminologie et de néologie, *La Banque des mots (Sözcüklerin Bankası)* isimli derginin yıllık olarak özel bir sayısını hazırlamaya başlamıştır. Yine aynı kurum, Ocak 1989'da *Terimbilim ve Dilin Endüstrileri* isimli bir kolokyum organize etmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda terimbilimin bilimler için önemi anlaşılmıştır. Fransa'da yapılan çalışmaların temeli, söylem çözümlemesine dayalı dilbilim geleneğine ve Avusturya Ekolüne dayanmaktadır.²⁸ Terimbilim çalışmalarını etkileyen, Avusturya Ekolünün görüşlerine değinmiştik, söylem çözümlemesine dayalı dilbilim ile anlatılmak isteneni de biraz açıklamanın yararlı olacağı görüşündeyiz.

Fransız dilbilimci Emile Benveniste'in söylem tanımıyla açıklamaya başlayabiliriz. Benveniste, söylem kavramını “zorunlu olarak konuşucuların arasında işleyen dil” olarak tanımlamıştır. Söylem çözümlemesine dayalı dilbilimle; dil sadece dil sınırları içinde değerlendirilmemektedir, metnin sınırlarından çıkıp metni üreten ve metnin kendisi için üretildiği kişiler devreye girmektedir.²⁹ O dönem, Fransa'da terimbilim çalışmalarına, söylem çözümlemesine dayalı dilbilim çalışmalarının öncülük etmesi, terimlerin söylem içinde değerlendirilmesini sağlamış, böylelikle terimbilim çalışmaları daha işlevsel bir hal almaya başlamıştır.

80'li yıllardaki uluslararası gelişmelere bakarsak, terimbilim çalışmalarının hareketlendiği dikkatimiz çeker. 1971 yılında Unesco başkanlığında **Infoterm** kurulmuştur. Infoterm, *Terminology and knowledge engineering (Terimbilim ve Bilgi Mühendisliği)* kolokyumlarının ilkinin düzenlemiştir. **TermNet**, alanda aktif çalışmalar gerçekleştirmiştir ve *TermNet* adında da bir dergi çıkartmaya başlamıştır.

Kanada'da, ülkenin çift dilli yapısı nedeniyle terimbilim çalışmaları kaçınılmaz olmuştur. 70'li ve 80'li yıllarda, terimbilim alanında Québec'te ondan fazla kolokyum düzenlenmiştir. Ancak, kolokyumlarda devamlılık sağlanamamıştır.

²⁷ **Centre de terminologie et de néologie (C.T.N.)**: Merkez, 1987 yılında Pierre Lerat tarafından, terimbilim araştırmalarını geliştirmek amacıyla kurulmuştur. 1 Ocak 1993 yılında Bilgisayar Dilbilimi Laboratuvar'ının bir parçası olmuştur. Ekim 1993'den itibaren, Paris 13 Üniversitesi'nin içinde yer almaktadır.

²⁸ Gaudin, François, *Socioterminologie, une approche sociolinguistique de la terminologie*, a.g.e., s.28.

²⁹ Coquet, Jean-Claude / Öztürk Kasar Sündüz, *Söylem, Göstergebilim ve Çeviri*, İstanbul:Yıldız Teknik Üniversitesi, 2002, s.139.

Yine 80'li yıllarda, terimbilim ile ilgili kaynak kitaplar oluşmaya başlamıştır. Sözüünü ettiğimiz kitapların adlarını belirtmenin yararlı olacağını düşünmekteyiz. Robert Dubuc'un *Manuel Pratique de Terminologie* (1978), Alain Rey'in *La Terminologie, noms et notions* (1979), Rotislav Kocourek'in kapsamlı bir biçimde terimbilimi ele aldığı *La Langue Française de la Technique et de la Science* (1982), Kanada'da Guy Rondeau'nun *Introduction à la Terminologie* (1983), Picht ve Draskau'nun *Terminology: an Introduction* (1985), Juan Carlos Sager'in *A Practical Course in Terminology Processing* (1990) isimli kitapları terimbilim alanında önemli kaynaklardır. Maria Teresa Cabré'nin, terimbilimi birçok yönüyle ele aldığı ve bizimde çalışmamızda yararlandığımız kitabı 1992 yılında Katalanca olarak yayımlanmıştır. 1998 yılında ise Monique C. Cormier ve John Humbley tarafından *La Terminologie: Théorie, méthode et applications* adıyla Fransızca'ya çevrilmiştir. François Gaudin'in *Pour une Socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles* (1993) ve *Socioterminologie, une approche sociolinguistique de la terminologie*, Pierre Lerat'nın *Les Langues Spécialisées* (1995), Gabriel Otman'ın *Les Relations Sémantiques en Terminologie* (1996) isimli kitapları da terimbilim için önemli kaynak kitaplardır.³⁰

2.4 TERİMBİLİM

Terimbilimin tarihsel gelişiminden sonra, terimbilimin tanımına değinebiliriz. **Terminoloji** yani **terimbilim**, Latince terim anlamına gelen **terminus** ve mantık anlamına gelen **logie** sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. *Le Petit Robert*'de **terminologie** madde başı için verilen ilk tanım şöyledir: “Bir meslek ya da inceleme alanında kullanılan özel sözcükler”; ikinci tanım ise; “terimlerin sistematik incelenmesi, kavramları ve nesneleri adlandırmaya yarayan özel dizimler; sözlükbilim”.

Grand Robert'de yer alan **terminologie** madde başının tanımı ise şöyledir; “terimbilim, kavramların dizgelerine ve dizge olarak düzenlenmiş isimler aracılığıyla onların adlandırmalarına dayanan kuramsal ve pratik uygulamaların toplamıdır.”

Lalande'in *Vocabulaire Technique et Critique de la Philosophie* adlı sözlüğünde **terminologie** madde başına baktığımızda; “bir bilime, sanata özgü teknik terimlerin incelenmesi” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, bir alana, bir okula, bir yazara özgü

³⁰ Gaudin, François, *Socioterminologie, une approche sociolinguistique de la terminologie*, a.g.e., s.28-29.

sözcükler için de **terminoloji** (terimce) ifadesinin kullanıldığı belirtilmektedir. Kant'ın terminolojisi (terimcesi) ya da sinema terminolojisi (terimcesi) bu kullanıma örnek oluşturabilir.

Berke Vardar 1980 yılında *Türk Dili*'nde yayınlanan "Terimsel Etkinlik ve Terimbilim" başlıklı makalesinde terimbilimin doğuşunu şu sözlerle açıklamıştır:

"Özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim ya da uygulayım dalına özgü sözcükler uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlayıcı temel öğeler olduğundan, bilim ve uygulayımındaki gelişmeler yeni bir bilim dalının doğmasına yol açmıştır: Terimbilim." ³¹

ISO 1087:200 de terimbilim şöyle tanımlanmaktadır: *"Uzmanlık dillerinde kullanılan terimler ve kavramların bilimsel incelenmesi."* ³²

Terimbilim en basit tanımıyla, bilimsel ve teknik sözcüklerin yani terimlerin incelenmesidir. İnceleme konusu olan genel dil değil, uzmanlık dilleridir. Her uzmanlık alanı kendine özgü, tam olarak belirlenmiş gerçekliklere gönderen terimler kullanır. Aynı terimler, farklı alanlarda farklı anlamlar taşıyabilirler, bu terimleri eşsesli sözcükler gibi değerlendirebiliriz. Klavye terimi, müzik alanında kullanıldığında bizi org klavyesi gerçekliğine gönderirken, bilişim alanında kullanıldığında bambaşka bir gerçekliğe, bilgisayar klavyesine gönderir.

Terimbilim, günümüzde iletişimle ilgili olan bütün alanlarla bağlantı halindedir; çeviri, teknik redaksiyon, bilgi teknolojileri ve otomatik dil çalışmaları terimbilim çalışmalarından beslenmektedirler.

Dilbilimci Prof. Dr. Berke Vardar'a göre terimbilim dilbilimin alt alanıdır. Ona göre terimbilim;

"Terimleri inceleyen, bu incelemeye yön veren ilkeleri belirleyen, terim yaratımıyla ilgili sorunları ele alan uygulamalı dilbilim dalıdır. Terimleri dilbilim ilkelerine uygun biçimde belirlemek, çözümlemek, gereken durumlarda yeni terimler yaratmak, olan durumlarda da yaratılan terimleri yaygınlaştırmak bu dalın başlıca işlevleri arasındadır." ³³

³¹ Vardar, Berke, "Terimsel Etkinlik ve Terimbilim", in *Türk Dili*, yıl 30, cilt XLI, sayı 346, Ekim 1980, s.385.

³² ISO 1087-1:2000(E/F), *Travaux terminologiques – Vocabulaire – Partie 1: Théorie et Application*, 2000, s.13.

³³ Vardar, Berke., *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, a.g.e., s.200.

Sözlükbilimci Bernard Quemada³⁴ terimbilimi şöyle tanımlamaktadır:

“ Sözcüklerin tekniğinden ve biliminden türemiş bir alan ya da eylem, asıl nesnesi ise insan deneyimine ait uzmanlık alanlarından türemiş kavramları adlandırma çalışmasıdır” ya da “bir kavramı oluşturma ve kavrama bir ad bulma sanatıdır.”³⁵

Fransa’da terimbilim alanında bir çok çalışma yapmış olan Loïc Depecker de, terimbilimin bilim ve teknik alanında yapılan çalışmaların anlam kazanmasını sağladığına dikkati çeker. Terimbilim, gerçeği betimleme aracıdır. Kavram olarak var olan ya da yaratılan nesne ve olgular terimler aracılığıyla gerçeklik kazanır. Terimler aracılığıyla gerçeklik kazanan bilimsel ve teknik konular anlam kazanır ve iletişime açık hale gelir. Terimbilimin bilim ve teknikte temel bir rol oynaması dillerin, bilginin yaradılışında ve uygulanmasında önemini ortaya koyar.³⁶

Terimbilim kendine ait bir inceleme alanı ve ilkeleri olan bir alan mıdır, yoksa alanlararası özelliği bulunan bir metodoloji midir? Yves Gambier terimbilim nedir sorusuna yanıt aramaktadır. Hatta bu soruya verilecek tutarlı bir cevabın, bu bilim dalı üzerindeki kararsızlıkları aydınatabileceğini belirtmektedir. Terimbilim, uzmanlık dilleri üzerine çalışan bir sözlükbilim midir? Yoksa, söylemlerin teknik boyutuyla ilgilenen alanlararası bir kavşak noktası mıdır? Ya da bilgilerin aktarımında etkin olan toplumsal bir yol mudur?³⁷

Terim çalışmalarının çok eski yüzyıllara dayandığı, bilim ve teknik alanındaki gelişmelerle terim çalışmalarının da geliştiğini özetlemeye çalıştık. Anlattıklarımızdan yola çıkarak, önceleri başka bilim dallarının içinde gerçekleştirilen terim çalışmaları 1930’larda sistemleşerek bilimsel özelliğini kazandı diyebiliriz. Bu noktada bilimsellik olgusunu da ele almakta yarar olacağı görüşündeyiz. Emre Kongar kitabında, *Toplumsal Bilimlerin Bilimselliği* konusunu incelerken bilimselliğin iki ölçütü olduğunu belirtmektedir. Bu ölçütlerden ilki, sistematik bir bilgi gövdesi yaratması, yani belli kanunlara ulaşmasıdır. İkincisi ise, bu bilgi gövdesini elde ederken bilimsel

³⁴ Bernard Quemada; dil üzerine yaptığı çalışmalarıyla ün kazanmıştır. Başbakanlığa bağlı olarak çalışan Fransız Dili Yüksek Konseyi’nin bir üyesidir. Dil üzerine çalışmalar yapan birçok kuruluşun yaratıcısıdır. CNRS’in “Güncel ve Modern Fransızca Çalışmaları Merkezi”nin ve “Fransız Dili Ulusal Enstitüsü”nün (INaLF) kurucusudur.

³⁵ Candel, Danielle, “Français oral de spécialité et terminologie”, a.g.e., s.261.

³⁶ Depecker, Loïc, *Entre signe et concept-Éléments de terminologie générale*, Presses Sorbonne Nouvelle, 2003, s.20.

³⁷ Gambier, Yves, “Vers une histoire sociale de la terminologie”, in *Le Langage et l’Homme*, vol. XXVIII, no 4-spécial SOCIOTERMINOLOGIE, décembre 1993, s.233 .

yöntemi kullanması, yani kanunlarını, gözlem, varsayım, test ve genellemeler yoluyla ortaya koymasındır.³⁸

Böylece, XX. yüzyılın ilk yarısından başlayarak, son dönemlerinde hareketlenen çalışmalarla terimbilim özerk bir alan olarak kuramsal ve uygulama boyutunda temellendirilmiştir.

Bilim, teknik ve sanat alanında yaşanan gelişmeler sonucunda yeni kavramların ortaya çıkması, bu kavramların adlandırılmasını da gerekli kılmaktadır. İnsanın zihninde varolan ya da oluşan belli bir uzmanlık alanına ait kavram, terim yoluyla adlandırılır. Terim; “bir bilgi alanında belirtilmiş bir kavramı betimleyen uzlaşımalsal bir semboldür.”³⁹ Terimler iki yönlü göstergelerdir. Bir yönü, **adlandırılma**, diğer yönü ise içeriği yani **kavramdır**.

Modern dilbilimin kurucusu olan Ferdinand de Saussure’ün ölümünden sonra yayımlanan ve verdiği derslerden oluşan *Cours de Linguistique Générale* isimli kitabında “Dilsel göstergenin doğası” başlıklı bölümde kavram olgusu ele alınmaktadır. Saussure’e göre dil göstergesi, bir nesneyle adı değil, bir kavramla ses imgesini birleştirir.⁴⁰

François Gaudin, 1996 yılında *Meta*’da yayınlanan “Terminologie: L’Ombre du Concept” isimli makalesinde **gösteren** ve **gösterilenden** oluşan gösterge ile **ad** ve **kavramdan** oluşan **terim** arasında paralellik kurar.

Alain Rey 1979’da, terimbilimin kavram kuramını belirlemekte geciktiğini, bütün eylemi kavrama dayalı bir alan olmasına karşın bunun şaşılacak bir durum olduğunu belirtmiştir. Gaudin, Rey’in bu düşüncesinden yola çıkarak bu belirsizliğin günümüzde de devam ettiğini söylemektedir. Kavram; adın anlamsal içeriğini barındırır. Terimin, genel dildeki bir sözcükten farkı kavram olgusuna da dayanmaktadır. Sözcüğün anlamı bağlamına göre değişmektedir; ancak terim belirli bir anlama sahiptir; yani belirli bir kavrama. Kavram söylemden bağımsız olarak tek ve aynı gerçekliğe gönderim yapmaktadır.⁴¹

Kavram olgusunu tam olarak kavrayabilmek, terimbilim veritabanı çalışmalarında da önem taşımaktadır. İnsanın zihninde varolan kavramın bir olduğu,

³⁸ Kongar, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, a.g.e., s. 28.

³⁹ Cabré, Maria Teresa, *La Terminologie: théorie, méthode et applications*, a.g.e., s.149.

⁴⁰ Saussure, Ferdinand de, *Cours de Linguistique Générale*, Paris: Edition critique de Tullio de Mauro, Payot, 1995. s.98 .

⁴¹ Gaudin, François, “Terminologie: L’Ombre du Concept”, in *Meta*, vol: XLI, no: 4, 1996, s.614.

dilden dile farklılık gösterenin kavram değil adlandırma süreci sonucunda elde edilen terim olduğunu bilmek çok dilli veritabanlarının oluşturulmasında kolaylık sağlamaktadır.

ISO 704 “Terimbilimin İlkeleri ve Yöntemleri” isimli standartta ise (1987) kavram şöyle tanımlanmaktadır: “*İç ya da dış dünyanın kişisel nesnelerini, az çok nedensiz olan soyutlama süreci sayesinde sınıflandırmaya yarayan zihinsel oluşum*”.⁴² Terimbilim terimlerini açıklayan ISO 1087–1 numaralı standart TSE’de de yer almaktadır. TS 1198–1 ISO 1087–1 “Terminoloji Çalışması-Terimler ve Tarifler / Bölüm 1: Teori ve Uygulama” adıyla TSE’de yer alan standartta kavram şöyle açıklanmaktadır: “*Karakteristiklerin⁴³ tek türlü bir bileşimi tarafından oluşturulan bilgi*”. Kavramların belirli dillere bağlı olması zorunlu değildir. Bununla beraber genellikle değişik sınıflandırmaya yol açan sosyal ve kültürel birikimden etkilenirler.⁴⁴

Uluslararası boyutta ele aldığımız terimbilimin tarihsel sürecini, aşağıda ulusal boyutta da irdelemeye çalışacağız.

2.5 TÜRKİYE’DE TERİMBİLİM

*“Batı dillerinden hiçbirinden
aşağı olmamak üzere, onlardaki
kavramları anlatacak keskinliğe,
açıklığa haiz Türk bilim dili
terimleri tespit edilecektir.”⁴⁵*

Toplumsal hayatta yaşanan değişimler, gelişimler dil olgusunu doğrudan etkilemektedir. 1920’li ve 1930’lu yıllarda Türkiye’de, tam anlamıyla laik bir devlet kurulabilmesi amacıyla politik ve toplumsal düzeyde birçok önlem alınmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılıp, 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesi, saltanatın kaldırılması, din ve devlet işlerinin ayrılması, Medeni Kanun’un kabul edilmesi, kıyafet devrimi ve hiç kuşkusuz dil devrimi laik toplum yapısının oluşturulması yönünde atılmış adımlardır. Cumhuriyetin devlet anlayışı, özgür, laik

⁴² Cabré, Maria Teresa, *La Terminologie: théorie, méthode et applications*, a.g.e., s.168.

⁴³ Söz edilen standartta, karakteristik; bir nesnenin veya bir nesne kümesinin soyut bir özelliği olarak tanımlanmaktadır.

⁴⁴ TSE Türk Standardı, TS 1198–1 ISO 1087 – 1, *Terminoloji Çalışması – Terimler ve Tarifler / Bölüm 1: Teori ve Uygulama*, Şubat 2003.

⁴⁵ Atatürk, Mustafa Kemal, “Atatürk bilim ve eğitim dili hakkında ne demişti...”, <http://www.sinanoglu.net>, 28.03.2005

düşünceye, akıla ve bilime dayanmaktadır. Devletin temel yapısını oluşturan bu zihniyet değişikliği dilde de kendini göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, yürütülen din ağırlıklı politika ve birçok milletten oluşan karma toplum düzeni nedeniyle, ana dili ön planda tutan bir dil politikası söz konusu olmamıştır. Arap ve Fars kültürünün etkisi altında kalan Osmanlı Türkçesi gitgide Osmanlı aydınlarının tekeline girmiş ve halktan kopmuştur. Aynı dili konuşamayan halk ile aydınlar arasında iletişim kopukluğu baş göstermiş, sınıflararası iletişim kurulamamıştır.

1839 yılında Tanzimat Fermanıyla Fransızca'dan Osmanlıca'ya çeviriler yapılmaya başlanmış, böylece Fransızca'nın da Osmanlıca üzerinde etkisi olmuştur. Osmanlıca'nın gitgide karma bir dil halini alması Osmanlıca'ya karşı bazı tepkilerin oluşmasına neden olmuştur. 1895 yılından sonra II. Abdülhamit'e karşı gelen Jön Türkler Osmanlıca'ya karşı çıkarak, herkesin anlayabileceği bir dili, *Yeni Osmanlıca*'yı savunmuşlardır. *Yeni Osmanlıca*'ya yönelenler arasında Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Şemsettin Sami gibi yazarlar bulunmaktadır.⁴⁶ Ömer Seyfettin *Genç Kalemler*'de yazdığı yazılarda terimleri sözcüklerden ayırmış ve Türkçeleştirme çalışmalarının dışında tutmuştur.⁴⁷

XIX. yüzyıl sonlarında ve XX. yüzyıl başlarında, Arapça köklerden yararlanılarak çeşitli bilim adlarında pek çok terim, o dönemdeki adıyla **istilah**, türetilmiştir. II. Meşrutiyet dönemine kadar örgütlenememiş olan arı bir dil kullanımına dayanan *Yeni Osmanlıca* akımı, 1909'da kurulan Türk Derneği, 1911'de kurulan Türk Ocağı ve Türk Yurdu Cemiyeti, Selanik'te çıkmaya başlayan *Genç Kalemler Dergisi* ile örgütlü bir boyut kazanmaya başlamıştır.⁴⁸

2.5.1 Dil Devrimi ve TDK

Dil ile toplumsal yapı arasındaki sıkı bağ ve Türkçe'nin tarihi dönemlerde uğradığı gelişme tikanıklığı nedeniyle, Cumhuriyet'ten sonra dilde de bir reform yapma gereği doğmuştur.⁴⁹ Cumhuriyet döneminde dili geleneksel kalıplarından sıyrarak kendi doğal gelişme rayına oturtacak bir atılıma gereksinim duyulmuştur. Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen *Dil Devrimi* olarak adlandırılan dili yönlendirme hareketiyle, Cumhuriyet döneminde ilk kez dile devlet eli uzatılmış; çalışmalar **planlı**

⁴⁶ Barda, Zuhul, "Türkiye'de Terimbilim Çalışmalarının Dünü, Bugünü ve Yarını", in *Hommage à Hasan Ali Yücel Anma Kitabı*, 2. basım, İstanbul: YTÜ, 1997, s.305.

⁴⁷ Zulfikar, Hamza, *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, Ankara: TDK, 1991, s.6.

⁴⁸ Barda, Zuhul, "Türkiye'de Terimbilim Çalışmalarının Dünü, Bugünü ve Yarını", a.g.e., s.305.

⁴⁹ Korkmaz, Zeynep, "Sosyolengüistik Değişim Açısından Türkiye Türkçesinin Modernleşmesi", in *Türk Dili Dergisi*, sayı: 633, Ankara: TDK, Eylül 2004, s.201.

ve programlı bir dil politikasına bağlanmıştır.⁵⁰ Türkiye’de gerçekleştirilen dil devrimi, dil alanında gerçekleştirilen reformlar içerisinde en hızlı ve en radikal olanı şeklinde değerlendirilmektedir.⁵¹

1928 yılında Arap alfabesi yerine, Latin alfabesi temelindeki Türk alfabesinin kabul edilmesi bu alanda yapılan yeniliklerin ilkidir. Alfabe değişimiyle birlikte, Arapça ve Farsça dersleri de öğretimden kaldırılmıştır. Yapılan diğer bir çalışmada, Türkçe’ye girmiş ama halk tarafından benimsenip Türkçeleşmemiş sözcüklerin dilden atılarak yerlerine eski yazılı kaynaklardan ya da halk ağızlarından derlenmiş veya dilin kendi ekleriyle türetilmiş yeni sözcük ve terimlerin yerleştirilmesi olmuştur. 12 Temmuz 1932’de yine Atatürk öncülüğünde, dil alanında kapsamlı çalışmaların yürütülebilmesi amacıyla, daha sonra **Türk Dil Kurumu** adını alan **Türk Dili Tetkik Cemiyeti** kurulmuştur. Bu kurumun temel hedefleri şöyle özetlenebilir:

- Türkçe’nin, yabancı dil etkisinden kurtularak ulusallaştırılması, Türkçe’nin özüne uygun bir gelişme yolunun izlenmesi;
- Dilin bilimsel yollarla işlenerek güzelliğinin ve tarihi zenginliğinin ortaya çıkarılması;
- Sözcük türetme ve terim yapma açısından Türkçe’ye işlevsellik kazandırılarak uzun vadede Türkçe’nin gelişmiş zengin bir kültür dili durumuna getirilmesi;
- Halkın anadili olan Türkçe konusunda bilinçlendirilmesi.⁵²

Yukarıda da bahsedildiği gibi, dil konusunda yapılan çalışmalar, terimleri de kapsamıştır. Bilim, teknik ve sanat alanlarına ait kavramlar uzun yıllar Arapça ve Farsça, ardından da batı kaynaklı terimlerle adlandırılmıştır. Cumhuriyet Dönemindeki dil devrimiyle Türkçe terimler türetme yolunun da önü açılmıştır. TDK’da terim çalışmaları, özellikle kurumun başlangıç döneminde, Türkçe köklerden Türkçe eklerle terim yaparak başlamıştır. 1934 yılında yapılan II. Türk Dil Kurultayı’nda, ortaöğretim terimleri ve yüksekokullarda uzmanlık sınıflarında kullanılacak terimler saptanmıştır. İlk ve ortaöğretime yönelik yapılan terim çalışmaları 1935 yılında *Türkçe Terimler Cep Kılavuzu*’nda toplanmıştır. II. Türk Dili Kurultay’ında kabul edilen çalışma programının 7. maddesi terimlerin Türkçeleştirilmesine ayrılmıştır. TDK içinde Terim

⁵⁰ A.e., s.202.

⁵¹ Akin, Salih / Akinci, Mehmet Ali, “La Réforme Linguistique Turque”, in *Glottopol Revue de sociolinguistique en ligne*, <http://www.univ-rouen.fr/dyalang/glottopol>, no 1, janvier 2003, p.79.

⁵² Korkmaz, Zeynep, “Sosyolinguistik Değişim Açısından Türkiye Türkçesinin Modernleşmesi”, a.g.e., s.203.

ve Sözlük kolları oluşturulmuş, 16 uzmanlık bölümüne⁵³ ayrılan bu kolların çalışmalarını ayrı ayrı başkanlar, yazmanlar ve çok sayıda üye yürütmüştür.⁵⁴

Cemil Uğurlu'dan öğrendiğimize göre, Türkçe terim türetme konusunda ilk önemli çalışmayı bizzat Atatürk gerçekleştirmiş ve matematik, geometri terimleri ile ilgili bir çalışma yapmıştır. 24–31 Ağustos 1936 yılında yapılan III. Türk Dil Kurultayı'ndan sonra, Atatürk *Geometri* isimli bir kitap yazmıştır. 44 sayfalık kitapta yer alan; *boyut, uzay, yüzey, düzey, çap, yarıçap, kesek kesit, yay, çember, teğet, açı, açortay, içters açı, dışters açı, taban, eğik, kırık, çekül, yatay, düşey, yöndeş, konum, üçgen, dörtgen, beşgen, köşegen, eşkenar, ikizkenar, paralel kenar, yanal, yamuk, artı, eksi, çarp, bölü, eşit, toplam, oran, orantı, türev, alan, varsayı, gerekçe* gibi terimler Atatürk tarafından türetilmiştir.⁵⁵

Atatürk terim çalışmalarının ülkedeki etkisini öğrenmek için, 1937 yılında, Sivas'ta bir lisede geometri dersine girmiştir. Öğrencilerin, eski terimlerle açıklanan Pisagor teoremini algılamasında sorunlar saptamıştır ve “dili” yerine “kenar”, “müselles” yerine “üçgen”, “müselles mütesaviyül adla” yerine “eşkenar üçgen”, “zaviye” yerine “açı” terimlerini kullanarak teoremi öğrencilere anlatmıştır ve konunun öğrenciler tarafından daha iyi algılandığı anlaşılmıştır. İnceleme gezisinin sonunda bütün okul kitapları yeni terimlerle yazılmış ve Türkçeleştirilmiş terimlerle iki ayda hazırlanan kitaplar bütün okullara dağıtılmıştır.

Yukarıda da bahsettiğimiz terimlerin çoğunluğu günümüzde de kullanılmaktadır. Ancak birkaç terim zaman içerisinde bazı değişikliklere uğramıştır. “Varsayı” terimi sonradan “varsayım”, “tümeç açı” “tümler açı”, “büteç açı” ise “bütünler açı” şeklinde kullanılmaya başlanmıştır.⁵⁶

1945 yılında toplanan V. Türk Dili Kurultayı'ndaysa en çok terim sorununa değinilmiştir. Halkı ilgilendirmeyen sadece uzmanlar arasında kullanılan terimler ayrı tutularak, terimlerin Türkçeleştirilmesi gerekliliği belirtilmiştir.⁵⁷

Türk Dil Kurumu'nun 30. yılı nedeniyle Ağâh Sırrı Levend Türk Dili'nde yazdığı “Dil Devrimi ve Dil Kurumu” isimli yazısında, kurumun 1950 yılından sonra

⁵³ Uzmanlık bölümleri: 1-Felsefe, 2-Matematik, 3-Gökbilim, 4-Yerbilim, 5-Fizik, 6-Dirilbilim, 7-Ruhbilim, 8-Tarih, 9-Toplumbilim, 10-Dilbilim, 11-Estetik ve Güzel Sanatlar, 12-Spor, Av ve Oyunlar, 13-Askerlik, 14-Hükümet Örgütü, 15-Ulaşım ve Taşıma, 16-Teknik ve El Sanatları.

⁵⁴ Barda, Zuhâl, “Türkiye’de Terimbilim Çalışmalarının Dünü, Bugünü ve Yarını”, a.g.e., s.305-306 .

⁵⁵ Uğurlu, Cemil, “Atatürk’ün Geometri Kitabı”, <http://www.matder.org.tr>, 04.04.2003, Geometri, Türk Dil Kurumu Yayınları / Atatürk Dizisi: 4.Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1971, s.V-VII.

⁵⁶ A.e.

⁵⁷ Barda, Zuhâl, “Türkiye’de Terimbilim Çalışmalarının Dünü, Bugünü ve Yarını”, a.g.e., s.306.

çalışmalarını zor şartlar altında yürüttüğünü belirtmektedir. 1951 yılında politik nedenlerden Kurum’a yapılan hükümet yardımı kesilmiştir. Bir yıl sonra da Anayasa “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu”na çevrilerek, eski Osmanlıca terimlerin yeniden kullanılması yasalarla zorunlu hale getirilmiştir. Buna karşın, bu dönemde dil devriminin amaçları ve ortaya koyduğu Türk Dili çalışmaları yeni kuşaklar tarafından benimsenmeye başlamıştır. 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren, Kurumun yıllık ödeneği arttırılmış ve kurum rahat koşullarda çalışmalarını sürdürmüştür.⁵⁸ TDK tarihinde önemli bir başka durum ise 1980’li yıllarda gerçekleşmiştir. Yine politik nedenlerle 1980 yılında kapatılan Türk Dil Kurumu 1982 Anayasası sonucunda, bir Anayasa kuruluşu olan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bünyesi altına girerek yeni bir yapılanmayla çalışmalarına başlamıştır.⁵⁹

Kuruluşundan bu güne değişen politik olayların merkezinde yer almış TDK, son dönemlerde bilimsel eserler yayınlamakta, ve terim çalışmaları yürütmektedir. Kurum bünyesinde, terim alanında Çalışma Grupları oluşturmuştur. Eczacılık, Veteriner Hekimliği, Su Ürünleri ve İktisat alanlarında oluşturulan ekipler, belirtilen alanlara yeni Türkçe terimlerin kazandırılması ve bu terimlerde standartlaştırma sağlanması amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Kurumun, şu anda yürüttüğü projelerden bir tanesi “Mühendislik Terimleri Sözlüğü”dür. TDK, çalışma gruplarının oluşturduğu, Terim Sözlükleri’ni web sitesinde yayınlamaktadır.

2.5.2 Türk Standartlarında Terim

Bilim, teknik ve sanat alanında kullanılan sözcükler yani terimlerin yaratım sürecine bağlı olarak terimlerin “standartlaştırılması” yani “birörnekleştirilmesi”, “ölçünlemesi”⁶⁰ sorunu da gündeme gelmiştir.

Muzaffer Uyguner’in, 1969 yılında Türk Dili’nde yayınlanan “Türk Standartlarında Terim sorunu” başlıklı yazısı, 60’lı yıllarda TSE’nin kurulması ve yine bu süreçte oluşturulan Türk standartlarında terim konusunu irdelemektedir.

1955 yılında kurulan Türk Standartları Enstitüsü, 17.11.1960 tarih ve 132 sayılı yasa ile bir kamu kurumu niteliğinde yeniden kurulmuştur. Sözü edilen yasaya göre TSE, Türk standart tasarılarının oluşturulması için hazırlık grupları ve teknik komiteler kurmuştur, hazırlanan tasarılar Teknik Kurul tarafından kabul edilince Türk Standartı

⁵⁸ Levend, Ağâh Sırrı, “Dil Devrimi ve Dil Kurumu”, in **Türk Dili**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, cilt XII, sayı 133, Ekim 1962, s:6-7.

⁵⁹ www.tdk.org.tr/kur.html, “Tarihçe”, 06 Nisan 2005.

⁶⁰ Tez genelinde standart ve standartlaştırma terimleri tercih edilmiştir.

adını almıştır. Yine belirtilen yasaya göre, Türk Standartları bütün ülkede uygulanan tek standart niteliğindedir.

Teknik Kurul'a gelen standartlarda, terimlerin dili üzerinde de durulmuştur. Kullanılan terimler üç kaynak dile dayandırılmaktadır; bu kaynaklar Türkçe, Osmanlıca ve Batı Dilleri'dir. Standartlarda kullanılan dilin Türkçe olmasına dikkat edilmektedir. Bir terimin Türkçesi bulunamaması durumunda ise Batı dillerinden almak yerine eskisinin bırakılması kararına varılmıştır. Türkçe terimlerin standartlara konulmasında Türk Dil Kurumu'nun çıkardığı terim sözlüklerinden yararlanılmaktadır.⁶¹

⁶¹ Uyguner, Muzaffer, "Türk Standartlarında Terim Sorunu", in **Türk Dili**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi yıl 18, cilt XX, sayı 213, Haziran 1969, s.255–256.

3. ALANLARARASI BİR DİSİPLİN OLARAK TERİMBİLİM ÇALIŞMALARI

*“İnsan demek dil demektir,
dil demek de birçok bakımdan
toplum demektir.”⁶²*

Bilim, teknik ve sanat alanlarına ait olan bilgiler, düşünceler, bu alanlarda yaşanan gelişmeler terimlerle hayat bulmaktadır, terimler aracılığıyla iletişime sunulmaktadır. Uzmanlık alanları iletişiminin odak noktasında bulunan terimlerle ilgili yapılan çalışmaların, yani diğer bir söylemle terimbilimin, birçok alanla kurduğu bağlantı nedeniyle **alanlararası** boyutu göz ardı edilmemelidir. Modern terimbilimin kurucusu Wüster’e göre terimbilim; **dilbilim**, **mantık**, **varlık bilim** ve **bilişim** arasında bir noktada yer almaktadır.

Edgar Morin “Sur l’interdisciplinarité” isimli makalesinde **alanı** şöyle tanımlamaktadır:

“Alan, bilimsel bilginin içinde örgütsel bir kategoridir, alan bilimsel çalışmanın içinde uzmanlığı ve ayrımı kurar, bilimlerin içerdiği uzmanlık alanlarındaki farklılıklara cevap verir. Bir alan sınırlarıyla, kendi diliyle, teknik ve yöntemleriyle özerk olmaktadır.”⁶³

Edgar Morin’in sözünü ettiği uzmanlık alanının bilimsel nitelikte değerlendirilebilmesi için kendine ait bir dilinin olması gerekmektedir, bu noktada da devreye terimbilim girmektedir.

Toplumbilimci Pierre Bourdieu’ye göre **bilimsel alan**:

“ Kuvvet ilişkileri ve tek kutuplulukları, mücadeleleri ve stratejileri, çıkarları ve yararları ile diğerleri gibi bir toplumsal alandır.”⁶⁴

Terimbilim de özerk bir bilim alanı olmasının yanı sıra, diğer disiplinlerle iletişim zorunluluğundan sınırları olmaması gereken bir alandır. Terimbilim çalışmaları; dilbilimi, bilişimi, toplumbilimi ve elbette çalışmanın yapıldığı alanın

⁶²Vardar, Berke, **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, İstanbul: Multilingual, 1998, s. 15.

⁶³ Morin, Edgar, “Sur l’interdisciplinarité”, <http://nicol.club.fr/ciret/bulletin/b2c2.htm>, 24.05.2005.

⁶⁴ Gambier, Yves, “Vers une histoire sociale de la terminologie”, **Le Langage et l’homme**, vol. 28, no 4- spécial SOCIOTERMINOLOGIE, Bruxelles: De Boeck Université, décembre 1993, s.237.

kendisini aynı çatı altında buluşturmaktadır. Bilim teknikteki gelişmeler, bilime verilen önemin artması, iletişim, dillerin korunmasına verilen önem gibi nedenlerle terimbilim de farklı açılımlar kazanmaktadır.

Terimbilimin toplumsal boyutta değerlendirilmesi olan *toplumterimbilimi* – *socioterminologie*'yi – kavrayabilmek için terimbilim akımlarından yola çıkarak, terimbilim çalışmalarının yaygın olduğu ülkeleri ve özellikle Québec'te gerçekleştirilen çalışmaları değerlendirmenin gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

3.1 TERİMBİLİM AKIMLARI

Terimbilimin tarihsel gelişimini incelerken, terimbilim çalışmalarının Avusturya, SSCB ve Çekoslovakya da başladığını görmüştük. Sözü geçen ülkelerden hareketle terimbilim çalışmaları dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Pierre Auger, terimbilimi üç akıma ayırır;

- **Dilbilime** yönelik terimbilim
- **Çeviriye** yönelik terimbilim
- **Dilsel planlamaya** yönelik terimbilim⁶⁵

Dilbilime yönelik terimbilim çalışmaları yapılan ilk çalışmalardır. Avusturya, Sovyet, Prag ekolleri dilbilimsel boyutu ön planda tutmuşlardır. Terimbilimin özerk bir alan olabilmesi için uğraş verildiği dönemlerde öncelikli çalışmaların dilbilim etkisiyle yapılması doğal karşılanmalıdır. Bu yaklaşımda, profesyonel iletişimi ve uzmanlık alanları arasında bilgi aktarımını sağlamak öncelikli hedef olmuştur.

Çeviriye yönelik yapılan terimbilim çalışmaları frankofon dünyasında yapılan terimbilim çalışmalarının gelişiminde etkili olmuştur; ayrıca NATO, UNESCO gibi uluslararası kuruluşların çalışmalarında temel oluşturmuştur. Çeviri kaygısı sonucunda Kanada'da TERMIUM, Québec'te BTQ, Avrupa Birliği'nde de EURODICAUTOM gibi terim bankaları kurulmuştur.

Dilsel planlamaya yönelik olan terimbilim çalışmaları ise 1970'li yıllarda başlamış olup, öncelikle kendi topraklarında azınlık durumunda olan dillerin yeniden değerlendirilmesine yöneliktir ve kurumlar tarafından planlanmış dilsel değişim sürecini içerir. Amaçlanan yeni terimlerin yaratılmasıdır bu nedenle alıntılardan kaçınılmaktadır. Québec, Fransızca'ya değerini kazandırabilmek için sosyolojik

⁶⁵ Cabré, Maria Teresa, *La Terminologie: théorie, méthode et applications*, a.g.e., s.37-39.

modellerden yola çıkarak bir düzenleme yöntemi geliştirmiştir. Bu yöneme göre, tehlike altında olan bir dil sistematik ve stratejik müdahalelerle, etkin yasalarla ve alınan önlemlerle iyileştirilebilir.⁶⁶

Günümüzde yürütülen terimbilim çalışmalarını bu üç düzeyde değerlendirirken, ülkelerin ve kurumların çalışmalarını da sözünü ettiğimiz üç yönetime bağlayabiliriz.

➤ Dilbilim odaklı terimbilim çalışmaları Orta ve Kuzey Avrupa’da yürütülmektedir. Uluslararası terimbilim bilgi merkezi olan Infoterm bu düzeyde yer alan en önemli kuruluştur. Merkezi Viyana’da olan Infoterm UNESCO tarafından 1971 yılında, Avusturya Standartlar Enstitüsünün işbirliğiyle kurulmuştur. Infoterm’in çalışmaları Kuzey Afrika, Latin Amerika, Çin ve Japonya’ya yayılmıştır. Yine bu ilk yönelimden hareketle 1989 yılında Viyana’da Terimbilim Araştırmaları Uluslararası Enstitüsü’nün ağı TermNet kurulmuştur.

➤ Çeviriye odaklı terimbilim çalışmaları, devlet ve çok dilli uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Çift dilli yapısından dolayı Kanada’da ve Birleşmiş Milletler ile Avrupa Birliği’nde yürütülen çalışmalar bu düzeyde değerlendirilmektedir.

➤ Dilsel planlamaya odaklı çalışmalar hükümet kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Québec’te Fransızca’yı kullanabilmek için yürütülen çalışmalar bu düzeyde yer almaktadır.⁶⁷

3.2 TERİMBİLİM OLUŞUMU

Bir ülkenin terimbilim alanında gerçekleştirdiği gelişmeleri o ülkedeki sosyo-ekonomik paradigmlar belirler. Gelişmiş ülkeler teknolojik ve ticari gelişmeleri doğrultusunda dilsel boyutta da gelişim gösterirler. Gelişmekte olan ülkeler ise teknolojik ve ticari alanda egemen durumda olan ülkelerin dillerinin gölgesinde kalma tehlikesine karşı önlemler almalıdırlar.

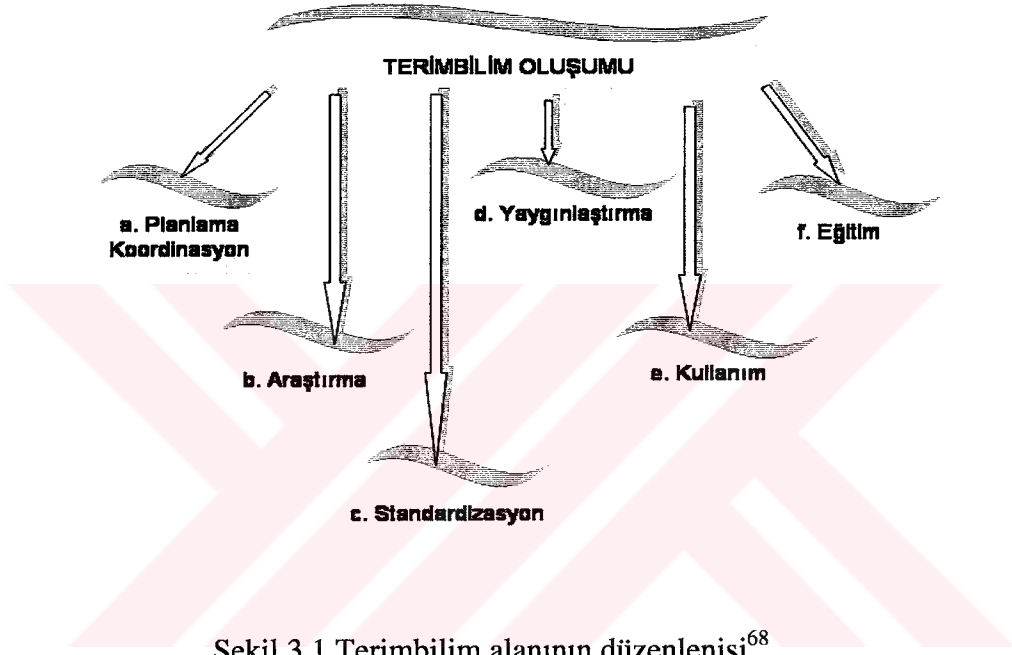
Bir dilin terimlerinde sorunlar olması uzmanlık alanlarında sağlıklı bir iletişim kurulamayacağı anlamına gelir ve böylece iletişim sorunu olan bir dil görevini yerine getiremeyen bütün organizmalar gibi kaybolmaya yüz tutar. Etkin bir terimbilim çalışması yürütebilmek için her ülke kendi sosyo-politik özelliklerini göz önünde bulundurarak bir çalışma programı oluşturmalıdır.

⁶⁶ A.e., s. 39.

⁶⁷ A.e., s.42-43.

Belirlenen hedef ve amaç doğrultusunda terimbilim çalışmalarının gerçekleştirilmesi, diğer bir söyleyişle sınırların belirlenmesi *uygulamaya yönelik* bir terim çalışması için atılması gereken ilk adımdır. Terimbilim çalışmalarında başarı, düzgün bir işbölümüyle ve iş bölümü sonucunda ortaya çıkan görevlerin belirli kurum ve kuruluşların yetkilerine göre dağılımıyla yakalanabilir.

Maria Teresa Cabre, *La Terminologie: Théorie, méthode et applications* isimli kitabında terimbilim oluşumunun aşağıda belirtilen süreçleri içermesi gerektiğini belirtir (Şekil 3.1):

Şekil 3.1 Terimbilim alanının düzenlenişi⁶⁸

a. *Terminolojik kaynakların planlanması, koordinasyonu ve yönetimi*; belli bir dil ve ülke için gerçekleştirilecek çalışmaların planlanması, bu planın koordinasyonu ve uygulama aşamasını kapsar.

b. *Terminolojik araştırma*; sistematik çalışmaların geliştirilmesi.

c. *Terimlerin standardizasyonu*; bir kavramın tanımının yapılması ve onu ifade edecek bir terimin seçilmesi.

d. *Terimlerin yaygınlaştırılması*; danışmanlık birimlerinin belirlediği terimbilim ve dilbilim düzeyinde yer alan sorunların çözülmesi.

e. *Terimlerin kullanımı*; iş çevrelerinde ve uzmanlık alanlarında terimlerin kullanımının yaygınlaştırılması.

⁶⁸ Maria Teresa Cabré'nin adı geçen eserinde yer alan bilgilerden yola çıkarak tablolastırılmıştır.

f. *Terimbilim alanında eğitim*; terim çalışmalarını gerçekleştirebilecek uzmanların yetiştirilmesi. Terimbilim alanındaki bir formasyonda; sistematik çalışmalar gerçekleştirme sorumluluğuna sahip terimbilimciler, terimbilime yakın alanlara yönelik farklı uzmanlar (teknisyenler, çevirmenler, teknik redaktörler, eğitimciler v.b.), terimbilim alanına yönelik eğitimciler yetiştirmek hedeflenmelidir.⁶⁹

3.3 TERİMBİLİM ÇALIŞMALARININ GELİŞTİĞİ ÜLKELER

Modern dünyadaki, dilsel gelişmeleri incelediğimiz zaman paradoksal bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. Bir bakış açısı tek dillilik üzerinde dururken, diğer bir bakış açısı çok dilliliği savunmaktadır. İletişimde kolaylık sağlamak amacıyla, İngilizce gibi tek bir dilin kullanılması düşüncesi kültürel farklılıkların göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Her ülkenin kültürünü koruması kendi dilini kullanarak mümkün olabilir. Terimler de bilim, teknik ve sanat alanına ait sözcükler olduğundan belli bir dünya görüşünü yansıtmaktadırlar. Bu nedenle terimler konusunda da kültürel kimliğin korunmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

3.3.1 Fransa

Fransa, İngilizce karşısında geri planda kalan diline, kaybettiği değeri geri kazandırabilmek için dil ile ilgili çalışmalara önem vermektedir. Devlet eliyle bir dil politikası yürüterek Fransızca'nın uluslararası iletişim dili olarak önem kazanması amaçlanmaktadır.

Fransa gelişmiş her ülke gibi endüstri sektöründe terimlerle iç içedir. Ülkede terimbilim alanında öncelikli çalışmalar Akademiler çevresinde yapılmıştır; ancak bu çalışmalar çok etkin olamamıştır. 1954 yılında kurulmuş olan ve halen çalışmalarını sürdüren **Le Comité d'étude des termes techniques français** (Fransız Teknik Terimleri İnceleme Komitesi) terimbilim alanında Fransa'da kurulmuş ilk ve önemli kuruluştur. 1969 yılında kurulan **Le Conseil international de la langue française** (Fransız Dili Uluslararası Konseyi) isimli kuruluş da terimler üzerine çalışmalar yaparak belirli uzmanlık alanlarında sözlükler yayınlamıştır.⁷⁰

1970'li yıllarda, daha çok dilsel düzenlemeye yönelik bir bakış açısı egemen olmuştur. 31 Mart 1966 yılındaki kararnameyle Başbakanlığa bağlı bir birim olarak **Haute Comité de la langue française** (Fransız Dili Yüksek Komitesi) kurulmuştur. Bu

⁶⁹ A.e., s.49.

⁷⁰ A.e., s.51.

birimin görevi Fransız dilini korumak ve yayılımını sağlamak olmuştur. 31 Aralık 1975 kanununda ise Fransızca'nın yaptırımlarda, medyada ve iş dünyasında kullanımı zorunlu kılınmıştır.⁷¹

Bu dönemlerde, terim alanında standartların belirlenmesi ihtiyacı üzerine Fransız Standartları Enstitüsü olan AFNOR'a bağlı olarak AFTERM (Association Française de TERMinologie) (Fransız Terimbilim Birliği) kurulmuştur. AFTERM terimlerin standardizasyonu üzerine çalışmıştır. 1976 yılında, Paris'te **Terminologies 76** isimli bir kolokyum düzenleyerek terim çalışmalarına dikkati çekmiştir. 1980'lerin başında AFTERM yerini FRANTERM'e bırakmıştır.⁷²

Yine 1970'lerin başında, resmi terimbilim politikaları **Commissions ministérielles de terminologie** (CMT) (Terimbilim Bakanlıklar Komisyonları) de uygulanmıştır. Bu komisyonların amacı, bakanlıkların uygulama alanlarında sıkça kullanılmaya başlanmış olan İngilizce sözcüklerin yerine Fransızcalarını kullanmak olmuştur.⁷³

Ülkenin resmi dil politikası 1990'lı yıllardan itibaren **Délégation générale à la langue française et aux langues de France** (Fransız Dili ve Fransız Dilleri Genel Delegasyonu) tarafından yürütülmektedir. Délégation générale à la langue française et aux langues de France , **Conseil supérieur de la langue française** (Fransız Dili Yüksek Konseyi) ve **Commission générale de terminologie et de néologie**' yle (Terimbilim ve Neoloji Genel Komisyonu) çalışmaktadır.

Commission générale de terminologie et de néologie (Terimbilim ve Neoloji Genel Komisyonu) isimli kurum 1996 yılında yayınlanan bir kararnameyle Başbakanlığa bağlı olarak çalışmaya başlamıştır. Bu Genel Komisyonun kurulma nedeni, yine birçok kurum gibi Fransız dilini korumaktır. Komisyon, terimbilim alanında çalışan diğer kurumlarla da işbirliği yapmaktadır. Komisyonun önerdiği terimler, Fransız Akademisi'nce de kabul edildikten sonra **Resmi Gazete** de yayınlanır ve yayınlanan terimlerin kullanılması zorunludur.⁷⁴ Resmi Gazete'de yayınlanan terimler, Délégation générale à la langue française et aux langues de France'a ait CRITER (Corpus du Réseau Interministériel de Terminologie) isimli bir veri

⁷¹ Gaudin, François, **Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles**, a.g.e., s.57.

⁷² A.e., s.63.

⁷³ Cabré, Maria Teresa, **La Terminologie: théorie,méthode et applications**, a.g.e., s.52.

⁷⁴ <http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/dispositif-enrichissement.htm>, 14.06.2005.

bankasında toplanmaktadır. Fransız Standartları Enstitüsü AFNOR, terimlerin standart bir boyut kazanması gerekliliğinden terimbilim çalışmalarının merkezinde yer almaktadır. AFNOR, Genel Komisyonun da hukuki üyesidir.

1999 yılında **Société française de terminologie** (Fransız Terimbilim Kurumu) kurulmuştur, terimbilim üzerine çalışmalar yapan kurum alanla ilgili bültenler yayınlamakta ve kolokyumlar düzenlemektedir.

Fransa'da terimbilim çalışmalarını etkin bir biçimde yürütmekte olan sözünü ettiğimiz kurumlar dışında üniversiteler ve endüstri kuruluşlarında da önemli terim çalışmaları yapılmaktadır.

Üniversitelerin çeviri bölümlerinde, dilbilim araştırmalarının seminer derslerinde ve öncelikle uygulamalı yabancı diller (LEA) olmak üzere farklı bölümlerde terimbilim üzerine çalışılmaktadır.

Aéorospatiale, Renault, Michelin gibi büyük endüstri kuruluşları da kendi alanlarına ait terim bankaları oluşturmaktadırlar.

Fransa'da endüstriyel standartlaşma çok önem taşımaktadır. Fransız Standartları Enstitüsü AFNOR, NORMATERM isimli terim veri bankası kurmuştur, Commissions ministérielles de terminologie' ye ait sözcüklerde bu veri bankasında bulunmaktadır. DGLF'nin girişimleriyle, Fransa terimbilimin ilkeleri ve yöntemleri üzerinde çalışan *Teknik Komite 37*'de aktif bir rol oynamaktadır. Ayrıca 1994 yılından beri, ISO'ya bağlı bir komite olan JTC-SC1 ile iletişim endüstrisine ait sözcüklerle ilgilenen **Commission électrotechnique internationale**' e (CEI) başkanlık etmektedir.⁷⁵

3.3.2 Kanada-Québec

Kanada çift dilli (İngilizce ve Fransızca) yapısından dolayı terim çalışmalarının geliştiği bir yerdir. Çift dillilikten kaynaklanan çeviri sürecinde terimlerle karşılaşmıştır; bu nedenle terimbilim çalışmaları, Kanada ve Québec'te çeviri süreciyle eş zamanlı bir biçimde gelişmiştir.

Kanada ve özellikle Québec'te dilsel düzenlemeye odaklı terimbilim çalışmaları yürütülmüştür. **Terimbilimsel düzenleme** kavramı, yöntembilimsel olarak, Québec'te Fransızcalastırma kavramlarının **dil düzenlemesi** ya da **planlaması** ile ilişkilendirilmesinden doğmuştur. Özellikle toplumdilbilim ve terimbilim alanlarında

⁷⁵Cabré, Maria Teresa, *La Terminologie: théorie, méthode et applications*, a.g.e., s.53.

çalışmalar gerçekleştirmiş olan dilbilimci Jean-Claude Corbeil'e göre, **dil düzenlemesi** kavramı dilsel değişimin planlanması olarak tanımlanmaktadır. Bu planlama amaca uygun dil politikaları ile gerçekleştirebileceği gibi, yasalarla da olabilmektedir. **Terimbilimsel düzenlemeye** gelince, bu kavram da dil düzenlemesi gibi, önceden tasarlanmış bir süreçle, oluşturulan terimlerin bir toplumun yaşamına kazandırılmasıdır.⁷⁶

1970'li yıllarda dil politikası ve terimbilimsel düzenlemeyle ilgili gelişmeler başlamıştır. Québec hükümetinde, **Office de la langue française** (OLF) (Fransız Dili Bürosu) farklı birimleri ile beraber Fransızca'nın korunması ve gelişmesi için çalışmaktadır. Québec yönetiminin dilbilim ve terimbilim birimleri, planlama, uygulama, standartlaştırma, yeni terimlerin yayımı ve kullanımından sorumludur. Office de la langue française'in yürüttüğü çalışmalar, kullanıma yönelik olduğundan kullanıcıların katılımını da gerekli kılmaktadır. OLF, 70'li yıllardan itibaren terimlerin standartlaştırılmasıyla yakından ilgilenmeye başlamıştır; sözünü ettiğimiz kurum öncelikli olarak da, "*bir alanın içindeki iletişimin işleyiş biçimi*"ni inceler.⁷⁷

Yine 1970 yılında, terimbilim alanında çok önemli bir başka gelişim daha yaşanmıştır; Université de Montréal'e ait bir **Terim Bankası** oluşturulmuştur. 1965 yılında Stanley House'da gerçekleştirilen bir kolokyumda bir **Sözcük Bankası** oluşturma düşüncesi ortaya atılır; ardından bu düşünce 1968'de Office de la langue française'in kolokyumunda da görüşülür. Sonunda bu proje Québec ve Ottawa hükümetleriyle, bazı özel şirketlerin de desteğini alarak Université de Montréal'de **TERMIUM** adıyla hayat bulur. 1976 yılından bu yana **TERMIUM** Kanada Hükümet Sekreterliği tarafından yönetilmektedir.⁷⁸ **TERMIUM**, bugün 3.500.000 adetten fazla İngilizce-Fransızca terimi kendi web sitesinde (<http://www.termium.gc.ca>) abonelik sistemiyle kullanıcılara sunmaktadır. Ayrıca Office de la langue française tarafından 1973'te **Banque de terminologie du Québec** (Québec Terim Bankası) kurulmuştur. Bu terim bankası 2000 yılında yeni bir sürümle kullanıma sunulmuştur.

1977 yılında, Québec, **Charte de la langue française** (Fransız Dili Yasası) veya diğer adıyla **Loi 101** (Yasa 101) 'i kabul ederek, dil düzenlemesi konusunda en

⁷⁶Yaman, Mükrem, "Çağdaş Terimbilim ve Kurumsal Çalışmalar", a.g.e.

⁷⁷Gaudin, François, *Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles*, a.g.e., s.32.

⁷⁸Kerpan, Nada, "Histoire de la terminologie au Canada et au Québec", in *META*, no:XXII, 1, s.50.

kapsamlı yasalardan birini uygulamaya koymuştur. Yasa, Fransızca'nın durumu ve düzenlenmesi gibi konuları kapsamaktadır.

Kanada uluslararası standartlaştırma konusunda da çok aktif bir rol oynamaktadır. *Teknik Komite 37*'ye bağlı Kanada Terimbilim Danışma Komitesi'ne başkanlık etmektedir.

Fransa'da olduğu gibi Kanada'da da terimbilim eğitimi önem taşımaktadır. Başta Université de Montréal ve Université Laval olmak üzere bütün Québec üniversitelerinde terimbilim formasyonu sunulmaktadır. Bu formasyonlar, terimbilimin kuramsal ve pratik boyutunun yanı sıra bilim dalının toplumla ilişkilerini de kapsamaktadır.

3.3.3 Belçika

Resmi olarak üç dilli olan Belçika'da, terimbilim çalışmaları gereksinimleri doğrultusunda daha çok çeviriye yöneliktir. Brüksel'de terimbilim komisyonları yer almakta ve ayrıca çok sayıda terim bankası bulunmaktadır. BELGATERM, bu alandaki önemli bir terim bankasıdır.

Birçok Enstitü terimbilim üzerine formasyon olanağı da sunmaktadır. Institut Supérieur des traducteurs et interprètes (ISTI) (Mütercim Tercümanlar Yüksek Enstitüsü) TERMISTI isimli bir terimbilim yazılımı oluşturmuştur. Institut libre Marie Haps da (Marie Haps Enstitüsü) terimbilim alanında çalışmalar yapan okullardandır.

3.3.4 İsviçre

Ulusal düzeyde, çeviri etkinliğine bağlı olarak terimbilim sorunlarıyla ilgilenen bir terimbilim birimi bulunmaktadır.

3.3.5 Almanya

1966'da Federal Alman Hükümeti'ne bağlı çalışan diller bürosu LEXIS'i hayata geçirmiştir. Siemens şirketi de kendi çeviri servisi bünyesinde telefon ve elektronik alanlarını kapsayan bir terimce çalışması olan TEAM'i başlatmıştır.

3.3.6 Romanya

Romanya Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde terim konusunda çalışmalarına hız vermiştir. 1991 yılında TermRom Romanya Terimbilim Birliği kurulmuştur. 1993 yılında TermRom, bir terim bankası oluşturmuştur.

3.3.7 Estonya

Kendi ulusal dil politikası olan ülkede, Estonya Üniversitesi dil konusunda Avrupa ile bir çok proje için işbirliğine girmiştir. Ülkede Avrupa yasalarını kendi dillerine çeviren **Estonian Translation and Legislative Support Center** (Estonya Çeviri ve Yasama Merkezi) adında bir merkez oluşturulmuştur. Bir veri bankasına da sahip olan merkezde çevirmen, editör, terimbilimciler, bilgisayar uzmanları çalışmaktadır.

3.3.8 Letonya

Estonya gibi Letonya'nın da aktif bir dil politikası vardır. Bu politikası çerçevesinde en önem verilen konu dilbilimsel bilgisayar programlarının geliştirilmesidir. Avrupa Bilgi Toplumu Projesi kapsamında Letonya Üniversitesi'nde 1988'den beri elektronik veritabanları üretim çalışmaları sürmektedir. Üniversite'nin yapay zekâ laboratuvarında otomatik çeviri üzerine çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

3.3.9 Polonya

Otomatik çeviri ve bilgisayar destekli çeviri konusunda iki önemli ürün kullanılmaktadır. Bunlar:

NeuroTran: Cümleleri otomatik olarak çeviren bir programdır.

LexiTools: Bilgisayar teknolojileri alanına, turizm ve gündelik yaşama ve iş dünyasına ilişkin konularda iki dilli elektronik sözlükçedir.

3.3.10 Çek Cumhuriyeti

Prag'da bulunan Karlova Üniversitesi'nde kurulan çeviri sisteminin temeli 1961'de atılmıştır. Bu kısıtlı sistemden esinlenerek 1974'ten bu yana İngilizce-Çekçe, 1985'ten bu yana Çekçe-Rusça sistemleri geliştirilmektedir.

3.3.11 Macaristan

Macaristan da dil mühendisliği konusunda oldukça aktif olarak etkinliklerini sürdürmektedir. 1995 yılında düzenlenen **Dil Teknolojilerinde Dilsel Kaynaklar** isimli seminere ev sahipliği yapmıştır. Son yıllarda Lajos Kossuth Üniversitesi'nde küçük bir grup dilbilimci Macarca-İngilizce otomatik çeviri konusunda çalışmaktadırlar. Mali desteği Macaristan Bilim ve Araştırma Kurumu vermektedir. Dil mühendisliği konusunda en bilinen ticari şirket Budapeşte'deki MorphoLogic'tir. Bir çok ürünü arasında en önemlisi MobiDic olan iki dilli bir veritabanıdır.

3.3.12 Slovenya

Slovenya'daki Bilim ve Sanat Akademisine bağılı Bilimsel Araştırma Merkezi'nde dil mühendisliği konusunda yapılan çalışmaların yanında Josef Stefan Enstitüsü'nde çeviri araçlarını geliştirme alanında da çabalar yürütölmektedir. Enstitü'de bilgisayar ortamına taşınmış çok dilli kaynaklar geliştirilmektedir.

3.3.13 Bulgaristan

Ölkede, EAGLES ve MARK ALISTER gibi terim bankaları bulunmaktadır.

3.3.14 Lübnan

Mayıs 1995'te René Chamussy tarafından kurulan Arap Terminolojisi Araştırma ve İnceleme Merkezi (CERTA) 1996 yılında hayata geçirilmiştir. Beyrut Saint Joseph Üniversitesi Araştırma Konseyi en önemli maddi desteğı sağlamıştır. Yıllık bülteni olan Terminus'de ve Saint Joseph Üniversitesi Edebiyat ve Sosyal Bilimler Faköltesi'nin *Dil ve Çeviri* bölümünün yıllıklarında yaptıkları çalışmaları yayınlamaktadırlar.

3.4 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TERİM ÇALIŞMALARI

Avrupa Komisyonu'nun Çeviri Servisi'nde bilgisayar ortamına taşınmış bir çok program yer almaktadır:

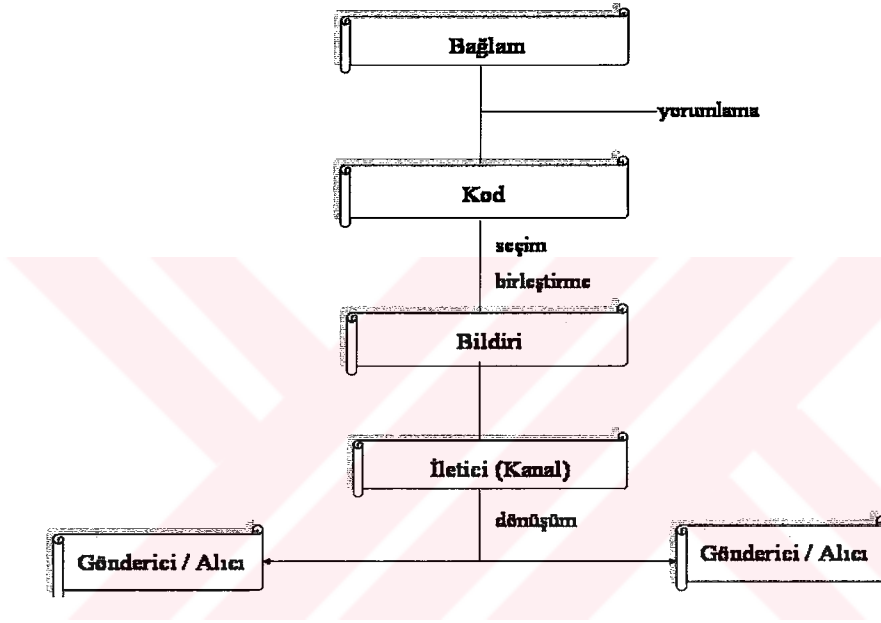
- Çevirilen bütün kaynakların çıkış ve varış metinlerinin yer aldığı SdTVista,
- Avrupa Toplulukları'nın hukuki mevzuatına ilişkin metinlere ulaşılabilen CELEX,
- Dilbilimsel kaynaklar olan MULTITERM ve EURODİCAUTOM,
- Çevirilerin hafızalandığı EUROMIS, otomatik çeviriler yapan SYSTRAN.

EURODİCAUTOM, Avrupa Komisyonu ve özel alan terimcilerinin yer aldığı, özellikle Avrupa Birliğı çevirmenleriyle, serbest çevirmenlerin ve konuyla ilgilenen herkesin kullanımına açık önemli bir terim veritabanıdır. Yaklaşık 1.200.000 terim içerir. Resmi Gazete, günlük medya ve konuyla ilgili gazetelerin taranmasıyla elde edilen veriler Komisyon'un terimbilimcileri, çevirmenleri tarafından programa girilir. Yeni terimler, sözleşmeli olarak çalışan uzmanlar tarafından onaylandıktan sonra eklenir. Bugün EURODİCAUTOM, 12 dili kapsamaktadır. (Almanca, İngilizce, Flamanca, Fransızca, İtalyanca, Latince, Danca, Yunanca, İspanyolca, Portekizce, İsveççe, Fince). Her genişlemede katılan yeni ölkelerin dilleri eklenmektedir. Çok dilliliğin Birlik içinde yer edinebilmesi adına Topluluk bütçenin %0,5'ini ayırmaktadır.

3.5 TERİMLERLE İLETİŞİM

Terimlerin uzmanlar arasında, uzmanlık alanları arasında bir iletişim aracı olduğundan söz etmiştik. Terimlerle sağlanan söz konusu iletişim genel iletişimden çok farklı olmamakla birlikte, uzmanlık konularından kaynaklanan bazı sınırlara sahiptir. Belirli bir çevrede, belirli bir uzmanlık alanına ait konuların görüşülmesi, bu alanın sınırlarını belirlemektedir.

Ünlü dilbilimci Roman Jakobson bir iletişim eyleminde altı ögenin yer aldığını söylemektedir. Bu ögeler şöyledir (Şekil 3.2):

Şekil 3.2 Jakobson'a göre iletişim eyleminin elemanları⁷⁹

- *Gönderici*; karşısındakiyle konuşurken sözü söyleyen ya da romanı yazan, dersi anlatandır v.b.
- *Bildiri*; göndericinin söylediği ya da yazdığıdır.
- *Alıcı*; göndericinin ilettiklerini dinleyen ya da okuyandır.
- *İletici*; bildirinin aktarılabilmesi için bir iletici gerekmektedir. Bu iletici söz, yazı ya da elektronik bir alet v.b. olabilir.
- *Kod*; bildirinin alıcı tarafından anlaşılabilmesi için ortak bir kod ile (örneğin; ortak bir dil) ifade edilmesi gerekmektedir.
- *Bağlam*; bildirinin göndergesini oluşturmaktadır.⁸⁰

⁷⁹ Jakobson, Roman, *Essais de linguistique générale*, Paris: Les Editions de Minuit, 1963, s.214. (Bkz. Cabre, Maria Teresa, *La Terminologie: théorie, méthode et applications*, a.g.e., s.113.)

İletişim gönderici ve alıcı arasında gerçekleşmektedir; gönderici, alıcıya bildiriyi iletmektedir. Bildiri öncelikle bir bağlam içerisinde değerlendirilerek ortak bir kod aracılığıyla aktarılmaktadır ve bu aktarım aşamasında iletişimin gerçekleşmesini olanaklı kılan iletici devreye girmektedir.⁸¹ Gönderici ve alıcının dünya görüşleri, düşünceleri, deneyimleri bildirinin oluşumunu ve yorumlanmasını etkilemektedir.

Uzmanlık alanlarında ortak kod terimlerdir; bir alanın kendi içinde ve başka alanlarla iletişim halinde olabilmesi terimlere bağlıdır.

Bir **bildiri**, öncelikle **dilbilimsel yapının** karmaşık bir kümesidir. Çünkü sözlü ya da yazılı iletişimde, söz konusu olan kod dildir. Bildiri ayrıca, sunduğu seçeneklerin çokluğu ve karmaşıklığı nedeniyle, **edimbilimsel**⁸² yapının karmaşık bir kümesidir. Bildiri, bizim de çalışmamızda terimbilimle ilişkisini ele aldığımız **toplumdilbilimi** açısından da karmaşık bir toplamdır; çünkü dil toplumsal bir iletişim dizgesidir. Son olarak da, bildirinin kültürel ve ideolojik değerleri yansıtmışından dolayı **kültürel ve antropolojik** açıdan karmaşık bir küme olduğunu söyleyebiliriz.⁸³

3.6 ALANLARARASI BİR DİSİPLİN - TOPLUMTERİMBİLİM

3.6.1 Toplumsal – Toplum

Terimbilim alanlararası bir kavşak noktasında bulunan bir bilim dalı olduğundan, terimbilimi ilişki içinde olduğu farklı alanlar açısından değerlendirebiliriz. Terimbilimde tek bir bakış açısından bahsetmek, terimbilimi sınırlamak olacaktır. Bu bölümde, birçok farklı alanla etkileşim halinde gelişen terimbilimin **sosyo-iletişimsel** yönünü ele alacağız.

Terimbilime yeni bir boyut kazandırma düşüncesiyle ortaya atılan *Toplumterimbilim (Socioterminologie)* alanını incelerken, bu bilim dalının önüne eklenen **socio-** kavramını incelemekte yarar görmekteyiz.

Le Petit Robert'de yer alan **socio** tanımı bizi **société (toplum)** ve **social (toplumsal/sosyal)** tanımlarına göndermektedir.

Toplum sözcüğünü incelediğimizde karşımıza çıkan anlamlar şöyledir: İlki; *birlikte bir şeyleri paylaşan ya da bir şeyler yapan kişiler arasındaki ilişkiler*. İkincisi

⁸⁰ Moran, Berna, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, a.g.e., s.164.

⁸¹ Jakobson, Roman, **Essais de linguistique générale**, Paris: Les Editions de Minuit, 1963, s.214.

⁸² (Vardar, Berke, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, a.g.e, s.92) Edimbilim(Pragmatique): Bildirişim durumu içindeki konuşucuların göstergeleri kullanmasını, bu edime eşlik eden güdülenme, tepki, etkileşim gibi çeşitli olguları inceleyen dal.

⁸³ Cabre, Maria Teresa, **La Terminologie: théorie,méthode et applications**, a.g.e., s.114.

de; *genelde kurumlarla düzenlenen ve yaptırımlarla garanti altına alınan kalıcı ve düzenli ilişkiler kuran bireyler topluluğu.*

Toplumbilimci Emre Kongar en basit ve en genel toplum tanımını şöyle yapmaktadır: “*Toplum, insan ömründen uzun yaşayan, göreceli bir kararlılığa sahip olan ve kendi kendini devam ettiren bir insan topluluğudur.*”⁸⁴

Yine *Le Petit Robert* isimli sözlükte, XVIII. yüzyılda yaygınlaşmış bir sözcük olan *toplumsal* için verilen ilk anlam şöyledir: *Bir grup bireye özgü, bir gruba ait ve ayrı bir gerçekliği olandır.* Bu tanıma göre sosyal hayat, sosyal ilişkiler, dil sosyal birer eylemdir. *Toplumsal*’a bağlı olarak alt tanımlar da yer almaktadır:

- Toplumun bir ögesini ya da toplumu oluşturan (aile, toplumsal bir elemandır).
- İnsanları grup halinde, toplum halinde oluşturan (toplumsal sözleşme).
- Kişiler ve grup arasındaki ilişkilere özgü olan (toplumsal olaylar).
- Toplumu inceleyen alan (sosyal bilimler).

Toplumsal için yer alan bir diğer anlam ise; *oluşturulmuş topluma özgü olandır,* sosyal sınıf ya da sosyal çevre gibi.

Toplum ve toplumsal kavramlarını ele aldıktan sonra, terimbilimi toplumla ilişkilendiren *toplumterimbilime* değinmek istiyoruz.

3.6.2 *Toplumterimbilim (Socioterminologie)*

Terimbilimci Louis Guespin’in, François Gaudin’in *Pour une Socioterminologie* isimli kitabında yazdığı önsözde sorduğu soru, bizleri terimbilimin farklı bir yüzüyle karşı karşıya getirmektedir. Soru şöyledir: Eugen Wüster’in anlayışına ve teknolojik standartlaşmaya terimbilim diyorsak, bu konudaki tarihsel, toplumsal yaklaşımlara ve 90’lı yıllarda dünyada yürütülen politik dilbilimsel çalışmalara ne ad vereceğiz?⁸⁵

Sözü edilen terimbilim anlayışı, yani topluma dayalı terimbilim *socioterminologie* ya da Türkçeleştirirsek *toplumterimbilim* olarak adlandırılmaktadır. Bu yaklaşımla esas amaçlanan, terimlerin toplumda geliştirilmesi ve dolaşımıdır. Yani sözlüklerde bulunan terim yığınlarının kullanılabilir bir hal almasıdır.

Özellikle Québec’te gerçekleştirilen ve Québec modeli olarak adlandırılan terimbilim çalışmalarının belli bir dil politikasıyla yürütüldüğünden söz etmiştik. Bu

⁸⁴ Kongar, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, a.g.e., s.46.

⁸⁵ Guespin, Louis, “Avant-Propos (Önsöz)”, a.g.e., s.9.

durumda tam anlamıyla dil söz konusudur; *kendi içinde ve kendisi için* dil değildir söz konusu olan, dil artık **kültürel bir öge** olarak değerlendirilmektedir.⁸⁶

Bu noktada kültürün tanımını vermek, bize farklı açılımlar kazandıracaktır; toplumbilimci Emre Kongar'a göre kültür:

*“En kısa tanımıyla, insanın doğaya eklediği tüm maddi ve manevi varlıkların toplamıdır. Bu bağlamda insanın ürettiği, her mal, her ahlak kuralı bir kültür ögesidir.”*⁸⁷

Bilim adamlarının, araştırmacıların hatta kurumların yaratımına dayalı olan terimler de tam anlamıyla bir kültür ögesidir. Çağımızda dillerin durumuyla ilgili paradoksal duruma değinmiştik; kültürel kimliğin varolabilmesi için dillerin korunması gerekmektedir. Daha egemen olan dillerin kültürel ve dilsel egemenliğine karşı ulusal diller korunmalıdır. Terimlerde de bu konuya dikkat etmeliyiz; çünkü uzmanlık alanlarına ait olan sözcükler olan terimler hayatımızın çok içindedir. Zaten önceden yapılmış olan dil düzenlemeleri de uzmanlık dillerinin toplumsallığa en bağlı dillerden bir tanesi olduğunu göstermektedir.⁸⁸

Buna karşın, gerçekleştirilmiş terimbilim çalışmalarında toplumsal boyut 1980'lerin sonuna kadar göz ardı edilmiştir. Terim çalışmalarının sadece kendi sınırları içinde, toplumdan ayrı düşünülerek yapılması sonucu kullanılmayan, toplum tarafından kabul görmeyen birçok terim oluşturulmuştur. Gerçeklikten uzaklaşan terimler, söylem boyutuna geçemediğinden iletişimde sorunlar oluşmuştur.

Toplumterimbilim sözcüğünü 1981 ve 1982 yılında ilk kullanan terimbilimci Jean-Claude Boulanger'dir. Pierre Lerat 1984 ve 1985 yıllarındaki bir bildirisinde **socio-lexicologie** (toplum-sözlükbilim) ve **socio-terminologie appliquée...** (uygulamalı toplum-terimbilim) kavramlarını gündeme getirmiştir. 1986 yılında Yves Gambier *La fertilisation terminologique dans les langues romanes* isimli kolokyumda sunduğu bildiride “Pour une socio-terminologie” altbaşlığını kullanır. Ve ancak Gambier'yle birlikte, önceden kesin bir tanımı olmayan *toplumterimbilim* (*socioterminologie*) kavramı netlik kazanır.⁸⁹

⁸⁶ Lerat, Pierre, Préface, in **Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles**, a.g.e., s.11.

⁸⁷ “Kültür ve Bilimsinin Sorumluluğu”, YTÜ Açılış Dersi-30 eylül 1996, www.kongar.org, 01.12.2004.

⁸⁸ Boulanger, Jean-Claude, “Présentation: Images et Parcours de la Socioterminologie”, in *Meta*, XL, 2, 1995, s.194.

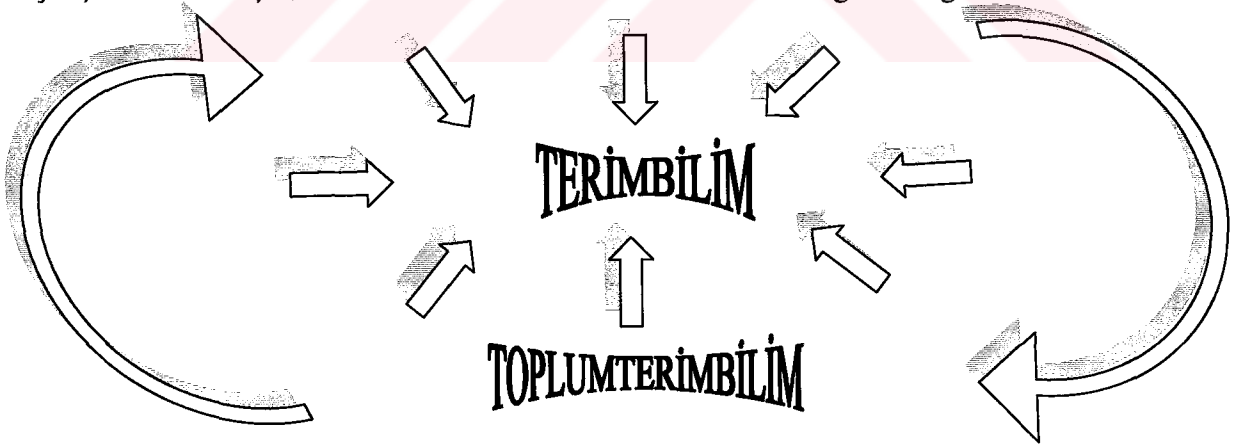
⁸⁹ Gaudin, François, **Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles**, a.g.e., s.67.

Jean- Claude Boulanger, terimbilim alanında gerçekleştirilen ilk çalışmaların, terim çalışmalarına özel bir kimlik kattığını belirtmektedir. Hiç kuşkusuz terim çalışmaları özerk bir bilim kimliğini Eugen Wüster’le başlayan süreç sonucunda kazanmıştır. Ancak, bu süreçteki ve devamındaki çalışmalar bir çıkmaza girmiştir. Boulanger, terimbilimin içine girdiği çıkmazdan ancak toplumsal boyut göz önüne alınarak kurtulabileceğini söyler ve “*terimbilim toplumdan doğmuştur yine topluma dönmesi gerekir*” der.⁹⁰

1987 yılı, terimbilim çalışmalarının yeni bir ivme kazanabilmesi için çok önemli bir yıldır. *Toplumterimbilim* kavramını netlikle ifade eden Yves Gambier, o yıl yayınladığı “Problèmes terminologiques des pluies acides: pour une socio-terminologie” isimli makalesinde terimbilimin hemen *toplumterimbilime* dönüşmesi gerekliliğini vurgulamaktadır:

“Bir terim sadece bir dizgeye göre değerlendirilemez: işlevselliğine göre, toplumsal karşılıklar düzeyinde değerlendirilmelidir (kim neyi kullanıyor? Nasıl ve kim tarafından terimler yayımlanıyor?).”⁹¹

Böylelikle terimbilimin, *toplumterimbilimi* halini alarak gelişmesi en önemlisi de işlevsel bir boyut kazanması gündeme gelir. Yves Gambier ve *toplumterimbilimi* üzerine çok önemli çalışmaları bulunan François Gaudin, geleneksel terimbilim çalışmalarına karşın, terimbilimin alanlararası ele alınmasının gerekliliğini savunurlar.

Birçok alanda çalışmalar vermiş olan Yves Gambier, alanlarla ilgili olarak **Düğümlü Kuram** (Théorie Nodale) düşüncesini öne sürmüştür. Buna göre, alanlararası kesin ayrımlar, bir başka deyişle sektörler düzleminde saflık söz konusu değildir; bir “alan”, **alanlararası** ve **hyperspécialisation** (üstuzmanlaşma) arasındaki diyalektik

⁹⁰ Boulanger, Jean-Claude, “Présentation: Images et Parcours de la Socioterminologie”, a.g.e., s.197.

⁹¹ Gambier, Yves, “Problèmes terminologiques des pluies acides: pour une socio-terminologie”, *Meta*, XXXII,3, 1987, s.320.

ilişkinin sonucudur. Gambier: “Bir bilim, bir teknik başka bilimlere götürür. Alansız bir alan yoktur”⁹² sözleriyle alanlararası iletişimin kaçınılmazlığını vurgulamaktadır. Toplumla birebir ilişki halinde bulunan terimbilim gibi bir alanı, toplumu göz ardı ederek değerlendirme çabalarının uzun vadeli etkin sonuçlar veremediği açıkça gözlenmektedir.

1994 yılında Larousse tarafından basılan *Dictionnaire de Linguistiques et des Sciences du Langage* isimli dilbilim sözlüğüne *toplumterimbilim* kavramı girmiştir. Sözlükte yer alan tanım şöyledir:

“Teknik ve bilimsel iletişimin toplumdilbilimsel yönlerini ele alır ve dilbilimsel göstergeden yola çıkan bir bakışla terimi inceler. *Toplumterimbilim*, teknolojik alanlardaki dil uygulamalarının incelenmesini, oluşturulmasını ve standartlaştırılmasını hedefleyen kurumsal uygulamalarla ilgilenir.”⁹³

3.6.3 Toplumterimbilim: Toplumdilbilim ve Glottopolitik

Toplumterimbilim, **toplumdilbilim** ve **glottopolitik** kavramlarına bağlı olarak daha rahat açıklanabilir. Dilbilim toplumdilbilim arasındaki ilişkiyi, terimbilim *toplumterimbilim* arasında da kurabiliriz.

Toplumdilbilim; dili toplum içinde ele alır. Bir dilin, o toplum içinde ve başka toplumlarla ilişkini inceler. Toplumdilbilimin kurucularından William Labov, alanın inceleme konusunu şöyle açıklar: “Dil topluluğunun oluşturduğu toplumsal bağlamın

⁹² Gambier, Yves, “Présupposés de la terminologie : vers une remise en cause”, in *Cahiers de linguistique sociale*, 18, 1991, s.37.

⁹³ Boulanger, Jean-Claude, “Présentation: Images et Parcours de la Socioterminologie, a.g.e., s.198.

içinde dilin yapısı ve gelişimi."⁹⁴ Terimbilimin ilk yıllarında egemen olan yaklaşımı klasik dilbilim yaklaşımı gibi değerlendirebiliriz: *Kendi içinde ve kendisi için.* Ancak dilbilimi toplumsal boyutta değerlendirme gereksinimi, söylem düzeyinde algılama çabası zamanla nasıl oluştuysa, terimbilimin yaşadığı süreçte de aynısı olmuştur.

TOPLUMDİLBİLİM + TERİMBİLİM = TOPLUMTERİMBİLİM⁹⁵

Louis Guespin ve Jean Baptiste Marcellesi **glottopolitik** kavramının tanımını şöyle yapmışlardır:

*"Toplunun, bilinçli ya da bilinçsiz olarak gerçekleştirdiği dil üzerindeki farklı yaklaşımları ifade eder [...]."*⁹⁶

François Gaudin bu terimde Yunanca'dan gelen **glotto** kökünün kullanılmasının daha yansız bir anlam kattığını belirtmektedir; bizde bu nedenle **glottopolitik** kullanımını Türkçe'de de korumayı tercih ettik.

Glotto: Dil, söz ve söylem arasındaki karşıtlıkları ifade etmektedir. Guespin'in de belirttiği gibi *"toplum farkında olarak ya da olmadan bütün bu noktalar üzerinde hareket eder"*. Oysa **dil politikası** daha sistemli yürütülen bir eylem olduğundan aynı anlamı karşılamamaktadır; **glottopolitik** terimiyle dillerin oluşumuna, gelişimine, yönetimine katılan karar mekanizmalarının çokluğu da belirtilmektedir.⁹⁷ Terimbilim, dil, söz ve söylem boyutunda, politik olayları ve dilsel düzenlemeleri dikkate alarak daha etkin bir boyut kazanabileceğinden, terim çalışmalarında **glottopolitik** yaklaşım önemlidir.

Toplumterimbilim, standartlar, dil düzeyleri, ekonomik ve dilsel güç arasındaki ilişkiler, dilbilimsel boyut gibi konular üzerinde durur.⁹⁸ Yani *toplumterimbilim* adından anlaşıldığı üzere toplumla ilgili olanı incelemektedir. Elle tutulup, gözle görülebilen çalışmalar söz konusudur. Bu bakış açısı doğrultusunda yürütülmekte olan somut ve gerçeğe yönelik çalışmalar sonucunda terim çalışmaları işlevsel olabilmektedir. Terimbilim çalışmaları öncesinde yaklaşımın, hedeflerin, amaçların

⁹⁴ Boyer, Henri, **Introduction à la Sociolinguistique**, Paris: Dunod, 2001, s.18.

⁹⁵ Gaudin, François, "Sociterminologie: Du signe au sens, construction d'un champ", in **Meta**, XXXVIII, 2, 1993, s.293.

⁹⁶ Caitucoli, Claude, "Présentation", in **Glottopol Revue de sociolinguistique en ligne**, <http://www.univ-roren/dyalang/glottopol>, No:3, janvier 2004, s.2.

⁹⁷ Gaudin, François, **Sociterminologie, une approche sociolinguistique de la terminologie**, a.g.e., s.176.

⁹⁸ Gaudin, François, "Sociterminologie: Du signe au sens, construction d'un champ", a.g.e., s.296.

belirlenmesi, gerçekliğin sınırlarını oluşturmaktadır. Toplumun ihtiyacına yönelik olarak terim çalışmalarının yürütülmesi, çalışmaların yine toplum tarafından kabul görmesini sağlayacaktır.

Terimler, bilimsel ve teknik söylemlere, uzmanlık alanlarına ait kodlardır. İş hayatında ya da bilimsel çalışmalarda, terimlerle iletişim kurulmaktadır. Birlikte çalışabilmek, anlaşılabilmek için terimlere gereksinim vardır. Özellikle iş hayatında, çalışmalar sadece finansal düzlemde değil, aynı zamanda toplumsal anlaşma düzleminde de gerçekleşmektedir; bu nedenle de ötekiyle aynı dili konuşmak gerekmektedir. Asıl hedeflenen, terimlerin söylem içerisinde hayat bulabilmesidir; bu hedefe de ancak toplum göz önünde bulundurularak ulaşılabilir; çünkü söylem de toplumda hayat bulmaktadır. Terimbilimle toplum arasındaki bağları keşfetmek, karşılıklı etkileşimlerini kavramak terimbilim çalışmalarını daha etkin kılmakta ve **kullanıma** yönelik çalışmalar hayat bulmaktadır.

Jean-Claude Boulanger'ye göre, *toplumterimbilimin* konusu:

“Uzmanlık, bilim-teknik söylemleri, bu söylemlerin düzenlenmeleri, yaradılış koşulları (codage /encodage), algılanışları (décodage) ve yeniden oluşturulmaları üzerine bilgilerin geliştirilmesidir.”⁹⁹

Toplumterimbilimciler, terimbilimin en büyük hatalarından birinin, 30 yıl süresince tarihi yok sayması olduğunu söylemektedirler; terimbilimin artsüremlili bir bakış açısıyla daha somut bir boyut kazanacağını belirterek, *toplumterimbilim* tarihle beslenen bir terimbilimdir derler. Boulanger, bu bakış açısını daha ileri boyutlara taşıyarak, “*aktüel üretimin büyük boyutlarda olduğu yeni sözcük üretimi (néologie) bile artsüremlili derinlik olmadan anlaşılamaz*” demektedir.¹⁰⁰ Terimbilimsel sürecin – bir kavramın ortaya çıkmasının, yaygınlaşmasının, sosyal kabul edilebilirliğinin – tarihsel boyut dışarıda tutularak değerlendirilmesi alanda işlevselliğe yönelik çalışmaların gerçekleştirilebilmesinde sıkıntı yaratacaktır.

1970’li yıllarda Québec’te yürütülen dil ve terim düzenlemeleriyle başlayan süreç *toplumterimbilimin* temelleri sayılmaktadır. 1980’li yıllarda kuramsal olarak hayat bulan *toplumterimbilim* çalışmaları, 1990’lı yılların başından itibaren Louis Guespin ve ekibinin Université de Rouen’daki çalışmalarıyla hız kazanmıştır.

⁹⁹ Boulanger, Jean-Claude, “Présentation: Images et Parcours de la Socioterminologie, *a.g.e.*, s.198.

¹⁰⁰ *A.e.*, s.199.

3.6.4 Uzmanlık Alanlarına *Toplumterimbilimsel* Yaklaşım

Terimbilim alanındaki yaratım ve anlamlandırma sürecinde toplumsal faktörlerin etkisi, sosyo-ekonomik paradigmaların yansıması gibi konularda anketler yol gösterici olabilir.

Québec'te yürütülen toplumsal alandaki dil çalışmalarını inceleyen dilbilimci D.Daoust, Québec'te nüfus üzerinde dilbilimsel bir anket yapar. Çift dilli yapısından ve politik düzeyde dilsel çalışmalar yürütmesinden dolayı Québec'teki iş ortamı böyle bir araştırma için çok uygundur. 1983 ve 1990 yıllarında bir taşıma şirketinde bir seri anket yapılmıştır. Söz konusu araştırma, profesyonel alandaki terim seçimlerinde dil dışı öğeleri belirlemeyi ve analiz etmeyi amaçlar. Bu ankette, terim çalışmalarında dil seçimini yönlendiren nüfusla ilgili – cinsiyet, eğitim düzeyi gibi – ve mesleki öğeler göz önüne alınmıştır.¹⁰¹ Sözünü ettiğimiz anket terimlerin toplumsal boyutunun değerlendirilmesi açısından önemli bir örnektir.

Université de Rouen'dan Valérie Delavigne, “Approche socioterminologique des discours du nucléaire” adlı makalesinde **nükleer söylemlerin** *toplumterimbilimsel* değerlendirmesini yapmaktadır. Nükleer alanda çalışan şirketlerin yayınladığı broşürlerin hedef kitlesi, konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmayan bir topluluktur; bu nedenle bilgi aktarımı sorunsuz gerçekleşmemektedir. Sözcükleri anlamlandırabilmek için dilbilimsel dizgede sahip oldukları değeri de anlamak gerekmektedir. Bu konuda yeterli birikime sahip olmayan kişiler, gerçeğinden çok farklı bir gösterilene yönelmektedirler.¹⁰²

Yves Gambier, **asit yağmurları** mikro-alanında gerçekleştirdiği çalışmasında *toplumterimbilimin* gerekliliğini gözler önüne sererek, son derece çok alanlı ve sosyo-politik öğeleri kapsayan böyle bir alanda, tarafsız bir terim çalışması gerçekleştirmek nasıl mümkün olur sorusunu gündeme getirir.

Toplumterimbilimde özellikle önemli olan, terimlerin dolaşımını, ortaya atılan terimlerin sosyal kabul edilirliliğini ya da terimlere karşı direnişi, terimbilim politikalarının oluşturulma aşamalarını incelemektir.

¹⁰¹Boulanger, Jean-Claude, “Présentation: Images et Parcours de la Socioterminologie, **a.g.e.**, s.203.

¹⁰²Delavigne, Valérie, “Approche socioterminologique des discours du nucléaire”, in **Meta**, XL, 2, 1995, s.315.

3.6.5 Terimleri Üreten ve İthal Eden Ülkeler

Bilim-teknik alanında gelişmiş ülkeler, terimbilim çalışmalarını gerçekleştirdikleri bilimsel ve teknik atılımlarla eşsüremliler olarak yürütebilmektedirler. Zaten gelişmiş olan ülkelerin kültürel bağlamda da etkin bir rol oynadığını, bu nedenle kendi dilini korumakta ve geliştirmekte sıkıntı yaşamadığını söylememiz yanlış olmayacaktır. Burada, Bourdieu'nün de söz ettiği gibi ekonomik birikimle, kültürel birikimin birlikteliği¹⁰³ söz konusu olmaktadır.

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler için durum biraz daha farklıdır hiç kuşkusuz. Bilimsel ve teknik alandaki gelişmeleri takip ederek benimsemeye çalışan bu ülkeler, dil sorunuyla da karşılaşmaktadırlar. Bir yanda hızla gelişen bir dünya ve o dünyaya ait kavramları adlandıran sözcükler, diğer yanda bu hıza yetişmeye çalışırken kendi dilinde, ithal ettiği yeni kavramları aynı hızla adlandıramayan ya da adlandırmaya çalışan başka bir dünya.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda, bilgi ve iletişim son derece büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, bilimsel ve teknik düzeydeki iletişimin gerçekleşmesini sağlayan terimlere çok iş düşmektedir.

Emre Kongar teknolojik gelişmelerin önemini şu sözleriyle vurgulamaktadır:

*“Bilimi de ideolojiyi de, genellikle teknolojisi en ileri ve en güçlü olan ülke ya da ülkeler topluluğu tekelinde tutar. Tekelinde tutmakla da kalmaz, bütün öteki toplumlara kendi bilimini ve kendi ideolojisini yayar.[...] Türkiye bugün görkemli tarihine karşın, teknolojik bakımdan geride kalmış bir ülkedir. Bu nedenle, sürekli olarak dışardan teknoloji ve ideoloji bombardımanına uğramaktadır.”*¹⁰⁴

Türkiye bugün teknolojik gelişmeleri ithal eden, bu gelişmeleri yakalamaya çalışan bir ülke konumundadır. O halde bilgiler ve deneyimler, üretici kültürden farklı bir kültüre nasıl geçirilmelidir? Uluslararası terimden bahsetmek mümkün müdür? Bu soruları Türkiye penceresinden değerlendirmek istemekteyiz.

Bir bakış açısına göre belli bir dile ait terimlerin kullanılması kolaylık sağlayabilir, ancak önemli birer kültür ögesi olan terimlerde, dile yabancı yapıların benimsenmesi kültürel kimlik anlamında sıkıntı yaratacaktır.

¹⁰³ Bourdieu, Pierre. **Questions de Sociologie**, Paris: Les Editions de Minuit, 1984, s.241.

¹⁰⁴ Kongar, Emre, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, a.g.e., s.315.

Oysa Türkçe, bilim-teknik ve sanat alanlarının gerekli kıldığı anlatım olanaklarını içinde barındıran ve terim ihtiyacını karşılayabilecek bir yapıya sahiptir. Ancak uzun yıllar boyunca yaşanan politik gelişmeler nedeniyle Türkçe terim çalışmaları etkin bir biçimde yürütülememiştir. Öncelikle İslamiyet'in etkisiyle, Türkçe'de Arapça, Farsça sözcükler ve terimler egemen olmuştur. Ardından XVIII. yüzyıldan itibaren, bilinçli bir biçimde Batı'ya yönelmeye başlanınca Batı dillerinden sözcükler ve terimlerin istilasıyla karşılaşmıştır.¹⁰⁵

Türkiye'de son yıllarda, kurumlar bünyesinde yürütülen terim çalışmalarını belirli sayıdan oluşan çalışma grupları gerçekleştirmektedir; ancak sadece terim çalışmalarına yönelik bir kurum bulunmamaktadır. Bilim-teknik alanında çalışma yapmanın ya da bu alandaki çalışmalara ulaşmanın yolu terimlerden geçmektedir. Bu kadar önemli olan ve hızlı bir biçimde ele alınması gereken terimlere yönelik Türkiye'de yürütülen çalışmalar konusunda ne yazık ki olumlu bir tablo sunamıyoruz. Kurumların yeterince sahiplenmediği, kişisel çabalarla sınırlı kalan terim çalışmaları ülkemizde ciddi bir şekilde ele alınmalıdır.

Öncelikle dil konusunda toplumun her kesimi bilinçlendirilmelidir. Terimbilim alanında önemli çalışmalar yürütmüş olan – başta Kanada ve Fransa olmak üzere – ülkelerin çalışmaları örnek alınarak devlet desteğiyle yalnızca terim sorunlarıyla ilgilenecek bir kurum oluşturulması için harekete geçilmelidir. Terim çalışmalarını planlayacak, terim araştırmalarını yürütecek, terimlerin standartlaşmasını ve bu terimlerin yaygın kullanımını sağlayacak bir kurumda terimbilimciler ve farklı alanlardan uzmanların birlikte, *toplumterimbilimsel* bir yaklaşımla işlevselliğe yönelik olarak yapacakları çalışmalar olumlu sonuçlar verecektir.

Türkiye'de önceden gerçekleştirilmiş olan, ve toplum tarafından kabul görmemiş olan birkaç başarısız Türkçeleştirme örneği –*otobüs: oturgaçlı götürgeç*, *hostes: gök götürü konuksal avrat*, *restoran: sosyal otlangaç*, *minibüs: kaptıkaçtı* – toplumun yaratılan yeni sözcüklere, terimlere ön yargılı bir tavır sergilemesine yol açmıştır. Ancak politik sistemin de içinde yer alarak yürütülmüş olan ve başarılı örneklerini gördüğümüz *toplumterimbilimsel* çalışmaların Türkiye'de de başarıya ulaşma olasılığı göz ardı edilmemelidir.

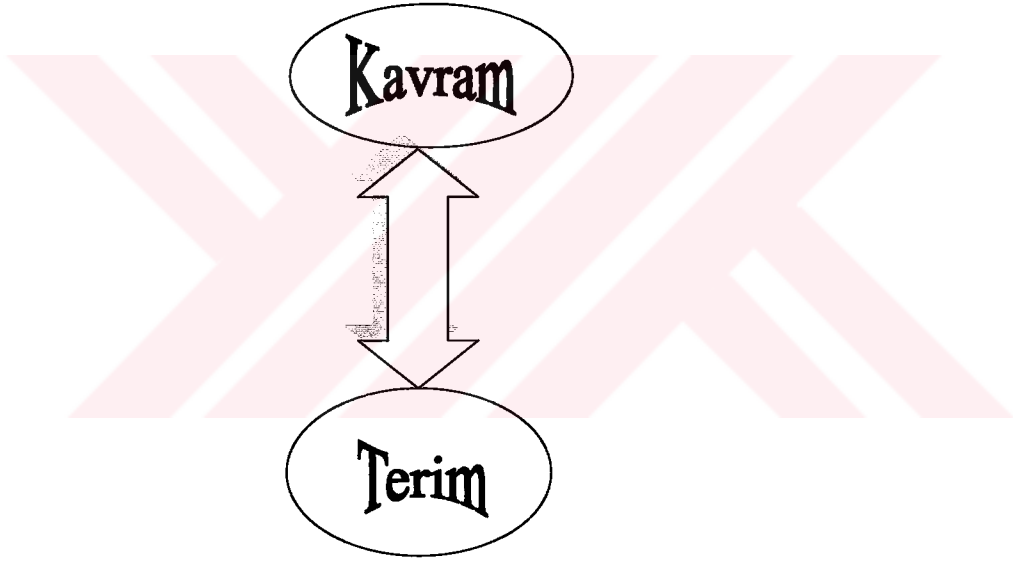
¹⁰⁵ Hatiboğlu, Vecihe, "Atatürk ve Terim Devrimi", *Türk Dili*, yıl 21, cilt XXV, sayı 242, 1 Kasım 1971, s.89.

4. TERİM ÇALIŞMALARI İÇİN STANDARTLARA UYGUN BİR MODEL ÖNERİSİ:

YıldızTerm

Uzmanlık alanlarında iletişimin temel ögesi terimlerdir. Bilim-teknik ve uzmanlık alanları söz konusu olunca iletişim daha hassas bir boyut kazanmaktadır. Sözcüklerin kendi içlerinde barındırdıkları, eşanlamlılık, eşseslilik, çokanlamlılık gibi özellikler genel iletişimde yer bulmaktadır. Ancak, uzmanlık alanları iletişiminin bel kemiği olan terimlerde sözünü ettiğimiz özelliklere yer yoktur.

Bir kavramın tek bir terim tarafından karşılanması, başka bir söylemle kullanılan terimin iletişimin tarafları arasında aynı kavrama bağlanması terim çalışmalarında dikkat edilmesi gereken ilk ve en önemli adımdır.

Özellikle bilim-teknik alanında son yıllarda yaşanan gelişmeler, bir çok yeni kavramın oluşmasına yol açmaktadır. Yeni kavramların dilde hayat bulup, iletişim döngüsünde yer alabilmesi için de yeni terimlere gereksinim duyulmaktadır. Yeni terimlerin yaratım sürecinde standartlara yönelik bir çalışma yürütmek, çok sayıda farklı adlandırmanın oluşmasını engelleyerek uzmanlık alanlarında kesin bir iletişim sağlamaktadır.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Cabré, Maria Teresa, *La Terminologie: théorie, méthode et applications*, a.g.e, s.238.

4.1. STANDARTLARDA TERİM ÇALIŞMALARI

Uluslararası Standartlar Örgütü ISO, “milletler arasındaki ilişkileri kolaylaştırmak ve düşünsel, bilimsel, teknik ve ekonomik alanlarda işbirliklerini gerçekleştirmek amacıyla, dünyada birbirine bağlı etkinliklerin ve standartların gelişimini sağlamak” amacıyla 1947 yılında kurulmuştur.¹⁰⁷

Genel tanımıyla **standart**; standardizasyon çalışmaları sonucunda yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanarak onaylanan, yerine getirilmesi gereken koşulları kapsayan, uygulanması genellikle tarafların isteğine bırakılan teknik özellikler veya belgelerdir. Söz konusu belgeler, bir ürüne ait işlem ya da üretim yönteminde uygulanan terminoloji, semboller, ambalajlama, işaretleme ve etiketleme gerekleri ile ilgili olabilir.

Terimbilim standardizasyonu alanında uluslararası ilk komite 1936 yılında ISO’nun öncüsü olan ISA bünyesinde kurulmuştur. ISA 37 isimli komite 1936 ve 1939 yılları arasında dört alanda çalışmalarını sürdürmüştür:

- Adlandırma kuralları,
- Terimlerin uluslararası boyutta birleştirilmesi,
- Tek dilli sözcükler,
- Çok dilli sözcükler.¹⁰⁸

ISO’nun kurulmasıyla, 1952 yılında komite, *Komite 37 “Terimbilim”* ismini alır. Adı geçen komite artık, *Teknik Komite 37 “Terimbilim: İlkeleri ve Koordinasyonu”* olarak, ISO bünyesinde gerçekleştirilen terimbilim çalışmalarının koordinasyonu ve kuramsal ilkelerin birleştirilmesini sağlamak amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir. *Teknik Komite 37*, 15 üye (*participating members* veya *P-members*) ve 38 gözlemci (*O-members*) ülkeden oluşmaktadır.¹⁰⁹ Rennes II Üniversitesi Öğretim üyelerinden André Lemeur’un de belirttiği gibi, Türkiye terimbilim alanında gerçekleştirilen çalışmalar konusunda şu aşamada gözlemci konumdadır. Ancak terim çalışmalarının sistemli bir biçimde yürütülebilmesi için, üye olunmasa bile, standartlardan yola çıkarak çalışmalara başlanması yararlı olacaktır.

Teknik Komite 37’nin oluşturduğu standartlardan bir tanesi olan ISO 10241-1 “Standartlarda terminolojik kayıtlar – Bölüm 1: Genel koşullar” isimli standart bize

¹⁰⁷ A.e., s.239.

¹⁰⁸ A.e., s.242.

¹⁰⁹ A.e., s.249.

terim çalışmalarında izlememiz gereken yol konusunda yardımcı olmaktadır. Terim çalışmalarında dikkat edilmesi gereken noktalar şöyle özetlenebilir:

- Bir terim kaydı, bir kavrama gönderme yapmalıdır.
- Kavram sistemi belli kurallara göre düzenlenmelidir; kavram sistemine ait ölçütler her dilde aynı olmalıdır.
- Tekrarlardan ve zıtlıklardan kaçınmak gerekmektedir.
- Genel dile ait sözcükler ya da sık kullanılan teknik terimler, belli bir uzmanlık alanına ait özel bir anlamı yoksa çalışma dışında tutulmalıdır.
- Aynı kavram farklı alanlarda da yer alıyorsa, kullanımının en yaygın olduğu alanda yer almalıdır.
- Tanım, bağlamda yer alan terimin yerine kullanılabilir nitelikte olmalıdır.
(*değiştirim/substitution* ilkesi)
- Terimler ve tanımlar, standartlar örgütünün tanıdığı en az bir resmi dilde verilmiş olmalıdır.
- Çok dilli belgelerde, farklı dilde verilen kavram tanımları içerikle eşdeğerli olmalıdır ve mümkünse oluşumunda benzer biçimler kullanılmalıdır.¹¹⁰

ISO, çalışmalarını oluşturduğu farklı komitelerle yürütmektedir. Ayrıca uluslararası kuruluşlarla da standardizasyon sürecinde ortak çalışmalar gerçekleştirmektedir. Standardizasyon çalışmalarını ulusal düzeyde ISO'ya bağlı olarak yürüten kurumlar bulunmaktadır. Terim çalışmalarının büyük önem taşıdığı Fransa'da Fransız Standartlar Enstitüsü AFNOR terim çalışmalarına önemli katkılarda bulunmaktadır. AFNOR standartlaşma konusunda gereksinimleri belirlemekte, stratejiler geliştirmekte ve Standartlar Bürosu'nun (Bureau de Normalisation) etkinliklerini yönlendirerek Fransız standartlarını oluşturmaktadır. Bu çalışmaları yürütürken de terim konusunda çalışmalar yapmaktadır. AFNOR, Commission générale de terminologie et de néologie'nin çalışmalarına hukuki boyutta destek vermektedir. Ayrıca 1973 yılında kurduğu NORMATERM adlı terim veri bankasında, ISO standartlarının Fransızca ve İngilizce'si bulunmaktadır.

4.2 TERİM VERİTABANI: YıldızTerm

Türkiye, yıllardır terimbilim alanını göz ardı etmiştir. Ancak bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip edebilmek, uluslararası ortamda düşünsel etkinliklere katılabilmek gibi nedenlerle artık terimbilim alanında çalışmalar yapmanın gerekliliği

¹¹⁰ ISO/CD 10241-1, *Terminological entries in standards – Part 1: General requirements*, s. 2.

çok açıktır. Standart bir terim veritabanı oluşturarak alana bir adım atmak, çalışmalarını doğru bir düzlemde yürütebilmemiz için birincil gerekliliklerdendir.

Biz de çalışmamızla sözünü ettiğimiz birincil gerekliliğe bir öneri getirmek gayretindeyiz. Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransızca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı, çeviri etkinliği bağlamında terimbilim çalışmalarını ele alarak bir *Terminoloji Merkezi* oluşturma düşüncesini Mayıs 2002 tarihinden itibaren gündeme taşımış ve projelendirmiştir. Bölüm bünyesinde, belirli uzmanlık alanlarını kapsayan, konusunda uzman kişilere ve terimbilimcilere danışılarak bir terim veri bankası oluşturulması, daha sonra bu bilgilerin de internet aracılığıyla kullanıcıların hizmetine sunulması anlayışına dayanan proje, *YıldızTerm* ismiyle 2003 *CeBit Bilişim Teknolojileri Fuarı*'nda tanıtılmıştır.

Ardından, *YıldızTerm* projesi 2004–2005 akademik yılında, Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim-Öğretim Komisyonu'na, mesleki derslerde kullanılan terimlerin ISO standartlarına uygun olarak standart bir veritabanında toplanması ve üniversite içi yaygın kullanımının sağlanması amacıyla sunulmuştur.

Çalışmamızın son bölümde, halen üniversite bünyesinde hazırlıkları devam eden proje için ISO standartlarında yer alan terimbilim uygulama yöntemlerinden yola çıkarak, standartlara uygun bir veritabanı önerisi getirmek amacındayız.

4.2.1 YıldızTerm Veritabanı Projesinin Altyapısı

YıldızTerm veritabanını Microsoft Access programında gerçekleştirdik. Veritabanımızın temelini Rennes II Üniversitesi Öğretim üyelerinden André Lemeur'den edindiğimiz Romanya'da kullanılan veritabanı oluşturdu. Veritabanımızı daha işlevsel kılmak adına, çalışmamızda Türkçe terimleri tercih ettik ve bir takım düğmeler ekledik. Yaratım aşamasında, veritabanında bulunması gereken bilgileri ISO 1087–1 “Travaux terminologiques – Vocabulaire – Partie 1: Théorie et Application” ve ISO 1087–2 “Travaux terminologiques – Vocabulaire – Partie 2: Applications logicielles” standartlarından yola çıkarak belirledik.

Veritabanımızın terim formunda (Şekil 4.1) bulunan başlıkları aşağıda detaylı bir biçimde açıklamaya çalışacağız.

Şekil 4.1 Veritabanı terim formunun ekran görüntüsü

➤ Terimin bağlandığı noktalar olan **kavram** ve **alan kodu**:

Kavramı, kişinin zihninde beliren dil üstü bir olgu olarak ele almaktayız. Bu nedenle, farklı dillere ait terimleri aynı kavramla ilişkilendirme yoluna gittik.

“Kavram Ekle” düğmesini tıklayarak kavram verileri girilmekte ve “kavram veri formu”nda yer alan “kimlik kavram”, yani sayı otomatik olarak verilmektedir. Verilerin girişi tamamlandıktan sonra, terim formunda yer alan çoktan seçmeli kavram bölümünde, kavram seçimi yapılmaktadır (Şekil 4.2).

Terimlerin ait oldukları alan da terim formumuzda bulunmaktadır. “Alan Ekle” düğmesi de, yukarıda açıkladığımız “Kavram Ekle” bölümü gibi işlemektedir. ISO 10241’de yer alan açıklamalardan yola çıkarak, terimin ait olduğu birden fazla alan olması durumunda, kullanımının en yaygın olduğu alanı ele almayı uygun bulmaktayız (Şekil 4.2).

The image shows a Microsoft Access database interface. It contains two data entry forms, 'tbKavram' and 'tbAlan', which are part of a database system. The 'tbKavram' form has a yellow header with columns 'KimlikKavram', 'Alan', 'Çalışma Dili', and 'Kavram'. It contains three data rows with fields for '1', '2', and '3'. The 'tbAlan' form has a yellow header with columns 'Kimlik Alan', 'Alan Kodu', 'Konu Alanı', and 'Alt Alanı'. It contains two data rows with fields for '1' and '2'. The forms are displayed in a window titled 'Microsoft Access' with a menu bar and a toolbar. The status bar at the bottom shows the current form and the time 13:34.

Şekil 4.2 Kavram ve alan girişinin ekran görüntüsü

➤ Terime ait özellikler olan; **dil, sayı, dilbilgisel sınıf, cins, biçim ve kullanım:**

Şu aşamada **dil** bölümü; Türkçe, Fransızca, İngilizce, İtalyanca ve İspanyolca seçeneklerini içermektedir. **Sayı** bölümü; tekil, çoğul, ikil ve topluluk ismi; **dilbilgisel sınıf**; isim, fiil, sıfat vb., **cins**; eril, dişil, yansı; **biçim**; tam şekil, kısaltma, baş harflerle oluşturulan kısaltma vb., **kullanım**; temel ve ikincil seçeneklerini kapsayarak çoktan seçmeli biçimde veri formumuzda yer almaktadır.

➤ Terime ait **not ve tanım:**

Terime ait not ve tanımların kayıtları da veritabanımızda yer almaktadır. **Not**, söz edilen terimle ilgili birtakım bilgiler ve örneklemeler olabilir. ISO 1087-1'de yer alan tanıma göre **tanım** ise: *"Bir kavramın ilgili kavramlardan ayrılmasına yarayan açıklayıcı bir cümle ile gösterimi"* dir.

- Terimin bulunduğu ve terimin bağlamının yer aldığı **kaynak**:

Terimin bulunduğu kaynağı ve terimin yer aldığı bir belgeyi kaynağıyla birlikte belirtmek terim çalışmasında çok önemlidir. Terimin belli bir bağlam içindeki kullanımını veritabanımızda vermek yine işlevselliğe dönük bir anlayışın sonucudur. Terimin ve belgesinin kaynağı, formumuzda bulunan “Kaynak Ekle” ve “Belge Kaynak Ekle” düğmelerinin tıklayarak girilebilir. Kaynak ile ilgili bilgileri içeren bu bölümde her iki kaynağa ait veriler toplanmaktadır (Şekil 4.3).

YıldızTerm

Konvansyon: konu alanı Alan Kodu:

Terim: konu alanı Dil: tr Sayı: Bekil:

Kimlik Dilbilgisel Sınıf: Cins: Biçim: İsim şekli:

Kullanım: temel Terim Kaynak: ISO108-1 Kimlik Kişi:

Not: Bir konu alanının sınırları, amaca ilişkin bilgi açısından tanımlanır.

Belge: Özel lisans, bir konu alanında kullanılan ve ifadenin özel lisans yönetmeli kullanımı ile karak terize edilen lisans. Belge Kaynak:

Kimlik Kaynak	Kaynak Kodu	Yazar	Başlık	Yayınevi	Basım Yeri	Basım yılı
ISO108-1	ISO10871					0

Kayit: 1 / 1

Form Görünümü

Başlat denizmodel Veritaba... tbTerim tbKaynak Belge1 - Microsoft Word terim_tablosu - Paint 13:39

Şekil 4.3 Kaynak girişinin ekran görüntüsü

➤ Verilerin girişini yapan **kişiye** ait bilgiler:

Veri girişi yapmakta olan kişi, terimlere ait bilgilerin yanı sıra, kendini de veritabanına “Kişi Ekle” düğmesine tıklayarak tanıtır. Açılan formda, yine otomatik olarak verilen sayının yanına ad ve soyadını girer. Bu bilginin önemi, grup olarak yürütülen terim çalışmalarında veri girişi yapan kişilere ulaşabilmektir (Şekil 4.4).

Terim formumuzda, yer alan bölümlerle ilgili kısa açıklamalar da bulunmaktadır. Bir bölümün üzerinde yazı yazılmadan beklenildiği zaman, açıklamalar çıkmaktadır. Örneğin, yeni bir kullanıcı veritabanına giriş yaparken **kişi** bölümünü nasıl doldurması gerektiğini bilemezse, o kısımda beliren “Verileri giren kişiyi listeden seçin. İstedığınız isim listede yoksa düğmeye basarak yeni kişiyi ekleyin.” yazısından yararlanabilmektedir (Şekil 4.4).

The screenshot displays the 'Yıldız Term' software interface. The main window has a yellow header with the title 'Yıldız Term' and a logo on the right. Below the header, there are several input fields and buttons for adding a new person. The 'Kişilik Kişi' dropdown menu is highlighted with a red circle, and a tooltip is visible next to it, stating: 'Verileri giren kişiyi listeden seçin. İstedğiniz isim listede yoksa düğmeye basarak yeni kişiyi ekleyin.' (Select the person entering the data from the list. If the name you want is not in the list, click the button to add a new person.) The form also includes fields for 'Kavram' (Concept), 'Terim' (Term), 'Dil' (Language), 'Soy' (Surname), 'Kişilik Dilbilgisel Sınıf' (Personality Linguistic Class), 'Cins' (Gender), 'Biyim' (Age), 'İsim' (Name), 'Kullanım' (Usage), 'Terim Kaynak' (Term Source), and 'Not' (Note). There are buttons for 'Kaynak Ekle' (Add Source), 'Yeni Kayıt Ekle' (Add New Record), 'Kayıt Bul' (Find Record), and 'Yenile' (Refresh). The bottom of the screen shows a taskbar with various application windows open, including 'denizmodel: Veritaba...', 'Yıldız Term', 'Kişilik Kişi', and 'Belge1 - Microsoft Word'.

Şekil 4.4 Kişi bilgi girişinin ekran görüntüsü

➤ Terim formumuzun sağ alt köşesine, kullanımda kolaylık sağlamak amacıyla “Yeni Kayıt Ekle”, “Kayıt Bul” ve “Yenile” düğmelerini ekledik. “Yeni Kayıt Ekle” düğmesini tıkladığımız zaman karşımıza boş ve otomatik olarak kayıt numarası verilmiş bir terim formu açılmaktadır. “Kayıt Bul” düğmesine tıklayınca ise, istenilen veriye göre arama gerçekleştirilmekte ve böylelikle raporlamalar dışında aynı form üzerinde hızlı bir biçimde arama yapılabilmesi sağlanmaktadır (Şekil 4.5).

The screenshot displays the Microsoft Access application window for the 'YıldızTerm' database. The main form, titled 'YıldızTerm', features a yellow header with the database name and a circular logo on the right. Below the header, there are several input fields and buttons for data entry and search. The fields include 'Konu alanı', 'Alan Kodu', 'Terim', 'Dil', 'Sayı', 'Kimlik Bilgisel Sınıf', 'Cins', 'Büyük', 'Kullanım', 'Terim Kaynak', 'Kimlik Kişi', and 'Not'. Buttons for 'Kaynak Ekle', 'Alan Ekle', 'Kaynak Ekle', 'Kişi Ekle', 'Belge Kaynak Ekle', 'Yeni Kayıt Ekle', 'Kayıt Bul', and 'Yenile' are positioned around the form. A 'Bul ve Değiştir' (Find and Replace) dialog box is open in the foreground, showing search criteria and options. The dialog box has tabs for 'Bul' and 'Değiştir', and fields for 'Aranan:', 'Bak:', 'Eylem:', and 'Arama yönü:'. It also includes checkboxes for 'Büyük/Küçük Harf Eylem' and 'Alınan Bölümün Olarak Ara'. The main form has a footer with buttons for 'Kaynakları Listele', 'Terimleri Listele', 'Alanları Listele', and 'Kaynakları Listele'. The Windows taskbar at the bottom shows the 'Başlat' button, several open applications, and the system clock.

Şekil 4.5 Kayıt arama ekran görüntüsü

➤ Modelimize eklemiş olduğumuz, “Kavramları Listele”, “Terimleri Listele”, “Alanları Listele”, “Kaynakları Listele” düğmelerini tıklayarak belirtilen verilerin listesine ulaşabilmekteyiz. Terim formu üzerinden, **kavram**, **terim**, **alan** ve **kaynak listelerine** ulaşabilmek, girişi yapılmış verileri sırasıyla görebilmemizi sağlamaktadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 Listeleme düğmeleri ekran görüntüsü

➤ Microsoft Access programının özelliğinden yararlanarak veritabanımızın raporlama bölümünden, istediğimiz bilgileri içeren raporlar da alabilmekteyiz.

4.2.2 YıldızTerm Veritabanının Altyapısında Kaynak ve Dil

Terim çalışmalarında standartlaşmaya yönelik olarak hazırladığımız veritabanının altyapısını oluştururken ISO'ya bağlı *Teknik Komite 37*'nin konuyla ilgili hazırladığı standartlardan ISO 704 “Principes et méthodes de la terminologie” ve önceden belirttiğimiz ISO 10241 ile ISO 1087-1 / 2 isimli standartları dikkate aldık.

Veritabanının altyapısını hazırlarken hassas davrandığımız bir diğer konu ise, kullandığımız Türkçe terimler oldu. Ülkemizde terimbilim alanında pek çalışma yapılmamış olmasına karşın, Türk Standartları Enstitüsü’nden ISO 1087-1 ve ISO 1087-2 standartlarının Türkçe’sine ulaştık. Veritabanımızın altyapısını kendi dilimizde hazırlamaya karar vermiş olduğumuz için, TS 1198-1 ISO 1087 – 1, “Terminoloji

Çalışması – Terimler ve Tarifler – Bölüm 1: Teori ve Uygulama” ve “TS 1198–1 ISO 1087 – 2, Terminoloji Çalışması – Terimler ve Tarifler – Bölüm 2: Bilgisayar Uygulamaları” isimli Türkçe standartlardan yararlandık.

TSE Bilgi Teknolojileri ve İletişim Hazırlık Grubu’nca, 1972 yılında yayınlanmış standardın revizyonu olarak hazırlanan TS 1198 – 1 ve TS 1198 – 2, TSE Teknik Kurul’u tarafından 5 Şubat 2003 tarihinde kabul edilerek yayınlanmıştır.¹¹¹

Çalışmamızın üçüncü bölümünde, Standartlar Enstitüleri’nin ülkelerinde, terim çalışmalarına aktif olarak katıldığına değinmiştik. Biz de terim çalışmamızı bir biçimde TSE ile ilişkilendirebilmek amacıyla, Türkçe kaynak olarak sözü edilen çalışmayı dikkate aldık. Kimi durumlarda TSE tarafından kabul edilmiş terimlerde tereddütte kalmamıza karşın, çalışmanın bütünlüğünü korumak adına, değişiklik yapmamaya özen gösterdik.¹¹² İngilizce ve Fransızca kullanımlarında bir tek sözcükle varolan terimlerin, Türkçe karşılıklarının birkaç sözcükle verilmiş olması – *initialism/sigle; baş harflerle oluşturulan kısaltma, acronym/acronyme; telaffuza uyumlu kısaltma* – veritabanı formlarını oluştururken zorluk yarattı. Terimbilim ile ilgili düzenlenmiş diğer standartların Türkçe’si olmadığından, veritabanımızın yaratım aşamasında kullandığımız bazı terimlerin Türkçe’sine TSE aracılığıyla ulaşamadık. Bu gibi durumlarda Berke Vardar’ın *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* isimli kitabına danıştık.

Terimbilim çalışmalarının, Yıldız Teknik Üniversitesi bünyesinden başlayarak kurumsal boyutta standartlara uygun bir biçimde yürütülmesinin ve oluşturulan veritabanındaki terimlerin yaygınlaştırılmasının *toplumterimbilimsel* yaklaşımla yürütülen çalışmalar için önemli bir örnek olacağı inancındayız.

¹¹¹ TSE Türk Standardı, TS 1198–1 ISO 1087 – 1, Terminoloji Çalışması – Terimler ve Tarifler / Bölüm 1: Teori ve Uygulama, Şubat 2003, Önsöz.

¹¹² TSE’nin, “tarif” olarak Türkçe’sini verdiği “définition” yerine “tanım” terimini kullanmayı tercih ettik.

5. SONUÇ

Hazırladığımız *Toplumsal boyutta Terimbilim Çalışmaları: Fransa'daki AFNOR Terimbilim Birliği'nden yola çıkarak Türkiye'de terimlerde standartlaştırma modeli oluşturmak* başlıklı tez çalışmamızla öncelikli hedefimiz Türkiye'de önemi henüz pek iyi kavranamamış terimbilim alanında aydınlatıcı bir rol oynamaktı.

Bu nedenle terimbilim çalışmalarının tarihsel sürecinden yola çıkarak gelişimini ele aldık. Gereksinimler doğrultusunda, uygulamalar sonucunda ortaya çıkan bu alanın, yine toplumların gereksinimleri doğrultusunda farklı yönelimler izlediğini araştırmamızla ortaya koymaya çalıştık. Terimbilimi toplumsal boyutuyla, kurumsal yapısından yola çıkarak değerlendirmeye, bu şekilde de konuyu daha bütüncül incelemeye yöneldik.

Dünyada terimbilim alanında önemli çalışmalar yürüten ülkelerin uygulamalarını gözler önüne sererek, ülkemizle bir kıyaslama yapabilme olanağı yaratmayı amaçladık. Özellikle Kanada'da ve Fransa'da kurumsallaşmış olan terimbilim çalışmalarının bizler için yol gösterici olabileceği inancındayız.

Sözünü ettiğimiz ülkelerde gerçekleştirilen çalışmaların başarıya ulaşmış olmasını, kurumsallaşmaya bağlamamız yanlış olmayacaktır. Terim çalışmalarının, terimbilim alanında ve etkileşimde olduğu diğer alanlarda uzman kişiler tarafından, bir kurum bünyesinde, genellikle Başbakanlığa, Bakanlıklara bağlı olarak yürütülmesi, çalışmaları etkin kılmaktadır. Böylelikle, kurumlar düzeyinde yürütülen çalışmalarda süreklilik sağlanmaktadır. Alana yönelik planlama, araştırma, standardizasyon, kullanıma sunma, yaygınlaştırma süreçlerini izleyerek sistemli bir terimbilim oluşumunu bünyelerinde uygulayan kurumlar önemli terim veri bankaları oluşturmuşlar ve alanda başvuru adresi konumunu almışlardır. Yine alanda aktif olan ülkelerdeki üniversiteler de terim çalışmalarında etkin rol oynamaktadırlar.

Ülkemizde, TDK, TSE ve konuyla ilgili bazı isimlerin gerçekleştirdikleri terimbilim çalışmaları dışında ne yazık ki henüz, yalnızca bu alana yönelik bir oluşum bulunmamaktadır. Biz de çeviri alanında çalışmalarını yürüten bir bölüm olduğumuzdan, terimbilim konusunda ülkemizin bilinçlenmesi gerekliliğiyle yola çıktık.

Terimbilim alanının öneminin kavranmasıyla, işin kurumsal boyuta taşınması elbette daha kolay olacaktır. Uzmanlık alanlarında sağlıklı bir iletişim kurulabilmesi amacıyla oluşturduğumuz terim veritabanı projesiyle kurumsallaşma yolunda önemli bir açılım sağlanacaktır. Böylelikle, standart terimleri kapsayacak veritabanını, geliştirdiğimiz model doğrultusunda yani standartlara uygun bilgileri içeren bir biçimde, bir kurum bünyesinde – üniversitemizde – oluşturacak olmamız terimbilim alanında ülkemizde atılmış önemli bir adım olacaktır. Yapacağımız çalışmaları ulusal ve uluslararası boyutta işbirlikleriyle geliştirmek ise uzun vadeli hedeflerimizdendir.

Yaptığımız çalışmayla terimbilimin önemine dikkati çektiğimize inanıyoruz. Sistemli, etkin ve standartlara uygun bir terim çalışma programının yürütülmeye başlamasının gerekliliğini vurguladığımızı, YıldızTerm veritabanı projemiz için oluşturduğumuz uygulama modeliyle standartlara uygun terim çalışmalarının başlatılmasına öncülük ettiğimizi düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

YAPITLAR

Aito, Emmanuel. “Terminologie, dénomination et langues minoritaires face à la modernité: vers une interrogation sociieuse du social”, in **Terminologies nouvelles**, Québec: Office de la langue française, no:21, juin 2000, ss.46-51.

Barda, Zuhâl. “Türkiye’de Terimbilim Çalışmalarının Dünyü, Bugünü ve Yarını”, in **Hommage à Hasan Ali Yücel Anma Kitabı**, 2. basım, İstanbul: YTÜ, 1997,ss.303-309.

Boulanger, Jean-Claude. “Présentation: Images et Parcours de la Socioterminologie, in **Meta**, XL, 2, 1995, ss.194-205.

Bourdieu, Pierre. **Questions de Sociologie**, Paris: Les Editions de Minuit, 1984.

Boyer, Henri. **Introduction à la Sociolinguistique**, Paris: Dunod, 2001.

Cabré, Maria Teresa. **La Terminologie: Théorie, méthode et applications**, Çev. Monique C. Cormier et John Humbley, Ottawa: Les Presses de l’Université Ottawa, 1998.

Candel, Danielle. “Français oral de spécialité et terminologie”, in **Le Langage et l’homme**, vol. 28, no 4 - spécial SOCIOTERMINOLOGIE, Bruxelles: De Boeck Université, décembre 1993, ss.259-272.

Coquet, Jean-Claude / Öztürk Kasar, Sündüz. **Söylem, Göstergebilim ve Çeviri**, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2002.

Delavigne, Valérie. “Approche socioterminologique des discours du nucléaire”, in **Meta**, XL, 2, 1995, ss.308-318.

Demirel Bogenç, Emine. **Habitus dans le champ de la traduction**, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2003.

Depecker, Loïc. **Entre signe et concept - Eléments de terminologie générale**, Presses Sorbonne Nouvelle, 2003.

Gambier, Yves. "Présupposés de la terminologie : vers une remise en cause", in **Cahiers de linguistique sociale**, 18, 1991, ss.32-58.

Gambier, Yves. "Problèmes terminologiques des pluies acides: pour une socio-terminologie", in **Meta**, XXXII,3, 1987, ss.314-320.

Gambier, Yves. "Vers une histoire sociale de la terminologie", in **Le Langage et l'Homme**, vol. XXVIII, no 4- spécial SOCIOTERMINOLOGIE, décembre 1993, ss.233-246.

Gaudin, François, "Sociterminologie: Du signe au sens, construction d'un champ", in **Meta**, XXXVIII, 2, 1993, ss.293-301.

Gaudin, François. "Sociterminologie: propos et propositions épistémologiques", in **Le Langage et l'homme**, vol. 28, no 4 - spécial SOCIOTERMINOLOGIE, Bruxelles: De Boeck Université, décembre 1993, ss.250-257.

Gaudin, François. **Sociterminologie, une approche sociolinguistique de la terminologie**, Bruxelles: Duculot De Boeck , col. Champs linguistiques, 2003.

Gaudin, François. **Pour une sociterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles**, Rouen: col. Publications de l'université de Rouen, 1993.

Gaudin, François. "Terminologie: L'Ombre du Concept", in **Meta**, vol: XLI, no: 4, 1996, ss.605-621.

Hatiboğlu, Vecihe. “Atatürk ve Terim Devrimi”, in **Türk Dili**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, yıl 21, cilt XXV, sayı 242, 1 Kasım 1971, ss.89-92.

Jakobson, Roman. **Essais de linguistique générale**, Paris: Les Editions de Minuit, 1963.

Kerpan, Nada. “Histoire de la terminologie au Canada et au Québec”, in **Meta**, no: XXII, 1, ss.45-53.

Kongar, Emre. **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, 10. basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004.

Korkmaz, Zeynep. “Sosyolengüistik Değişim Açısından Türkiye Türkçesinin Modernleşmesi”, in **Türk Dili Dergisi**, sayı: 633, Ankara: TDK, Eylül 2004, ss.200-204.

Levend, Ağâh Sırrı , “Dil Devrimi ve Dil Kurumu”, in **Türk Dili**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, cilt XII, sayı 133, Ekim 1962, ss.5–7.

Moran, Berna. **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 9. basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 1994.

Sander, Oral. **Siyasi Tarih**, 9. basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2001.

Saussure, Ferdinand de. **Cours de Linguistique Générale**, Paris: Edition critique de Tullio de Mauro, Payot, 1995.

Uyguner, Muzaffer. “Türk Standartlarında Terim Sorunu”, in **Türk Dili**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, yıl 18, cilt XX, sayı 213, Haziran 1969, ss.255–260.

Vardar, Berke. **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, 2. basım, İstanbul: ABC Kitabevi, 1998.

Vardar, Berke. **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, İstanbul: Multilingual, 1998.

Yaman, Mükremin. “Çağdaş Terimbilim ve Kurumsal Çalışmalar”, **Dilbilim Günleri Sempozyumu**, İstanbul Üniversitesi, 18–19 Nisan 2005.

Yıldırım, Cemal. **Bilimin Öncüleri**, 20.basım, Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2003.

Zülfikar, Hazma. **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, Ankara: TDK, 1991.

YARARLANILAN STANDARTLAR

ISO 704, **Principes et Méthodes de la Terminologie**, 1997.

ISO 1087–1:2000(E/F), **Travaux terminologiques – Vocabulaire – Partie 1: Théorie et Application**, 2000.

ISO 1087–2, **Travaux terminologiques – Vocabulaire – Partie 2: Applications logicielles**, 2000.

ISO/CD 10241–1, **Terminological entries in standards – Part 1: General requirements**, 2004.

TSE Türk Standardı, TS 1198–1 ISO 1087 – 1, **Terminoloji Çalışması – Terimler ve Tarifler / Bölüm 1: Teori ve Uygulama**, Şubat 2003.

TSE Türk Standardı, TS 1198–1 ISO 1087 – 2, **Terminoloji Çalışması – Terimler ve Tarifler / Bölüm 2: Bilgisayar Uygulamaları**, Şubat 2003.

ANSİKLOPEDİLER

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul: Ana Yayıncılık, 1989.

Lalande, André. **Vocabulaire Technique et Critique de la Philosophie**, Paris: P.U.F., 1983.

ELEKTRONİK YAYINLAR

Akin, Salih / Akinci, Mehmet Ali. “La Réforme Linguistique Turque”, in **Glottopol Revue de sociolinguistique en ligne**, <http://www.univ-rouen/dyalang/glottopol>, no 1, janvier 2003, ss.76-86.

Caitucoli, Claude. “Présentation”, in **Glottopol Revue de sociolinguistique en ligne**, <http://www.univ-rouen/dyalang/glottopol>, No:3, janvier 2004, ss.2-6.

Kongar, Emre. “Kültür ve Bilim insanının Sorumluluğu”, YTÜ Açılış Dersi–30 Eylül 1996, www.kongar.org, 01.12.2004.

Morin, Edgar. “Sur l’interdisciplinarité”, <http://nicol.club.fr/ciret/bulletin/b2c2.htm>, 24.05.2005.

Uğurlu, Cemil. “Atatürk’ün Geometri Kitabı”, www.matder.org.tr, 04.04.2003.

<http://logique.uqam.8m.com/histoire6.htm>, “La Logique de Leibniz”, 05.02.2005.

<http://planete.afnor.fr>, 27.09.2004.

<http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/dispositif-enrichissement.htm>, 14.06.2005.

<http://www.sinanoglu.net>, “Atatürk bilim ve eğitim dili hakkında ne demişti...”, 28.03.2005.

www.tdk.org.tr/kur.html, “Tarihçe”, 06.04.2005.

EK – I

TSE Türk Standardı, TS 1198–1 ISO 1087 – 1, **Terminoloji Çalışması – Terimler ve Tarifler / Bölüm 1: Teori ve Uygulama**

TÜRK STANDARDI
TURKISH STANDARD

TS 1198-1 ISO 1087-1

Şubat 2003

ICS 01.020;01.040.01

TERMİNOLOJİ ÇALIŞMASI - TERİMLER VE TARİFLER
BÖLÜM 1:TEORİ VE UYGULAMA

Terminology work - Vocabulary -
Part 1: Theory and application

TÜRK STANDARDLARI ENSTİTÜSÜ
Necatibey Caddesi No.112 Bakanlıklar/ANKARA

Ön söz

- Bu standard, ISO tarafından kabul edilen ISO 1087-1 (2000) standardı esas alınarak, TSE Bilgi Teknolojileri ve İletişim Hazırlık Grubu'nca TS 1198 (1972)'in revizyonu olarak hazırlanmış ve TSE Teknik Kurulunun 5 Şubat 2003 tarihli toplantısında Türk Standardı olarak kabul edilerek yayımına karar verilmiştir.
- Bu standardın daha önce yayımlanmış bulunan baskıları geçersizdir.
- ISO 1087, Terminoloji çalışması – Terimler ve tarifler genel başlığı altında aşağıdaki bölümleri içermektedir:
 1. Bölüm: Teori ve uygulama
 2. Bölüm: Bilgisayar uygulamaları

İçindekiler

0	Giriş	1
1	Kapsam.....	1
2	Atıf yapılan standard ve/veya dokümanlar	1
3	Terimler sözlüğü.....	2
3.1	Lisan ve gerçeklik	2
3.2	Kavramlar	2
3.3	Tarifler.....	4
3.4	Belirtilimler.....	5
3.5	Terminoloji	7
3.6	Terminoloji çalışması ile ilgili hususlar.....	7
3.7	Terminoloji ürünler.....	8
3.8	Terminolojik veri.....	9
	Alfabetik dizin	11
	Alfabetik dizin (İngilizce).....	13

Terminoloji çalışması - Terimler ve tarifler

Bölüm 1 : Teori ve uygulama

0 Giriş

Bu standardın ana amacı terminoloji alanındaki kavramların sistematik bir tanımlamasını yapmak ve bu alanda kullanılan terimleri açıklığa kavuşturaktır. Bu sözlüğün derlenmesi ile ISO/TC 37 standartlarında bulunan temel kavramların analiz edilmesi, tartışılması ve koordine edilmesi için bir ortam sağlanmıştır. Bu standard sadece standard belirleme ile uğraşanları ve terminolojistleri değil terminoloji kullanıcıları kadar terminoloji işine girmiş kişileri de hedefler.

Bu standardda bulunan terimler bir çok genel başlık altında sistematik bir sırada listelenmiştir.

Biçim, ISO 10241'de verilen kurallara uygundur. Yeni bir kaydın elemanları aşağıdaki sırada belirir:

- Kayıt numarası
 - Tercih edilen terim(ler)
 - Kabul edilen terim(ler)
 - Kabul edilmeyen (red edilen) terim(ler)
 - Tarif
 - Örnek(ler)
 - Not(lar)
- ilk defa bahsedildiğinde takip eden parantez içindeki kayıt numaralı ve kalın yazılı diğer kayda referans verir.

Kayıt numarası, tercih edilen terim ve tarif her kaydın bulunması zorunlu elemanlarıdır. Diğer elemanlar sadece uygun olduğunda yazılırlar.

Bu standarddaki notlarda kullanılan notasyon şu şekildedir:

- kavramlar tek tırnak ile gösterilir
- belirtilmeler (terim ve isimler) italik olarak yazılır

Not Italik kullanılması bu standardın anlaşılmasını sağlar, fakat ISO 10241 standardına uygun değildir.

- özelliklerin altı çizilir
- özellik tiplerinin altı çift çizgi ile çizilir

Alfabetik dizin tercih edilen ve kabul edilen terimleri içerir.

Ek A, terimler sözlüğünde açıklanan kavramlar arasındaki ilişkileri gösteren kavram diyagramlarını kapsar.

1 Kapsam

Bu standard terminoloji çalışmasının teori ve uygulamasına ilişkin temel bir sözlüğü kapsar. ISO 1087-2 standardı tarafından kapsanan terminoloji çalışmasındaki bilgisayar uygulamaları ile ilgili terimler sözlüğünü kapsamaz.

Aksi belirtilmedikçe, biçim ISO 10241 standardına göre tasarlanmıştır.

2 Atıf yapılan standard ve/veya dokümanlar

Aşağıda verilen, atıf yapılan standard ve/veya dokümanın hükümleri bu standardın hükümleri sayılır. Tarih belirtilen atıflarda, daha sonra yapılan tadil ve revizyonlar uygulanmaz. Bununla birlikte, bu standarda dayalı anlaşmalarda taraflara, aşağıda verilen standard ve/veya dokümanın en yeni baskılarını uygulama imkanını araştırmaları önerilir. Tarih belirtilmeyen atıflarda, ilgili standard ve/veya dokümanın en son baskısı kullanılır. Bütün standard ve/veya dokümanların yürürlükte bulunan baskıları TSE'den temin edilebilir.

EN, ISO, IEC vb.No	Adı (İngilizce)	TS No	Adı (Türkçe)
ISO 10241 1992	International terminology standards – Preparation and layout		

3 Terimler sözlüğü

3.1 Lisan ve gerçeklik

3.1.1 Nesne

Kavranabilir ve algılanabilir olan herhangi bir şey

Not - Nesneler; maddi olabilir (örneğin bir motor, bir sayfa kağıt, bir elmas), kavramsal olabilir (örneğin değişim oranı, bir proje planı) veya düşünsel olabilir (örneğin boynuzlu bir at).

3.1.2 Konu alanı

Alan

Özel bilgi alanı

Not - Bir konu alanının sınırları, amaca ilişkin bakış açısından tarif edilir.

3.1.3 Özel lisan

Özel amaçlara ilişkin lisan

Bir konu alanında (Madde 3.1.2) kullanılan ve ifadenin özel lisan yöntemleri kullanımı ile karakterize edilen lisan

Not - İfadenin özel lisan yöntemleri her zaman konuya özgü terminolojiyi (Madde 3.5.1) ve cümle tertibi usulünü içerir ve aynı zamanda usluba ve söz dizim kurallarına ait özellikleri de kapsayabilir.

3.2 Kavramlar

3.2.1 Kavram

Karakteristiklerin (Madde 3.2.4) tek türlü bir birleşimi tarafından oluşturulan bilgi birimi

Not - Kavramların belirli dillere bağlı olması zorunlu değildir. Bununla beraber genellikle değişik sınıflandırmaya yol açan sosyal veya kültürel birikimden etkilenirler.

3.2.2 Bireysel kavram

Sadece bir nesneye (Madde 3.1.1) karşılık gelen kavram (Madde 3.2.1)

Not 1 - 'Satürn', 'Eyfel kulesi' bireysel kavramlara örneklerdir.

Not 2 - Bireysel kavramlar genellikle isimleri (Madde 3.4.2) ile gösterilirler.

3.2.3 Genel kavram

Ortak özellikleri sebebiyle bir grup oluşturan iki veya daha fazla nesneye (Madde 3.1.1) karşılık gelen kavram (Madde 3.2.1)

Not - 'Gezegen', 'kule' genel kavramlara örneklerdir.

3.2.4 Karakteristik

Bir nesnenin (Madde 3.1.1) veya bir nesne kümesinin soyut bir özelliğidir

Not - Karakteristikler kavramların (Madde 3.2.1) tarifinde kullanılırlar.

3.2.5 Karakteristiklerin çeşidi

Kavram sistemlerini (Madde 3.2.11) oluştururken alt bölümün ölçütü olarak kullanılan karakteristiğin (Madde 3.2.4) sınıfı

Not - Karakteristik çeşidi olan renk kırmızı, mavi, yeşil vs. olma karakteristiğini (Madde 3.2.4) kapsar. Karakteristik çeşidi olan maddesellik ağaçtan, metalden vs. yapıma karakteristiğini kapsar.

3.2.6 Asli karakteristik

Bir kavramın (Madde 3.2.1) anlaşılması için zorunlu olan karakteristik (Madde 3.2.4)

3.2.7 Sınırlayıcı karakteristik

Bir kavramı (Madde 3.2.1) ilişkili kavramlardan ayırmak için kullanılan **gerekli karakteristik** (Madde 3.2.6)

Not - Sınırlayıcı karakteristik olan arka destek 'tabure' ve 'sandalye' kavramlarının (Madde 3.2.1) ayrılması için kullanılabilir.

3.2.8 Tüme şamil

Bir kavrama (Madde 3.2.1) karşılık gelen nesnelerin (Madde 3.1.1) tamamı

3.2.9 Karakter dokusu

Kavramı (Madde 3.2.1) oluşturan **karakteristikler** (Madde 3.2.4) kümesi

3.2.10 Kavram alanı

Tema olarak ilişkili **kavramların** (Madde 3.2.1) yapısal olmayan kümesi

Not - Kavram alanları, kavram sistemleri oluşturmak için bir başlangıç noktası olarak kullanılabilir.

3.2.11 Kavram sistemi

Kavramların sistemi

Aralarındaki ilişkiye göre yapılandırılmış **kavramların** (Madde 3.2.1) kümesi

3.2.12 Kavram diyagramı

Bir kavram sisteminin (Madde 3.2.11) grafik gösterimi

3.2.13 Üst düzen kavramı

Geniş kavram

Bir jenerik kavram (Madde 3.2.15) ya da bir **şümulü kavram** (Madde 3.2.17) olan **kavram** (Madde 3.2.1)

3.2.14 Alt düzen kavramı

Dar kavram

Bir **özel kavram** (Madde 3.2.16) ya da bir **parçasal kavram** (Madde 3.2.18) olan **kavram** (Madde 3.2.1)

3.2.15 Jenerik kavram

Dar **karakter dokusuna** (Madde 3.2.9) sahip bir **jenerik ilişkideki** (Madde 3.2.21) **kavram** (Madde 3.2.1)

3.2.16 Özel kavram

Geniş **karakter dokusuna** (Madde 3.2.9) sahip bir **jenerik ilişkideki** (Madde 3.2.21) **kavram** (Madde 3.2.1)

3.2.17 Şümulü kavram

Bir **parçasal ilişkide** (Madde 3.2.22) bütün olarak görülen **kavram** (Madde 3.2.1)

3.2.18 Parçasal kavram

Bir **parçasal ilişkide** (Madde 3.2.22) bütünü oluşturan parçaların biri olarak görülen **kavram** (Madde 3.2.1)

3.2.19 Eşdüzen kavramı

En yakın aynı **üst düzen kavramına** (Madde 3.2.13) ve verilen bir kavram sisteminde (Madde 3.2.11) bazı diğer kavramlar (Madde 3.2.1) gibi alt bölümün aynı ölçütlerine sahip **alt düzen kavramı** (Madde 3.2.14)

3.2.20 Hiyerarşik ilişki

Bir **jenerik ilişki** (Madde 3.2.21) ya da bir **parçasal ilişki** (Madde 3.2.22) olabilecek iki **kavram** (Madde 3.2.1) arasındaki ilişki

3.2.21 Jenerik ilişki

Cins-tür ilişkisi

kavramlardan (Madde 3.2.1) birisinin **karakter dokusunun** (Madde 3.2.9) diğer kavramı içerdiği ve en azından bir ek **sınırlayıcı karakteristiği** (Madde 3.2.7) içeren iki kavram arasındaki ilişki

Not - 'kelime' ve 'zamir', 'taşıt' ve 'araba', 'insan' ve 'çocuk' kavramları (Madde 3.2.1) arasında jenerik bir ilişki mevcuttur.

3.2.22 Parçasal ilişki**Parça-bütün ilişkisi**

Kavramlardan (Madde 3.2.1) birisinin bütünü oluşturduğu ve diğer kavramın bu bütünün bir parçası olduğu iki kavram arasındaki ilişki

Not - 'hafta' ve 'gün', 'molekül' ve 'atom' kavramları (Madde 3.2.1) arasında parçasal bir ilişki mevcuttur.

3.2.23 Birlik ilişkisi**Pragmatik ilişki**

Tecrübenin etkisi ile hiyerarşik olmayan bir temasal bağlantıya sahip olan iki kavram (Madde 3.2.1) arasındaki ilişki

Not - 'eğitim' ve 'öğretme', 'fırınlama' ve 'fırın' kavramları (Madde 3.2.1) arasında bir birlik ilişkisi mevcuttur.

3.2.24 Ardışık ilişki

Uzaysal veya zamansal çevreyi temel alan birlik ilişkisi (Madde 3.2.23)

Not - 'üretim' ve 'tüketim' vs. kavramları (Madde 3.2.1) arasında ardışık bir ilişki mevcuttur.

3.2.25 Zamansal ilişki

Zamandaki olayları içeren ardışık ilişki (Madde 3.2.24)

Not - 'ilkbahar' ve 'yaz', 'sonbahar' ve 'kış' kavramları (Madde 3.2.1) arasında zamansal bir ilişki mevcuttur.

3.2.26 Nedensel ilişki

Neden ve etkisini içeren birlik ilişkisi (Madde 3.2.23)

Not - 'etki' ve 'tepki', 'nükleer patlama' ve 'yıkılma' kavramları (Madde 3.2.1) arasında nedensel bir ilişki mevcuttur.

3.3 Tarifler**3.3.1 Tarif**

Bir kavramın (Madde 3.2.1) ilgili kavramlardan ayrılmasına yarayan açıklayıcı bir cümle ile gösterimi

3.3.2 Doku tarifi

Üst düzen kavramından (Madde 3.2.13) ve sınırlayıcı karakteristiktan (Madde 3.2.7) söz ederek bir kavramın (Madde 3.2.1) karakter dokusunu (Madde 3.2.9) açıklayan tarif (Madde 3.3.1)

Not - 'akkor ampülü' kavramı (Madde 3.2.1) için yoğun tarif örneği aşağıdadır:

Akkor ampul

Elektrik akımı ile filamentini ısıtan ve bu yolla ışık saçan elektrik lambası.

3.3.3 Tüme şamil tarif

Alt bölümün bir ölçütü altında bütün alt düzen kavramlarının (Madde 3.2.14) birer birer sayılması ile bir kavramın (Madde 3.2.1) açıklanması

ÖRNEKLER**Periyodik tablodaki 18. Grup**

Helyum, neon, argon, kripton, ksenon ve radon

Soylu gazlar

Helyum, neon, argon, kripton, ksenon ve radon

3.4 Belirtilimler

3.4.1 Belirtim

Belirteç

Bir kavramın (Madde 3.2.1) onu belirten bir işaretle gösterilmesi

Not - terminoloji çalışmasında (Madde 3.6.1) üç tip belirtim mevcuttur: semboller, isimler (Madde 3.4.2) ve terimler (Madde 3.4.3)

3.4.2 İsim

Ad

Bir bireysel kavramın (Madde 3.2.2) sözlü belirtimi (Madde 3.4.1)

3.4.3 Terim

Özel bir konu alanında (Madde 3.1.2) bir genel kavramın (Madde 3.2.3) sözlü belirtimi (Madde 3.4.1)

Not - Bir terim sembolleri içerebilir farklı heceleme şekillerine sahip olabilir.

3.4.4 Basit terim

Sadece bir kök içeren terim (Madde 3.4.3)

Not - Ses, ışık basit terimlere örnektir.

3.4.5 Karmaşık terim

İki veya daha fazla kökten oluşan terim (Madde 3.4.3)

Not - *kütüphane, arıza tespit devresi* karmaşık terimlere örnektir.

3.4.6 Alıntı terim

Başka bir dilden veya konu alanından (Madde 3.1.2) alınmış terim (Madde 3.4.3)

3.4.7 Yeni uydurulmuş terim

Neolojizm

Verilen bir kavram (Madde 3.2.1) için bulunan yeni terim (Madde 3.4.3)

Not - Yeni uydurulmuş terimler bazen oluşturulmuş kavramları (Madde 3.2.1) yeniden isimlendirseler de genellikle yeni kavramları isimlendirirler.

3.4.8 Terminoloji oluşturma

Bir genel lisan kelimesinin veya ifadesinin bir terime (Madde 3.4.3) dönüştürüldüğü işlem

3.4.9 Kısaltma

Aynı kavramı (Madde 3.2.1) göstermek suretiyle uzun bir ifadeden kelimeler veya harfler atılarak oluşturulan belirtim (Madde 3.4.3)

3.4.10 Telaffuza uyumlu kısaltma

Belirtimin (Madde 3.4.1) tam şekline ait bileşenlerinin ilk harflerinden veya tam şeklinin hecelerinden oluşan ve kelime olarak telaffuz edilen kısaltma (Madde 3.4.9)

Not - *TÜBİTAK, ODTÜ* telaffuza uyumlu kısaltma örnekleridir.

3.4.11 Baş harfler ile oluşturulan kısaltma

Belirtimin (Madde 3.4.1) tam şekline ait bileşenlerinin ilk harflerinden veya tam şeklinin hecelerinden oluşan ve harf harf telaffuz edilen kısaltma (Madde 3.4.9)

Not - *TRT, TSE, PTT* baş harfler ile oluşturulan kısaltma örnekleridir.

3.4.12 Kırpılmış terim

Bir basit terimin (Madde 3.4.4) bir parçasının kesilmesi ile oluşan kısaltma (Madde 3.4.9)

Not - *tel* (telefon), *basket* (basketbol) kırılmış terim örnekleridir.

3.4.13 Karışım

İki ayrı **terimin** (Madde 3.4.3) kırılıp birleştirilmesiyle oluşan terim

Not - *smog* (smoke+fog), *infotainment* (information+entertainment) karışım örnekleridir.

3.4.14 Terim kabul edilebilirlik derecesi

Önceden belirlenen bir ölçekten oluşturulan ve bir **terimin** (Madde 3.4.3) değerlendirilmesinde kullanılan derece

Not - Tercih edilen, kabul edilen, red edilen dereceleri yaygın derecelerdir.

3.4.15 Tercih edilen terim

Terim kabul edilebilirlik derecesi (Madde 3.4.14) ölçeğine göre verilen bir **kavram** (Madde 3.2.1) için temel **terim** (Madde 3.4.3) olarak derecelendirilen terim

3.4.16 Kabul edilen terim

Terim kabul edilebilirlik derecesi (Madde 3.4.14) ölçeğine göre bir **tercih edilen terimin** (Madde 3.4.15) eş anlamlısı olarak derecelendirilen **terim** (Madde 3.4.3)

3.4.17 Red edilen terim

Terim kabul edilebilirlik derecesi (Madde 3.4.14) ölçeğine göre arzu edilmeyen (istenmeyen) olarak derecelendirilen **terim** (Madde 3.4.3)

3.4.18 Eski terim

Genel kullanımda olmayan **terim** (Madde 3.4.3)

3.4.19 Benzer anlam çağrıştıran farklı sözcük ilişkisi

Verilen bir lisanla aynı kavramı (Madde 3.2.1) gösteren **terimler** (Madde 3.4.3) arasındaki ilişki

Not 1 - Örneğin *döteryum* ve *ağır hidrojen* arasında bir eş anlamlılık ilişkisi mevcuttur.

Not 2 - Tüm belgede (Madde 3.6.10) birbiriyle değiştirilebilir olan **terimler** (Madde 3.4.3) *eş anlamlı* olarak adlandırılırlar; eğer bazı belgelerde, birbiriyle değiştirilebilirlerse o zaman *yarı-eş anlamlı* olarak adlandırılırlar.

3.4.20 Karşıt kavram-belirtim ilişkisi

Verilen bir lisanla zıt kavramları (Madde 3.2.1) gösteren iki **terim** (Madde 3.4.3) arasındaki ilişki,

Not 1 - Örneğin *kodlama* ile *kod çözme* arasında, *pozitif* ile *negatif* arasında bir *karşıt kavram-belirtim* ilişkisi mevcuttur.

Not 2 - Karşıt kavram-belirtim ilişkisi bulunan **terimler** (Madde 3.4.3) *karşıt kavram-belirtim* olarak adlandırılır.

3.4.21 Denklik

Farklı lisanlarda aynı kavramı (Madde 3.2.1) gösteren **belirtimler** (Madde 3.4.1) arasındaki ilişki

3.4.22 Birebir kavram-belirtim ilişkisi

Verilen bir lisanla bir kavramın (Madde 3.2.1) sadece bir **belirtime** (Madde 3.4.1) sahip olduğu belirtimler ve kavramlar arasındaki ilişki

Not - Birebir kavram-belirtim ilişkisi bulunan **belirtimler** (Madde 3.4.1) *birebir kavram-belirtim* olarak adlandırılır.

3.4.23 Tek yönlü belirtim-kavram ilişkisi

Verilen bir lisanla bir **belirtimin** (Madde 3.4.1) sadece bir kavramla (Madde 3.2.1) ilişkili olduğu belirtimler ve kavramlar arasındaki ilişki

Not - Tek yönlü belirtim-kavram ilişkisi bulunan **belirtimler** (Madde 3.4.1) *tek yönlü belirtim-kavram* olarak adlandırılır.

3.4.24 Çoklu kavram çağrıştıran sözcük ilişkisi

Verilen bir lisanda bir **belirtimin** (Madde 3.4.1) belirli **karakteristiklerini** (Madde 3.2.4) paylaşan iki veya daha fazla **kavramı** (Madde 3.2.1) gösteren belirtim ve kavramlar arasındaki ilişki

Not 1 - Köprü çoklu kavram çağrıştıran sözcük için bir örnektir:

1. İki ayak üzerinden trafiği taşıyan yapı
2. Telli çalgıların bir parçası
3. Dışçılıkta bir terim

Not 2 - Çoklu kavram çağrıştıran sözcük ilişkisi bulunan **belirtimler** (Madde 3.4.1) *çoklu kavram çağrıştıran sözcük* olarak adlandırılır.

3.4.25 Farklı anlam çağrıştıran eş sesli sözcük ilişkisi

Verilen bir lisanda bir **belirtimin** (Madde 3.4.1) iki veya daha fazla ilişkisiz **kavramı** (Madde 3.2.1) gösterdiği belirtimler ve kavramlar arasındaki ilişki

Not 1 - Yüz farklı anlam çağrıştıran eş sesli sözcüğe bir örnektir:

1. Rakam
2. Surat
3. Hayvanın derisini çıkarmak
4. Denizde yüzmek

Not 2 - Farklı anlam çağrıştıran eş sesli sözcük ilişkisi bulunan **belirtimler** (Madde 3.4.1) *farklı anlam çağrıştıran eş sesli sözcük* olarak adlandırılır.

3.5 Terminoloji

3.5.1 Terminoloji 1

Bir özel dille (Madde 3.1.3) ait **belirtimler** (Madde 3.4.1) kümesi

3.5.2 Terminoloji 2

Terminoloji bilimi

Çeşitli konu alanlarında (Madde 3.1.2), **terminolojilerin** (Madde 3.5.1) yapı, oluşum, gelişim, kullanım, yönetimini inceleyen bilim

3.5.3 Terimlendirme

Önceden belirlenmiş isimlendirme kurallarına göre sistematik olarak yapılandırılmış **terminoloji** (Madde 3.5.1)

Not - Biyoloji, eczacılık, fizik ve kimya gibi çeşitli alanlardaki terimlendirmeler çok ayrıntılı olarak yapılmıştır.

3.6 Terminoloji çalışması ile ilgili hususlar

3.6.1 Terminoloji çalışması

Kavram (Madde 3.2.1) ve **belirtimlerinin** (Madde 3.4.1) sistematik olarak toplanması, açıklanması, işlenmesi ve sunulması ile ilgili çalışma

3.6.2 Terminografi

Terminolojik verinin (Madde 3.8.1) kayıt edilmesi ve sunulması ile ilgilenen **terminoloji çalışmasının** (Madde 3.6.1) parçası

Not - Terminolojik veri (Madde 3.8.1); terim bankaları (Madde 3.7.4) terim sözlükleri (Madde 3.7.3) kavramlar dizini veya diğer yayınlar şeklinde sunulabilir.

3.6.3 Terminoloji işleme

Terminografinin (Madde 3.6.2) bilgisayarın; veri tabanı oluşturma, veri tabanının bakımı ve belgelerden **terminoloji** (Madde 3.5.1) çıkartılması konuları ile ilgili bölümü

3.6.4 Terminoloji planlaması

Bir konu alanının (Madde 3.1.2) terminolojisinin (Madde 3.5.1) geliştirilmesine, iletilmesine, kullanımına ve yaygınlaştırılmasına yönelik faaliyetler

Not - Terminoloji planlaması; terminoloji çalışmasının (Madde 3.6.1) tüm konularını içerir ve diğer amaçları yanında ilgili anlamlılar ve terminoloji standartları gibi dokümanlarla terimler sözlüğü kontrolüne ulaşma çabası vardır.

3.6.5 Kavram uyuşumu

Birbirleri ile çok ilişkili iki veya daha fazla kavram (Madde 3.2.1) arasındaki küçük farklılıkları azaltma veya giderme faaliyeti

[ISO 860 : 1986]

Not - Kavram uyuşumu standardizasyonun temel bir parçasıdır.

3.6.6 Terim uyuşumu

Aynı veya benzer karakteristikleri (Madde 3.2.4) yansıtan veya aynı veya çok az değişik şekillere sahip bir kavramın (Madde 3.2.1) farklı lisanlarda terimlerle (Madde 3.4.3) belirtimine götüren faaliyet

[ISO 860 : 1986]

3.6.7 Terim çıkarımı

Bir nüveden (Madde 3.6.9) yola çıkarak terminolojik veri (Madde 3.8.1) çıkartmayı içeren terminoloji çalışmasının (Madde 3.6.1) bölümü

Not - Terim çıkarımı kavramların (Madde 3.2.1) ve belirtilmelerinin (Madde 3.4.1) tanımlanmasını ve tarifler (Madde 3.3.1), belgeler (Madde 3.6.10) ve kullanım etiketleri gibi bir kavram hakkındaki ilgili bilgileri göstermeyi içerir.

3.6.8 Terim tanımlanması

Belirtimlerin (Madde 3.4.1) tanınması ve seçimini içeren terim çıkarımının (Madde 3.6.7) bölümü

3.6.9 Nüve

Analiz için bir araya getirilen lisan verilerinin toplamı

3.6.10 Belge

Bir kavram (Madde 3.2.1) veya bir belirtimin (Madde 3.4.1) kullanımını gösteren metin

3.6.11 Temel liste

Terim tanımlanmasından (Madde 3.6.8) sonuçlanan belirtilmeler (Madde 3.4.1) listesi

Not - Bir temel liste genellikle daha ileri bir terminoloji çalışmasını (Madde 3.6.1) içerir.

3.7 Terminolojik ürünler**3.7.1 Terminolojik sözlük**

Teknik sözlük

Bir veya daha fazla özel konu alanından (Madde 3.1.2) kavram (Madde 3.2.1) veya belirtilmelere (Madde 3.4.1) ilişkin bilgi sunan terminolojik kayıtların (Madde 3.8.2) toplamı

3.7.2 Terimler sözlüğü

Bir veya daha fazla özel konu alanından (Madde 3.1.2) belirtim (Madde 3.4.1) ve tarifleri (Madde 3.3.1) içeren terminolojik sözlük (Madde 3.7.1)

Not - Terimler sözlüğü tek lisanlı, çift lisanlı veya çok lisanlı olabilir.

3.7.3 Lügatçe

Bir konu alanından (Madde 3.1.2) bir veya daha fazla dildeki denklere ile birlikte bir belirlimler (Madde 3.4.1) listesi içeren terminolojik sözlük (Madde 3.7.1)

Not - İngilizcenin yaygın kullanımında, lügatçe; özel bir konu alanındaki (Madde 3.1.2) tek lisanlı bir belirtim (Madde 3.4.1) ve tarifler (Madde 3.3.1) listesine karşılık gelir.

3.7.4 Terim bankası

Terminolojik veri bankası

Terminolojik veri (Madde 3.8.1) içeren veri bankası (ISO 1087-2 : 2000, 6.7)

[ISO 1087-2 : 2000]

3.7.5 Terminolojik veri tabanı

Terminolojik veri (Madde 3.8.1) içeren veri tabanı (ISO 1087-2 : 2000, 6.5)

[ISO 1087-2 : 2000]

3.7.6 Terminolojik uyum

Bir belge (Madde 3.6.10) ve bir kaynak dayanakla beraber bir nüveden (Madde 3.6.9) çıkartılan sıralı terimler (Madde 3.4.3) listesi

3.7.7 Makro yapı

Bir toplamdaki kayıtların düzeni

3.7.8 Mikro yapı

Bir toplamın her bir kaydındaki veri düzeni

3.7.9 Sistematiik düzen

Sistematiik sıra

Temeldeki kavram sistemini (Madde 3.2.11) yansıtan terminolojik kayıtların (Madde 3.8.2) bir sırada görüldüğü makro yapı (Madde 3.7.7)

3.7.10 Temasal düzen

Temasal sıra

Terminolojik kayıtların (Madde 3.8.2) temasal bölümlerde düzenlendiği makro yapı (Madde 3.7.7)

3.7.11 Alfabetik düzen

Alfabetik sıra

Terminolojik kayıtların (Madde 3.8.2); kayıt terimlerini (Madde 3.8.4) oluşturan alfabe harflerine göre sıralandığı makro yapı (Madde 3.7.7)

3.7.12 Karışık düzen

Karışık sıra

Terminolojik kayıtların (Madde 3.8.2) sistematiik veya temasal düzenlenmiş bölümlerde alfabetik olarak sıralandığı makro yapı (Madde 3.7.7)

3.8 Terminolojik veri

3.8.1 Terminolojik veri

Kavramlara (Madde 3.2.1) veya belirlimlere (Madde 3.4.1) ilişkin veri

Not - Yaygın anlamda terminolojik veri kayıt terimini (Madde 3.8.4), tarifi (Madde 3.3.1), notu (Madde 3.8.5), gramer etiketini (Madde 3.8.6), konu etiketini (Madde 3.8.7), dil belirleyicisini (Madde 3.8.8), ülke belirleyicisini (Madde 3.8.9) ve kaynak belirleyicisini (Madde 3.8.10) içerir.

8.2 Terminolojik kayıt

Terminolojik kavrama (Madde 3.2.1) ilişkin terminolojik veriyi (Madde 3.8.1) içeren bir terminolojik veri toplamının ISO 1087-2 : 2000, 2.21) bölümü

Not - ISO 1087-2 : 2000'den uyarlanmıştır.

8.3 Terminolojik biçim

Terminolojik kaydın (Madde 3.8.2) biçimi

8.4 Kayıt terimi

Terminolojik kaydın (Madde 3.8.2) başındaki terim (Madde 3.4.3)

Not - Kayıt terimi genelde tercih edilen terime (Madde 3.4.15) karşılık gelir.

8.5 Not

Terminolojik kaydın (Madde 3.8.2) herhangi bir bölümünde ek bilgi veren ifade

8.6 Gramer etiketi

Terminin (Madde 3.4.3) gramer özelliklerini gösteren bir terminolojik kayıttaki (Madde 3.8.2) bilgi

8.7 Konu etiketi

Konu alanını (Madde 3.1.2) gösteren bir terminolojik kayıttaki (Madde 3.8.2) bilgi

8.8 Lisan belirleyicisi

Bir lisanın ismini gösteren bir terminolojik kayıttaki (Madde 3.8.2) bilgi

8.9 Ülke belirleyicisi

Bösterimin (Madde 3.4.1) kullanıldığı coğrafi bölgenin ismini gösteren bir terminolojik kayıttaki (Madde 3.8.2) bilgi

8.10 Kaynak belirleyicisi

Terminolojik veriyi yazılı hale getiren kaynağı gösteren bir terminolojik kayıttaki (Madde 3.8.2) bilgi

Alfabetik dizin

A

3.4.2
an 3.1.2
alfabetik düzen 3.7.11
alfabetik sıra 3.7.11
anıtı terim 3.4.6
t düzen kavramı 3.2.14
dışık ilişki 3.2.24
ili karakteristik 3.2.6

B

islet terim 3.4.4
iş harfler ile oluşturulan
kısaltma 3.4.11
belge 3.6.10
belirteç 3.4.1
belirtim 3.4.1
benzer anlam çağrıştıran farklı
sözcük ilişkisi 3.4.19
olabilir kavram-belirtim
ilişkisi 3.4.22
öireysel kavram 3.2.2
birlik ilişkisi 3.2.23.

C

cins -tür ilişkisi 3.2.21

Ç

çoklu kavram çağrıştıran
sözcük ilişkisi 3.4.24

D

dar kavram 3.2.14
denklik 3.4.21
doku tarifi 3.3.2

E

eski terim 3.4.18
eşdüzen kavramı 3.2.19

F

farklı anlam çağrıştıran eş sesli
sözcük ilişkisi 3.4.25

G

genel kavram 3.2.3
genis kavram 3.2.13
gramer etiketi 3.8.6

H

hiyerarşik ilişki 3.2.20

İ

isim 3.4.2

J

jenerik ilişki 3.2.21
jenerik kavram 3.2.15

K

kabul edilen terim 3.4.16
karakteristik 3.2.4
karakteristiklerin çeşidi 3.2.5
karakter dokusu 3.2.9
karmaşık terim 3.4.5
karışık düzen 3.7.12
karışık sıra 3.7.12
karşıt kavram-belirtim
ilişkisi 3.4.20
karışım 3.4.13
kavram 3.2.1
kavram alanı 3.2.10
kavram diyagramı 3.2.12
kavram sistemi 3.2.11
kavramların sistemi 3.2.11
kavram uyumu 3.6.5
kayıt terimi 3.8.4
kaynak belirleyicisi 3.8.10
kırpılmış terim 3.4.12
kısaltma 3.4.9
konu alanı 3.1.2
konu etiketi 3.8.7

L

lisan belirleyicisi 3.8.8
lügatçe 3.7.3

M

makro yapı 3.7.7
mikro yapı 3.7.8.

N

nedensel ilişki 3.2.26
neolojizm 3.4.7
nesne 3.1.1
not 3.8.5

Ö

özel amaçlara ilişkin lisan 3.1.3
özel kavram 3.2.16
özel lisan 3.1.3

P

parça-bütün ilişkisi 3.2.22
parçasal ilişki 3.2.22
parçasal kavram 3.2.18
pragmatik ilişki 3.2.23

R

red edilen terim 3.4.17

S

sınırlayıcı karakteristik 3.2.7
sistemik düzen 3.7.9
sistemik sıra 3.7.9

Ş

şümullü kavram 3.2.17

T

tarif 3.3.1
tek yönlü belirtim-kavram
ilişkisi 3.4.23
telaffuza uyumlu
kısaltma 3.4.10
temasal düzen 3.7.10
temasal sıra 3.7.10
temel liste 3.6.11
tercih edilen terim 3.4.15
terim 3.4.3
terim bankası 3.7.4
terim çıkarımı 3.6.7
terim kabul edilebilirlik
derecesi 3.4.14
terimlendirme 3.5.3
terimler sözlüğü 3.7.2
terim tanılanması 3.6.8
terim uyumu 3.6.6
terminografi 3.6.2
terminoloji 1 3.5.1
terminoloji 2 3.5.2
terminoloji bilimi 3.5.2
terminoloji çalışması 3.6.1
terminoloji işleme 3.6.3
terminolojik biçim 3.8.3
terminolojik kayıt 3.8.2
terminolojik sözlük 3.7.1
terminolojik uyum 3.7.6
terminolojik veri 3.8.1
terminolojik veri tabanı 3.7.5
terminoloji oluşturma 3.4.8

terminoloji planlaması 3.6.4

tümne şamil 3.2.8

tümne şamil tarif 3.3.3

Ü

ülke belirleyicisi 3.8.9

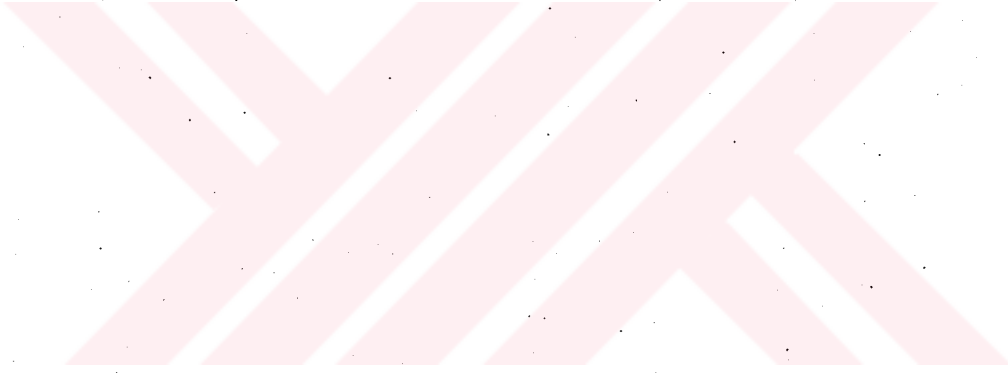
üst düzen kavramı 3.2.13

Y

yeni uydurulmuş terim 3.4.7

Z

zamansal ilişki 3.2.25

Alfabetik dizin (İngilizce)**A**

abbreviation 3.4.9
acronym 3.4.10
admitted term 3.4.16
alphabetical arrangement 3.7.11
alphabetical order 3.7.11
antonymy 3.4.20
appellation 3.4.2
associative relation 3.2.23

B

base list 3.6.11
blend 3.4.13
borrowed term 3.4.6
broader concept 3.2.13

C

causal relation 3.2.26
characteristic 3.2.4
clipped term 3.4.12
complex term 3.4.5
comprehensive concept 3.2.17
concept 3.2.1
concept diagram 3.2.12
concept field 3.2.10
concept harmonization 3.6.5
concept system 3.2.11
context 3.6.10
coordinate concept 3.2.19
corpus 3.6.9
country identifier 3.8.9

D

definition 3.3.1
delimiting characteristic 3.2.7
deprecated term 3.4.17
designation 3.4.1
designator 3.6.9
domain 3.8.9

E

entry term 3.8.4
equivalence 3.4.21
essential characteristic 3.2.6
extension 3.2.8
extensional definition 3.3.3

G

general concept 3.2.3
generic concept 3.2.15
generic relation 3.2.21
genus-species relation 3.2.21
glossary 3.7.3
grammatical label 3.8.6

H

hierarchical relation 3.2.20
homonymy 3.4.25

I

individual concept 3.2.2
initialism 3.4.11
intension 3.2.9
intensional definition 3.3.2

L

language for special purposes 3.1.3
language identifier 3.8.8
LSP 3.1.3

M

macrostructure 3.7.7
microstructure 3.7.8
mixed arrangement 3.7.12
mixed order 3.7.12
mononymy 3.4.22
monosemy 3.4.23

N

name 3.4.2
narrower concept 3.2.14
néologism 3.4.7
neoterm 3.4.7
nomenclature 3.5.3
note 3.8.5

O

object 3.1.1
obsolete term 3.4.18

P

part-whole relation 3.2.22
partitive concept 3.2.18
partitive relation 3.2.22
polysemy 3.4.24
pragmatic relation 3.2.23
preferred term 3.4.15

S

sequential relation 3.2.24
simple term 3.4.4
source identifier 3.8.10
special language 3.1.3
specific concept 3.2.16
subject field 3.1.2
subject label 3.8.7
subordinate concept 3.2.14
superordinate concept 3.2.13
synonymy 3.4.19

system of concepts 3.2.11

systematic arrangement 3.7.9
systematic order 3.7.9

T

technical dictionary 3.7.1
temporal relation
term 3.4.3
term acceptability rating 3.7.9
term bank 3.7.4
term excerption 3.6.9
term harmonization 3.6.6
term identification 3.6.8
terminography 3.6.2
terminological concordance 3.7.6
terminological data 3.8.1
terminological databank 3.7.5
terminological database 3.7.5
terminological dictionary 3.7.1
terminological entry 3.8.2
terminological format 3.8.3
terminologization 3.4.8
terminology 1 3.5.1
terminology 2 3.5.2
terminology planning 3.6.4
terminology processing 3.6.3
terminology science 3.5.2
terminology work 3.6.1
thematic arrangement 3.7.10
thematic order 3.7.10
type of characteristic 3.2.5

V

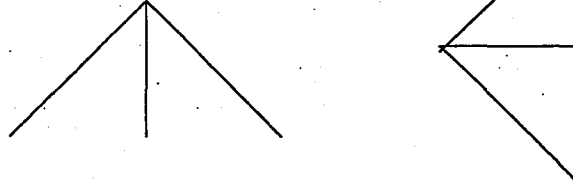
vocabulary 3.7.2

Ek A (Bilgi için)

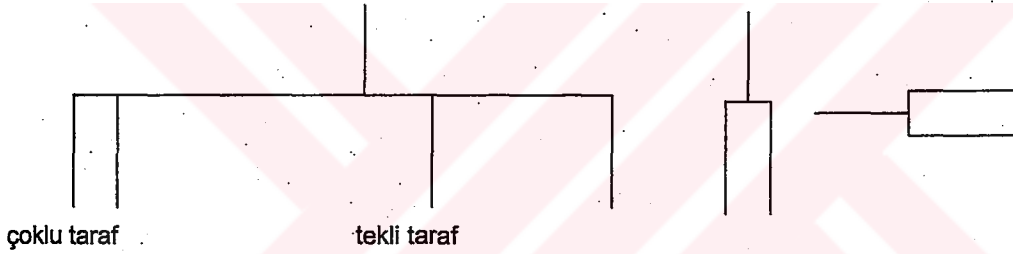
Kavram diyagramları

A.1 Kavram diyagramlarında kullanılan grafik gösterimler

Jenerik ilişkiler
ağaç diyagramlarıyla gösterilirler

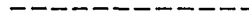
Parçasal ilişkiler
tarak diyagramlarıyla gösterilirler

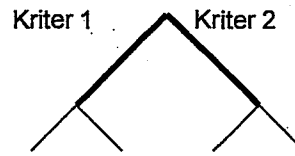
Birlik ilişkileri
ok diyagramlarıyla gösterilirler

Tariflerde açıkça gösterilmeyen kavram ilişkileri
kesik çizgili diyagramlarla gösterilirler

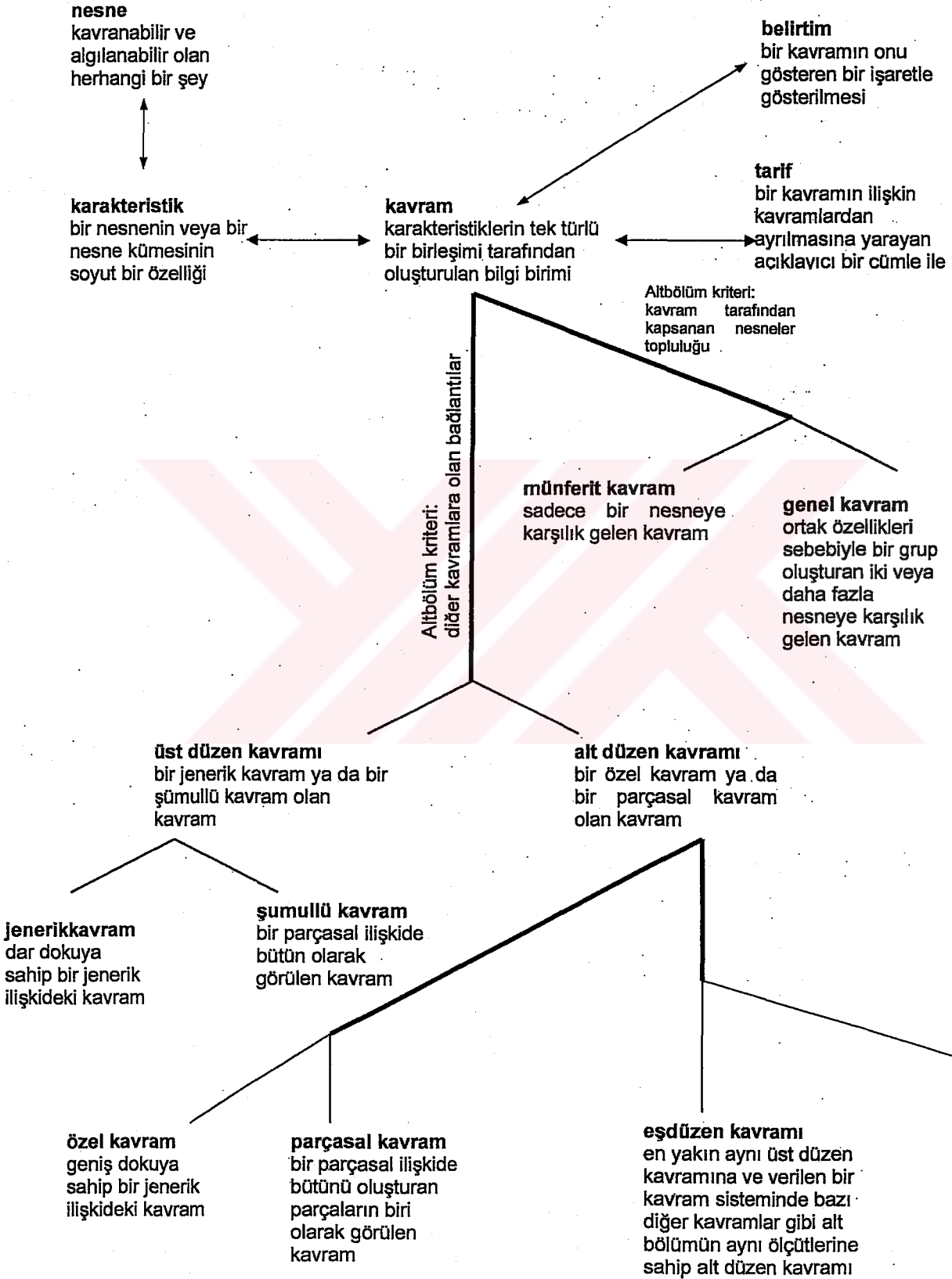

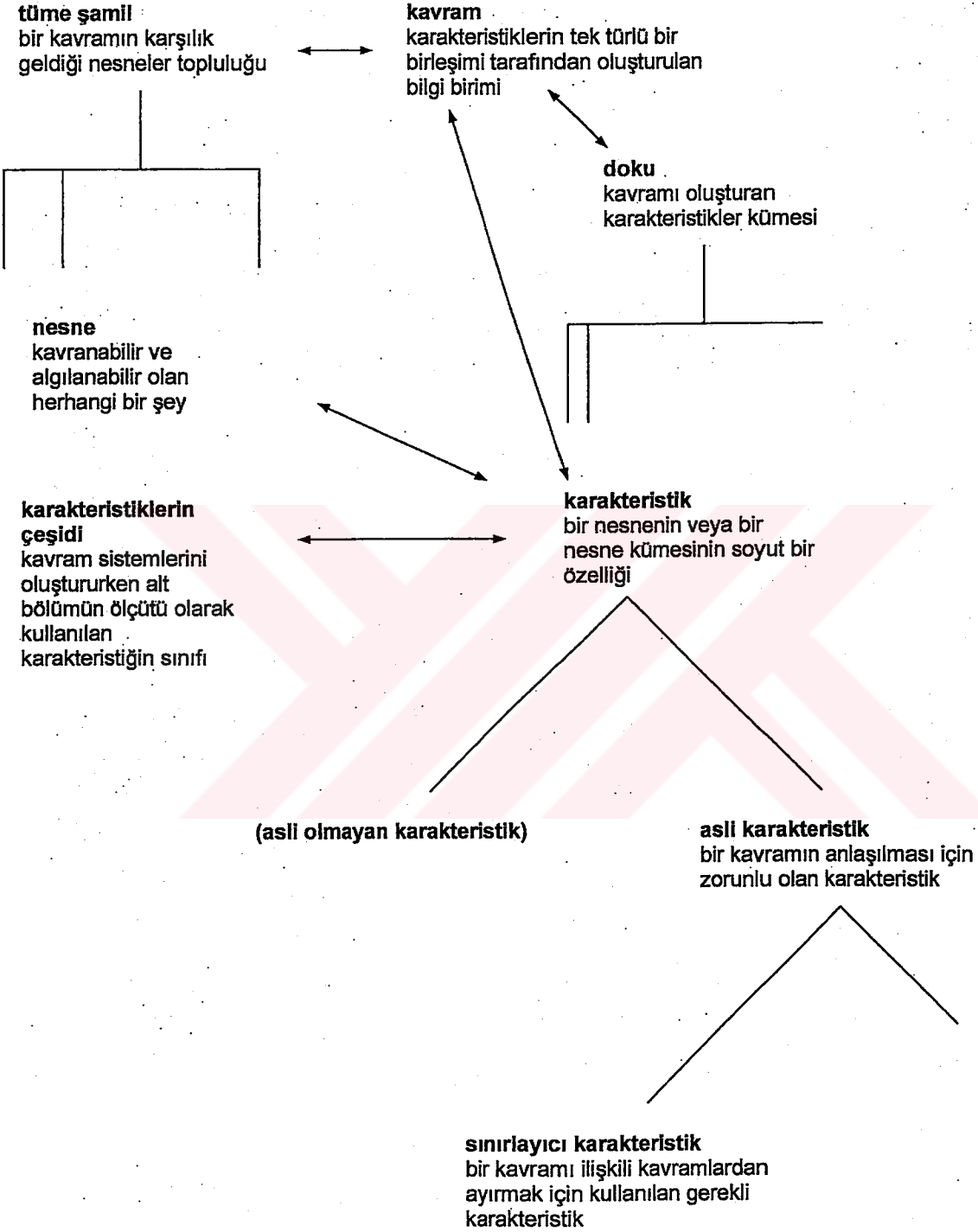
Çokboyutlu alt bölümler:
alt bölüm kriterleri
daha kalın çizgilerle gösterilirler

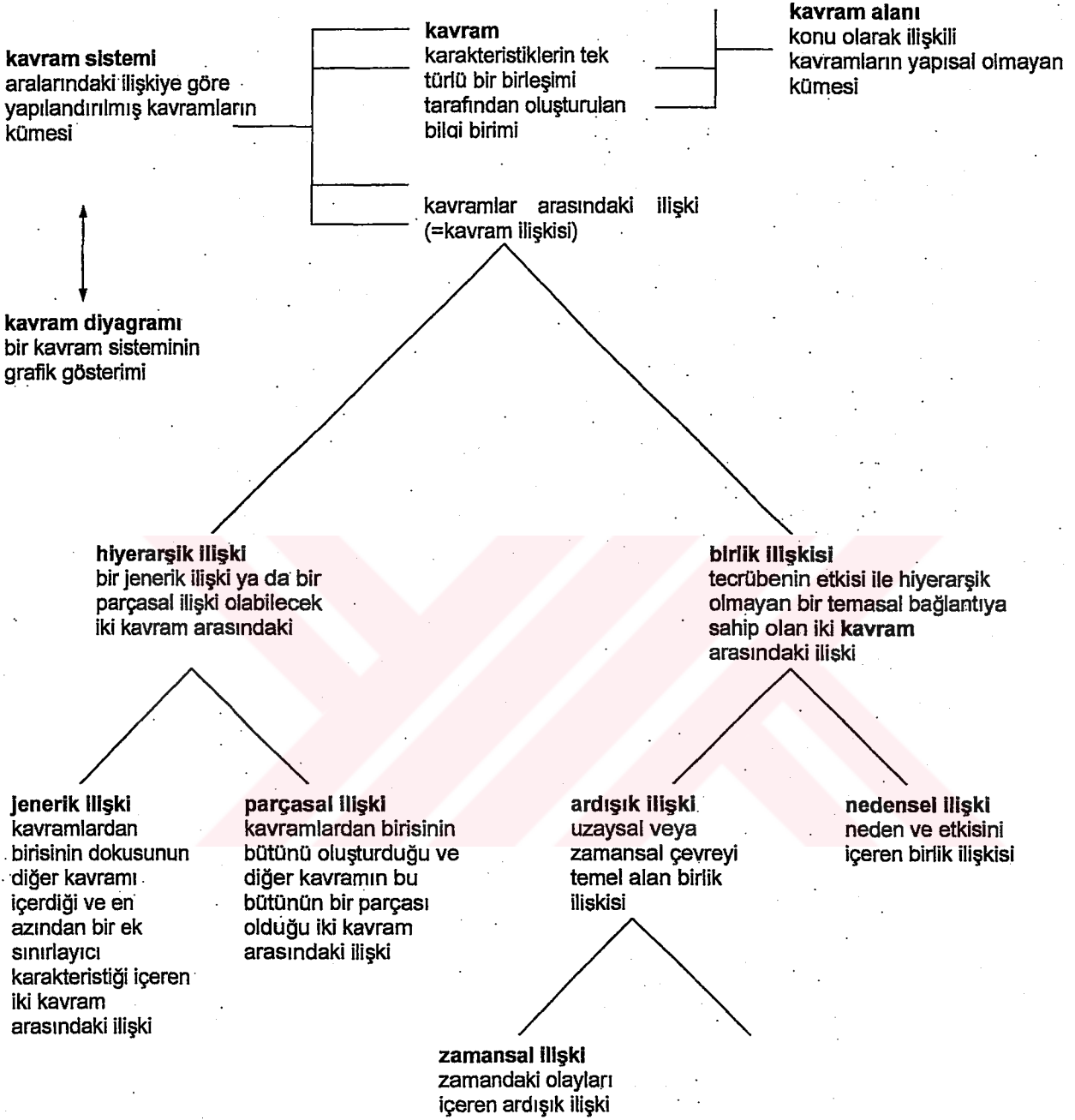

Kayıt terimleri kalın yazı ile yazılır; terimler sözlüğünde bulunmayan kavramlara karşılık gelen terimler parantez içinde yazılır.

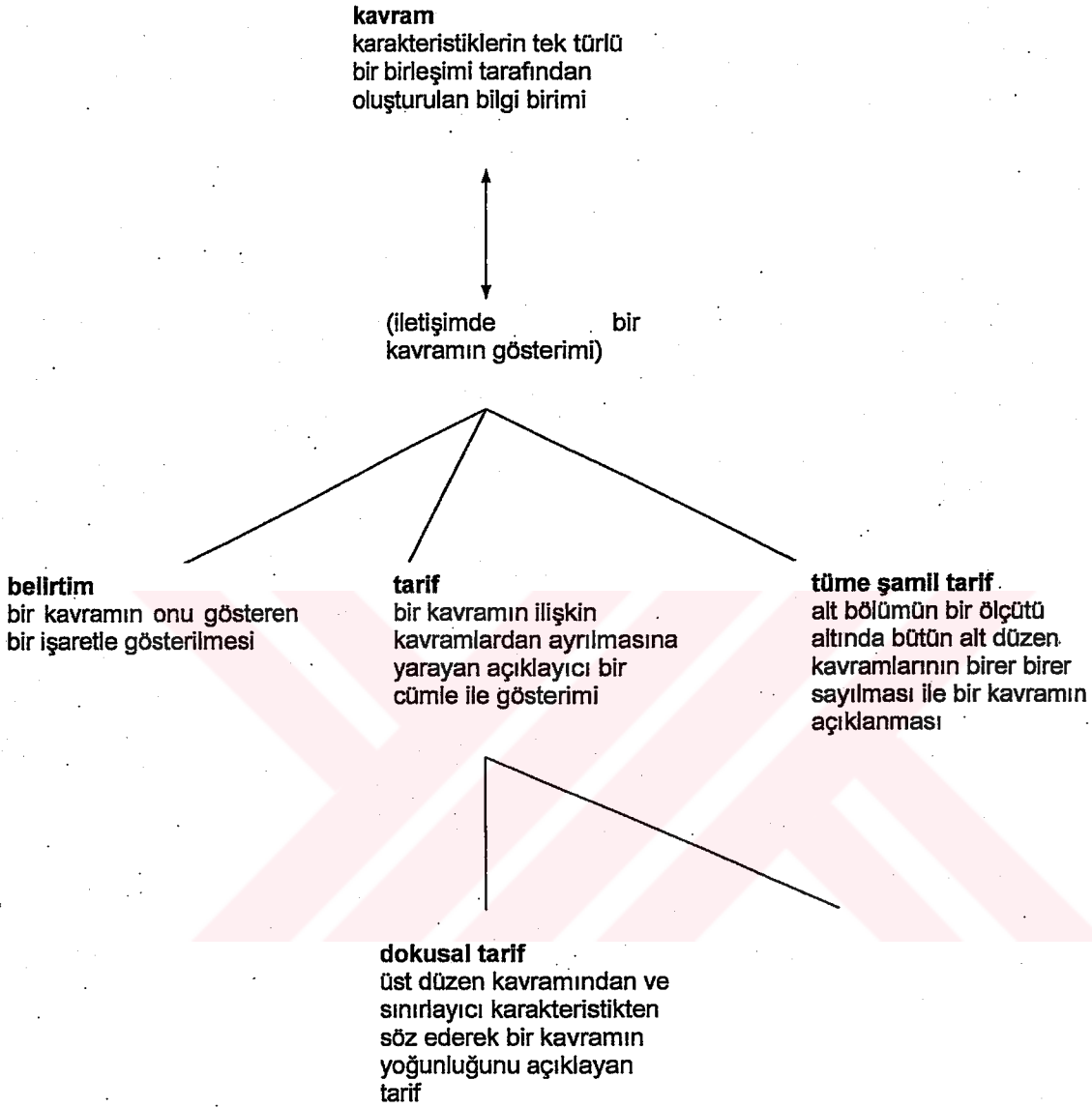
A.2 Lisan ve gerçeklik

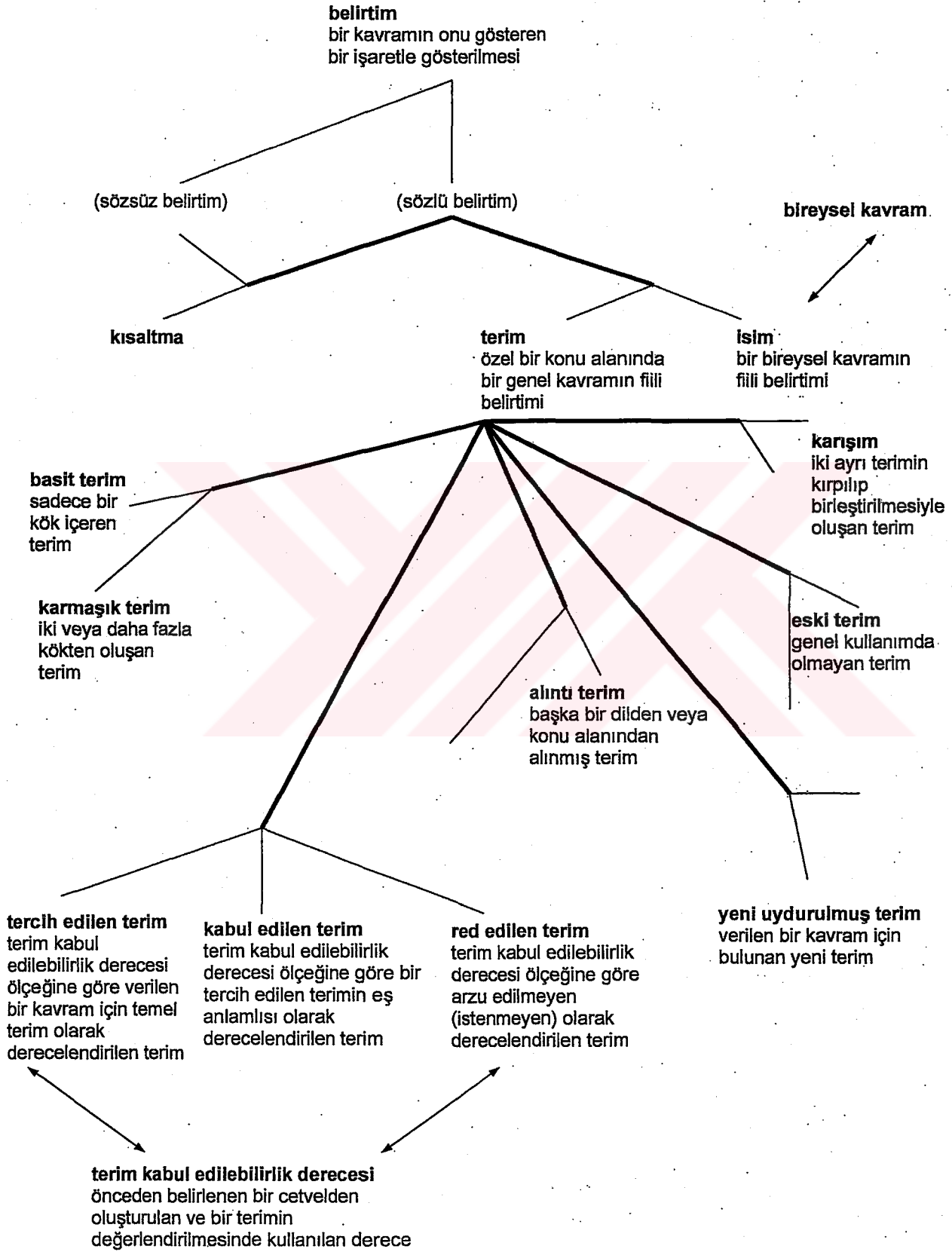
A.3 Kavramlar

A.4 Tarifler

A.5 Belirtilimler

belirtim
bir kavramın onu gösteren
bir işaretle gösterilmesi

(sözlü belirtim)

kısaltma
aynı kavramı göstermek
suretiyle uzun bir ifadeden
kelimeler veya harfler
atılarak oluşturulan belirtim

telaffuza uyumlu kısaltma
belirtimin tam şekline ait
ileşenlerinin ilk harflerinden
veya tam şeklinin
hecelerinden oluşan ve
aynı şekilde olarak telaffuz edilen
kısaltma

**baş harfler ile
oluşturulan kısaltma**
belirtimin tam şekline ait
bileşenlerinin ilk
harflerinden veya tam
şeklinin hecelerinden
oluşan ve harf harf telaffuz

kırpılmış terim
bir basit terimin bir
parçasının kesilmesi ile
oluşan kısaltma

(belirtiler ve/veya kavramlar
arasındaki ilişki)

(belirtiler arasındaki ilişki)

(belirtiler ve kavramlar
arasındaki ilişki)

**benzer anlam
çağırıştıran farklı
sözcük ilişkisi**
verilen bir lisanda
aynı kavramı
gösteren terimler
arasındaki ilişki

**karşıt kavram-
belirtim ilişkisi**
verilen bir lisanda zıt
kavramları gösteren
iki terim arasındaki
ilişki

denklik
farklı lisanslarda
aynı kavramı
gösteren belirtiler
arasındaki ilişki

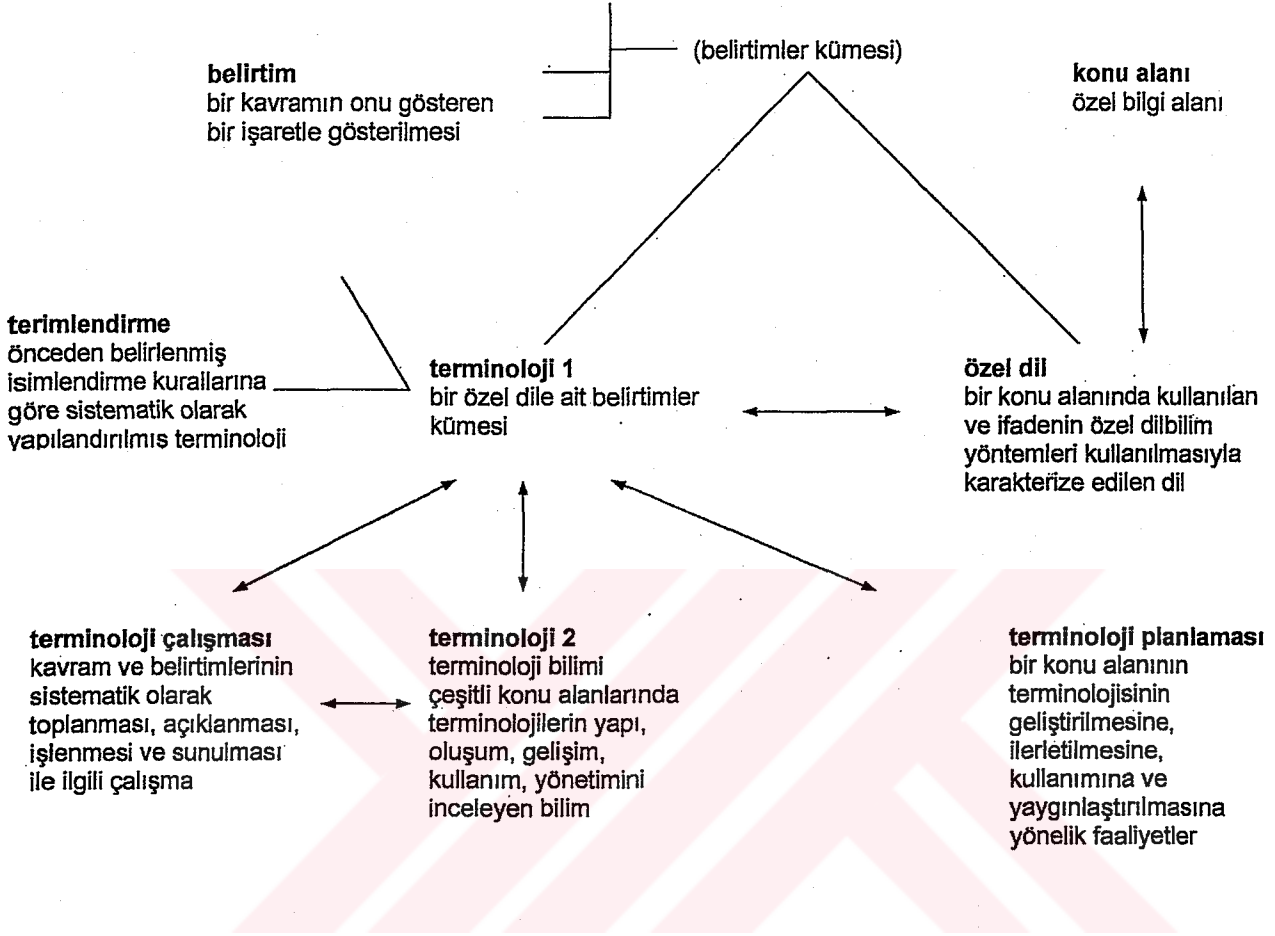
**birebir kavram-belirtim
ilişkisi**
verilen bir lisanda bir
kavramın sadece bir
belirtime sahip olduğu
belirtim ve kavramlar
arasındaki ilişki

**tek yönlü belirtim
kavram ilişkisi**
verilen bir lisanda bir
belirtimin sadece bir
kavramla ilişkili olduğu
belirtim ve kavramlar
arasındaki ilişki

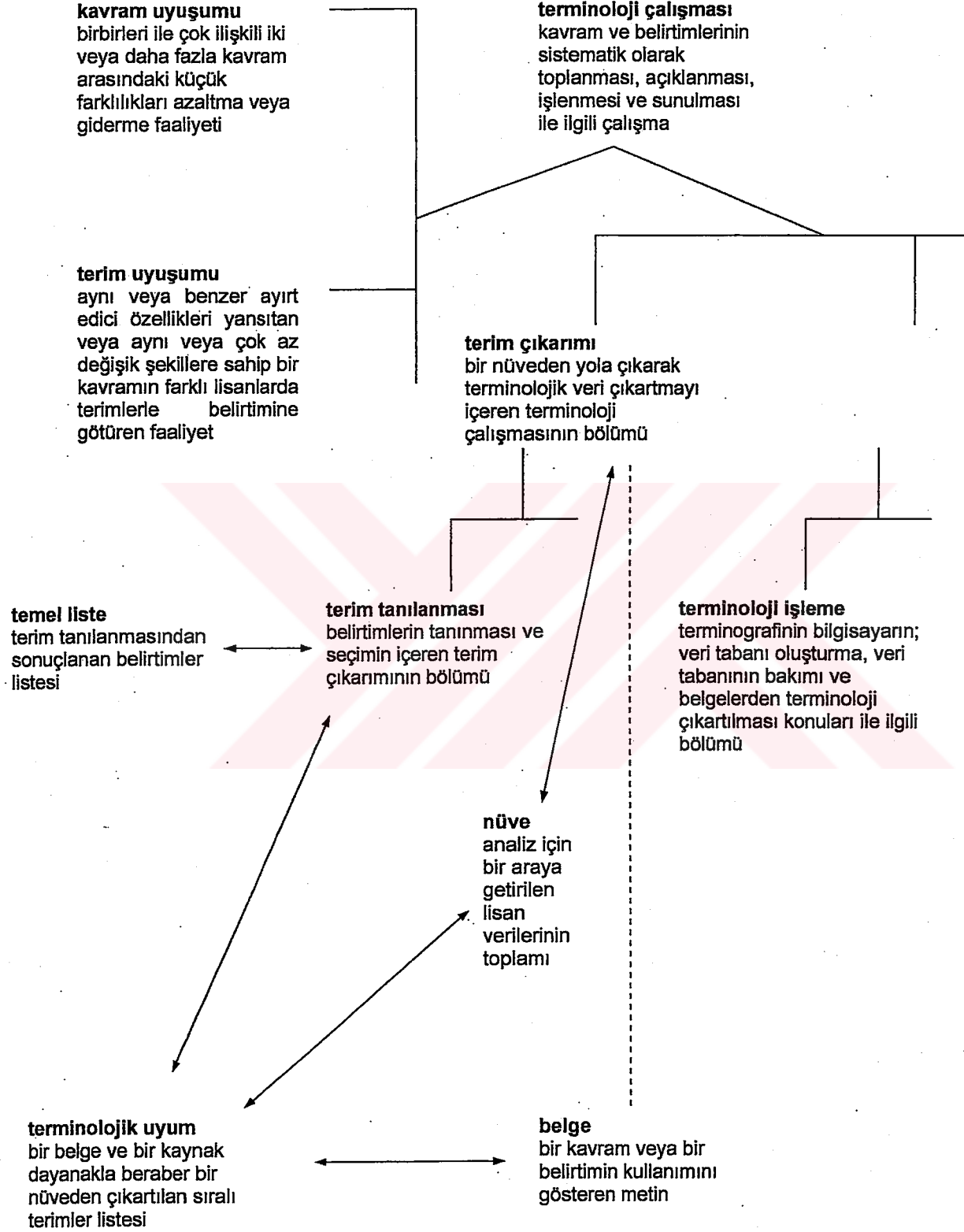
**farklı anlam çağırıştıran
eşsesli sözcük ilişkisi**
verilen bir lisanda bir
belirtimin iki veya daha
fazla ilişkisiz kavramı
gösterdiği belirtim ve
kavramlar arasındaki
ilişki

**çoklu kavram
çağırıştıran sözcük
ilişkisi**
verilen bir lisanda bir
belirtimin belirli
karakteristikleri paylaşan
iki veya daha fazla
kavramı gösteren
belirtim ve kavramlar
arasındaki ilişki

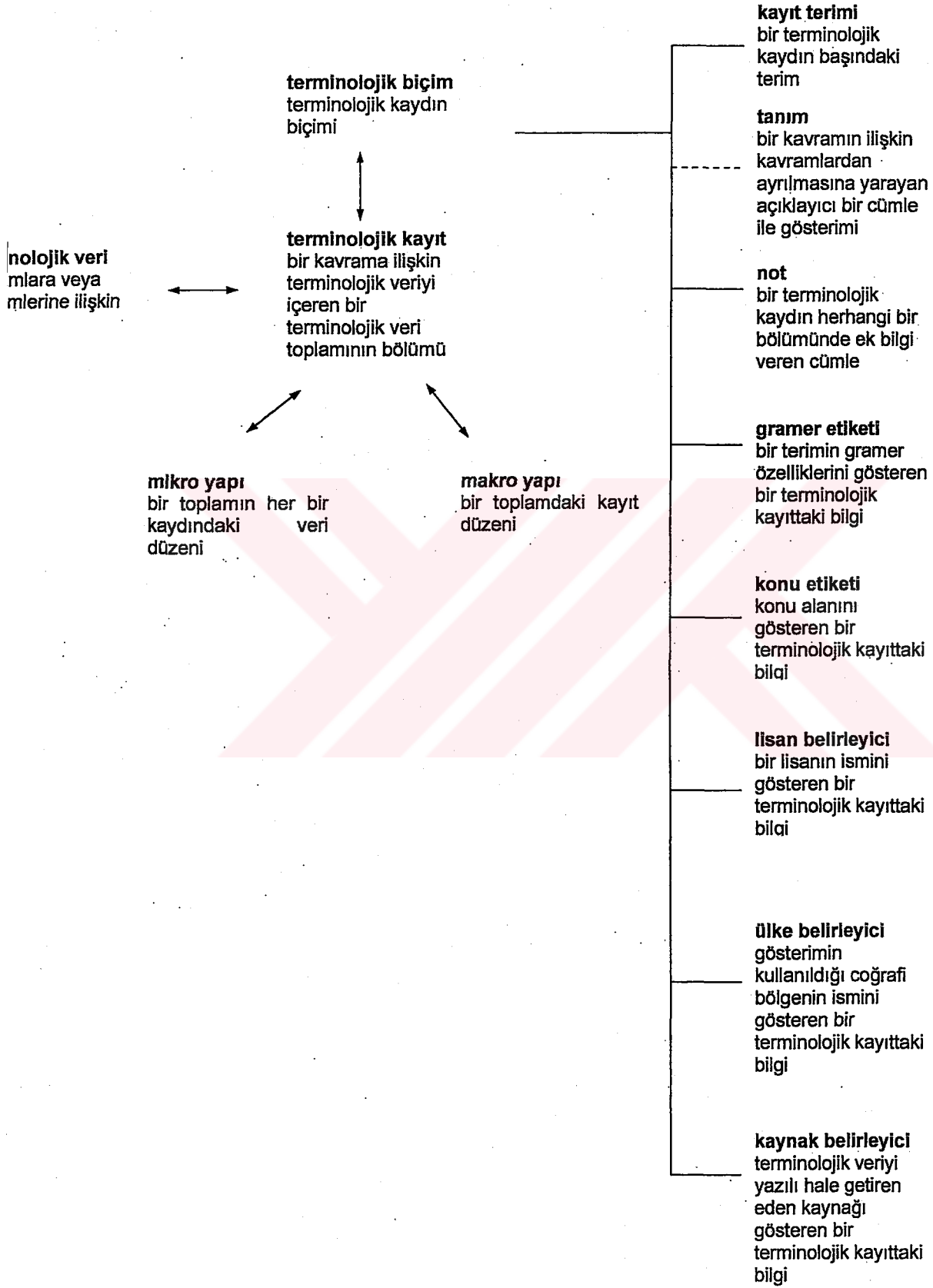
A.6 Terminoloji

1.7 Terminoloji çalışması ile ilgili hususlar

9 Terminolojik veri

EK – II

TSE Türk Standardı, TS 1198–1 ISO 1087 – 2, Terminoloji Çalışması – Terimler ve
Tarifler / Bölüm 2: Bilgisayar Uygulamaları

TÜRK STANDARDI
TURKISH STANDARD

TS 1198-2 ISO 1087-2

Şubat 2003

ICS 01.020; 01.040.01

TERMİNOLOJİ ÇALIŞMASI - TERİMLER VE TARİFLER
BÖLÜM 2: BİLGİSAYAR UYGULAMALARI

Terminology work - Vocabulary - Part 2: Computer
applications

TÜRK STANDARDLARI ENSTİTÜSÜ
Necatibey Caddesi No.112 Bakanlıklar/ANKARA

Ön söz

Bu standard, ISO tarafından kabul edilen ISO 1087-2 (2000) standardı esas alınarak, TSE Bilgi Teknolojikeri ve İletişim Hazırlık TS 1198 (1972)'in revizyonu olarak hazırlanmış ve TSE Teknik Kurulunun 5 Şubat 2003 tarihli toplantısında Türk Standardı olarak kabul edilerek yayımına karar verilmiştir.

Bu standardın daha önce yayımlanmış bulunan baskıları geçersizdir.

ISO 1087, Terminoloji çalışması – Terimler ve tarifler genel başlığı altında aşağıdaki bölümleri içermektedir.

1. Bölüm: Teori ve uygulama
2. Bölüm: Bilgisayar uygulamaları

İçindekiler

Giriş	1
Kapsam.....	1
Genel kavramlar	1
2.1 Bilgi	1
2.2 Veri	1
2.3 Veri işleme	1
2.4 Bilgi işleme.....	1
2.5 Lisan işleme.....	2
2.6 Metin	2
2.7 Metin küllüyatı.....	2
2.8 Tip	2
2.9 Andaç.....	2
2.10 Sınırlayıcı.....	2
2.11 Kelime biçimi.....	2
2.12 Çekim listesi (paradigm)	2
2.13 Temel biçim	3
2.14 Çok kelimeli terim	3
2.15 Sıkıştırılmış biçim.....	3
2.16 Çekimin kaldırılması	3
2.17 Çekimi kaldırılmış kelime biçimi.....	3
2.18 Kelime parçası	3
2.19 Temel biçim türetimi (lemmatization).....	3
2.20 Ayrıştırma	3
2.21 Terminolojik veri topluluğu.....	3
2.22 Terminolojik kayıt.....	3
2.23 Eş seslilik.....	4
2.24 Belirsizlik giderme.....	4
3 Veri organizasyonu	4
3.1 Sıra değeri	4
3.2 Sıra anahtarı	4
3.3 Alfabetik sıralama	4
3.4 Ters çevrilmiş alfabetik sıralama	4
3.5 Sıklık sırası	4
3.6 Permütasyon.....	4
3.7 Ardarda ekleme	5
4 Terminolojik verinin filtrelenmesi.....	5
4.1 Dışlama listesi.....	5
4.2 Kapsama listesi.....	5
4.3 Serbest metin tarama	5
4.4 Kelimelerin yerini gösteren dizin.....	5
4.5 Dizin	5
4.6 Terim dizini	5
4.7 Alfabetik dizin.....	5
4.8 Sistematik dizin.....	5
4.9 Permütasyonlu dizin	6
4.10 Ters çevrilmiş dizin	6
4.11 Evrilmiş dizin	6
4.12 Kelime biçimi dizini	6
4.13 Temel biçim türetimli (lemmatized) kelime dizini	6

Karakterler.....	6
5.1 Karakter	6
5.2 Karakter kümesi.....	6
5.3 Grafik karakter	6
5.4 Alfasayısal karakter	6
5.5 Alfabetik karakter.....	6
5.6 Alfabe.....	6
5.7 Rakam	7
5.8 Özel karakter	7
5.9 Kontrol karakteri.....	7
5.10 Ara karakteri	7
5.11 Boşluk	7
5.12 Dizi	7
5.13 Karakter dizisi.....	7
5.14 Örüntü	7
Verinin depolanması	7
6.1 Veri ortamı	7
6.2 Biçim	8
6.3 Veri elde etme.....	8
6.4 Makina tarafından okunabilir veri.....	8
6.5 Veri tabanı	8
6.6 Terminolojik veri tabanı	8
6.7 Veri bankası.....	8
6.8 Terim bankası	8
6.9 Kayıt.....	8
6.10 Dosya.....	8
6.11 Veri elemanı.....	8
6.12 Veri alanı.....	8
6.13 Veri alanı klasörü.....	8
6.14 Veri kategorisi	8
6.15 Belirleyici.....	8
6.16 Etiket.....	9
6.17 Tekrarlanabilir kategori	9
7 Bilginin çağırılması	9
7.1 Bilginin çağırılması.....	9
7.2 Sorgulama lisansı	9
7.3 Kırpma	9
7.4 Sıkıştırma.....	9
7.5 Arama anahtarı	9
7.6 Gövde arama	9
7.7 Arama yapmak.....	10
7.8 Eşleştirme yapmak	10
7.9 Seçip çıkarmak	10
7.10 Derecelendirmek.....	10
8 Veri yönetimi.....	10
8.1 Okumak	10
8.2 Yazmak.....	10
8.3 Kopyalamak	10
8.4 Düzenleme yapmak.....	10
8.5 Birleştirme yapmak	10

8.6	Görüntülemek	10
8.7	Maskeleme yapmak	10
8.8	Çevirmek	11
8.9	Alfabe değiştirmek	11
	Veri geçerleme	11
9.1	Veri geçerleme	11
9.2	Mükerrer kayıt kontrolü	11
9.3	Tutarlılık kontrolü	11
9.4	Heceleme kontrolü	11
9.5	Tamlık kontrolü	11
9.6	Biçim kontrolü	11
9.7	Uygunluk kontrolü	11
0	İşlemler	12
10.1	Toplu işleme	12
10.2	Etkileşimli işleme	12
10.3	Veri koruma	12
10.4	Güncellemek	12
10.5	Dosya bakımı	12
10.6	Taşınabilirlik	12
10.7	Uyumluluk	12
10.8	Kullanıcı terminali	12
10.9	Menü	12
10.10	Veri iletişimi	12
10.11	Veri gönderimi	12
10.12	Dosya aktarımı	13
10.13	Yüklemek	13
10.14	İndirmek	13
11	Uygulama ile ilişkili alanlar	13
11.1	Bilgisayar destekli	13
11.2	Metin işleme	10
11.3	Metin düzenleme	13
11.4	Vurgulamak	13
11.5	Gözle aramak	13
	Alfabetik dizin	14
	Alfabetik dizin (İngilizce)	16

Terminoloji çalışması - Terimler ve tarifler

Bölüm 2 : Bilgisayar uygulamaları

Giriş

Bu terminoloji standardındaki terimler birkaç küçük başlık altında kapsanan gruplanmış bir sıra ile verilmiştir. Genellikle, diğer terimlerin tanımı için gerekli olan terimler diğerlerinden önce verilmiştir. Bununla beraber kullanım kolaylığı için bu standardın sonunda alfabetik bir dizin bulunur.

Bu biçim, ISO 10241'e uygun olarak tasarlanmıştır. Yeni bir kaydın elemanları aşağıdaki sırada belirlir:

Kayıt numarası

Tercih edilen terim (kalın harf) kelime sınırı

Kısa biçim (kalın harf)

Kabul edilen terim

Kabul edilmeyen (red edilen) terim: "(red edilen)" olarak etiketlenmiştir

Tarif
Örnekler
Notlar

ilk defa bahsedildiğinde takip eden parantez içindeki kayıt numaralı ve kalın yazılı diğer kayda referans verir.

Kayıt numarası, tercih edilen terim ve tarif dışındaki elemanlar sadece uygun olduğunda yazılırlar.

Aksi belirtilmedikçe kayıtlar isim halindedir.

1 Kapsam

Bu standard, terminoloji çalışması ve terminografide lisan için terimleri ve uygulamalar için bilgi işlemlerini kapsar.

2 Genel kavramlar

2.1 Bilgi

Bilgi işlemede gerçekler, kavramlar, nesneler, olaylar, fikirler gibi edinilen birikim.

Not 1 - ISO 2382-1:1993'ten uyarlanmıştır.

Not 2 - Diğer uygulama alanlarında bilgi farklı olarak tanımlanmıştır.

2.2 Veri

İletişim, yorumlama, saklama veya işleme için uygun olarak biçimlendirilmiş durumdaki **bilgi** (Madde 2.1).

Not - ISO/IEC 2382-1:1993'ten uyarlanmıştır.

2.3 Veri işleme

DP

Veri (Madde 2.2) üzerinde işlemlerin sistematik olarak uygulanması.

Örnek: Veri (Madde 2.2), Verinin üzerinde **birleştirme** (Madde 8.5) veya **sıralanması** (Madde 8.4), programların makina diline çevrilmesi veya derlenmesi üzerinde aritmetik veya mantık işlemleri veya **metin düzenleme** (Madde 11.3) veya yazdırma gibi **metin** (Madde 2.6) üzerindeki işlemler.

Not - Terim **bilgi işleme** (Madde 2.4) ile eş anlamlı olarak kullanılmamalıdır.
[ISO 2382-1:1993]

2.4 Bilgi işleme

Veri işleme (Madde 2.3) içeren **bilgi** (Madde 2.1) üzerinde işlemlerin sistematik olarak uygulanması.

Not 1 - Terim **veri işleme** (Madde 2.3) ile eş anlamlı olarak kullanılmamalıdır.

Not 2 - ISO/IEC 2382-1:1993'ten uyarlanmıştır.

2.5 Lisan işleme

Lisan üzerinde bilgi işleme (Madde 2.4).

Örnek: Tashih yapma : tashih işlemi görerek ve bir heceleme kontrolcüsü kullanılarak yapılabilir. Her iki işlem de birbirinin bütünleyendir.

2.6 Metin

Bir anlam taşıması istenen ve yorumu esas olarak bazı doğal veya yapay dilin bilgisi üzerine kurulu **karakterler** (Madde 5.1), semboller, kelimeler, ibareler, paragraflar, cümleler, tablolar ve diğer karakter biçimleri (Madde 2.2).

Not - ISO 2382-1:1993'ten uyarlanmıştır.

2.7 Metin külliyatı

Külliyat

<Lisan mühendisliğinde> makina tarafından okunabilir metinlerin (Madde 6.4) veya daha önceden tarif edilmiş kurallara göre hazırlanmış kodlanmış ve saklanmış metin parçalarının sistemli topluluğu.

Not 1 - Bir metin külliyatı, konu alanları, boyut ve zaman açısından sınırlanabilir, örneğin matematikle ilgili metinler, 1986'dan sonraki belirli dergiler. Sonraki dilbilim analizi veya terminoloji çalışması için kaynak malzeme olarak kullanılır.

Not 2 - ISO 1087-1'e bakınız.

2.8 Tip

<Lisan mühendisliğinde>tarif edilmiş bir sınıfı gösteren bir **metindeki** (Madde 2.6) dilbilim birimi.

Not - Böyle dilbilim birimleri genellikle **sınırlayıcılar** (Madde 2.10) ile kesilmemiş **karakter dizileridir** (Madde 5.13).

2.9 Andaç

<Doğal-lisan işlemede> bir **tipin** (Madde 2.8) meydana çıkışı.

Örnek: Sınıf "güzel" 'in tüm **kelime biçimleri** (Madde 2.11) olarak tanımlanırsa "güzel", "daha güzel" ve "en güzel" kelime biçiminden meydana çıkan andaçlardır.

2.10 Sınırlayıcı

Ayırıcı

Bir **karakter dizisinin** (Madde 5.13) başlangıcını veya sonunu göstermekte kullanılan bir veya daha fazla **karakter** (Madde 5.1).

[ISO 2382-4:1987]

Not - Boşluklar veya noktalama işaretleri genelde sınırlayıcı işlevi görürler.

2.11 Kelime biçimi

Verilen bir kelimenin değişik söz dizim biçimleri.

Örnek: göstermek : gösterir, ziyaretçi : ziyaretçiler : ziyaretçilerin

Not - Çekimli dillerde kelime biçimleri genellikle kelime çekimleri ile aynıdır, örneğin "gitmek", "gider" olduğu gibi aynı zamanda "git", "gitti", "gitmiş".

2.12 Çekim listesi (paradigm)

<Doğal-lisan işleminde> verilen bir kelime veya çok kelimeli terime (Madde 2.14) ait olan **kelime biçimlerinin** (Madde 2.11) sınıfı.

Örnek: Satmak, satar, sattı, satıyor.

13 Temel biçim**Örnekler**

Çekim listesinin (Madde 2.12) biçimlerini gösteren sözlüğe ait kabullere göre seçilmiş kelime biçimi (Madde 2.11).

Örnek 1 - ISO 1087:1990'dan uyarlanmıştır.

Örnek: Bağlamak : bağla, bağlı, bağlar, bağlıyor.

Örnek 2 - "Temel biçim" terimi çok kelimeli terimler (Madde 2.14) için de kullanılır.

14 Çok kelimeli terim

Örnek: Birden fazla karakter dizisi (Madde 5.13) içeren terim.

15 Sıkıştırılmış biçim**Örnekler**

Kısaltmaya (Madde 7.4) tabi tutulmuş karakter dizisi (Madde 5.13).

Örnek: "giriş/çıkış algoritması" sıkıştırıldığında "girişçıkışalgoritması" halini alır.

Örnek 2 - "İndirgenmiş biçim" terimi bu metinde yanıltıcı olabilir.

16 Çekimin kaldırılması

Örnek: Kelime biçimindeki (Madde 2.11) çekim elemanlarının kaldırılması.

17 Çekimi kaldırılmış kelime biçimi

Örnek: Çekim kaldırması (Madde 2.16) yapıldıktan sonra geriye kalan kelime parçası (Madde 2.18).

18 Kelime parçası**Örnekler**

Belirli bir uygulama için bir kelime biçiminden (Madde 2.11) alınan karakter dizisi (Madde 5.13).

19 Temel biçim türetimi (lemmatization)

Örnek: Temel biçimin (Madde 2.13) türetilmesi işlemi

Örnek: Çekim kaldırılması (Madde 2.16) ile "yemek"; "yer" 'in temel biçimi (Madde 2.13) olur; "yemek" aynı zamanda standard çekim kaldırılması kuralına uymayan düzensiz fiil kabulünden dolayı "yedi" 'nin de temel biçimi olarak kullanılır.

Örnek 2 - Sonuç da temel biçim türetimi olarak adlandırılabilir.

20 Ayrıştırma

Lisan işlemede> verilen metinsel bir yapıyı verilen bir algoritmaya göre gramer bakımından, kategori bakımından ve/veya sözlük elemanları bakımından ayırma işlemi.

Örnek: "doymamış yağ asitlerinin hiç biri biyolojik yöntemlerle bölünemez" cümlesinde "doğmamış yağ asitleri" ve "biyolojik yöntemler" çok kelimeli terimlerdir (Madde 2.14) ve seçip çıkarılabilirler (Madde 7.9).

Örnek 2 - Ayrıştırmanın tam bir cümle yapısı analizi yapması gerekmez.

21 Terminolojik veri topluluğu

Örnek: Belirli konu alanlarının kavramları üzerinde bilgi (Madde 2.1) içeren veri (Madde 2.2) topluluğu.

22 Terminolojik kayıt

Örnek: Bir kavrama ilişkin terminolojik veri (Madde 2.2) içeren terminolojik veri topluluğunun (Madde 2.21) bir parçası.

23 Eş seslilik

ni yazılışa sahip fakat farklı kavramları (anlamsal eş seslilik) veya söz dizimsel işlevleri (söz dizimsel eş seslilik) gösteren iki veya daha fazla kelime biçimlerinden (Madde 2.11) veya kelimelerden her biri.

Örnek: Kurşun (Pb), kurşun (mermi).

Not - Farklı yazılışlara sahip fakat sıkıştırmadan (Madde 7.4) sonra eş sesli olan kelime biçimleri (Madde 2.11) "eş sesli" olarak adlandırılmaz.

24 Belirsizlik giderme

ş seslilerden (Madde 2.23) her birini ilişkin kavrama veya uygun olduğu yerde ilişkin söz dizimsel işleve ayararak eş sesliler arasında farklılık oluşturma.

Veri organizasyonu

3.1 Sıra değeri

sıralama değeri.

nceden belirlenmiş bir sıraya göre bir karakter kümesinin (Madde 5.2) bir elemanının konumu.

Örnek: A harfi B harfinden daha düşük bir sıra değerine sahiptir. Küçük harflerin büyük harflerle aynı sıra değerine atanıp atanmaması hususu uygulamaya bağlıdır. Fonetik işaretli harfler bazen karşılık gelen temel harfler gibi bazen de farklı harf gibi muamele görür.

3.2 Sıra anahtarı

sıralama anahtarı

sıralama (Madde 8.4) ve birleştirme (Madde 8.5) işlemlerinde belirli kriterleri karşılamak için tasarlanmış karakter dizisi (Madde 5.13).

Örnek: Bir yazarın kataloğunu oluşturmak için kaynakça verileri sıralandığında, yazarın soyadı temel sıralama anahtarı, ilk adı ikincil anahtardır. Eğer aynı yazarın iki eseri varsa, yayım tarihi veya eser adı ilave sıralama anahtarı olarak kullanılır.

3.3 Alfabetik sıralama

istedeki her bir dizinin (Madde 5.12) konumunun, dizinin (Madde 5.12) başlangıcıyla başlayan uygun sıra değeri (Madde 3.1) tarafından belirlendiği bir şekilde karakter dizilerinin (Madde 5.13) sıralanması.

Not 1 - Fonetik işaretli ve bağlamalı harfler için ve diğer semboller için örneğin rakamlar, üst simgeler, alt simgeler vs. özel sıra değerleri (Madde 3.1) atanabilir.

Not 2 - Alfabetik sıralama kuralları lisandan lisana farklılık gösterebilir.

3.4 Ters çevrilmiş alfabetik sıralama

istedeki her bir dizinin (Madde 5.12) konumunun, dizinin (Madde 5.12) sonuyla başlayan uygun sıra değeri (Madde 3.1) tarafından belirlendiği bir şekilde karakter dizilerinin (Madde 5.13) sıralanması.

3.5 Sıklık sırası

belirli bir metin (Madde 2.6) veya metin külliyyatı (Madde 2.7) içindeki sıralı andaçların (Madde 2.9) oluşum sıklığına uygun olarak yükselen ya da alçalan tip (Madde 2.8).

Not - Listelerin olağan çeşitleri kelime biçimi (Madde 2.11), sıklık listeleri ve temel biçim türetimli sıklık listeleridir.

3.6 Permütasyon

söz dizim birimlerinin her bir unsurunun uygun konumda görüldüğü düzen

Örnek: Şu durumda alfabetik olan "saniyede milyon komut" söz dizimsel birimi istenilen unsurların uygun konumda bulunmasını sağlamak için şu şekillerde olabilir: "komut milyon, saniyede" ve milyon komut, saniyede".

t - Verilen bir terim söz dizimselliğiyle ilgili sadece bir unsura sahip olabilir.

7 Ardarda ekleme

veya daha fazla karakter dizisinin (Madde 5.13) uzunluğu karakter dizilerinin (Madde 5.13) toplam uzunluğuna eşit bir dizi oluşturacak şekilde belirlenen bir sırada birleştirme işlemi

Terminolojik verinin filtrelenmesi

1 Dışlama listesi

kelime durdurma listesi

eri veri işleme (Madde 2.3) işlemlerinde göz ardı edilecek kullanıcı-seçimli karakter dizileri (Madde 5.13) listesi.

Not 1 - Terminolojik amaçlar için, işlev kelimelerinin (zamirler, isim belirleyici vs.) göz ardı edildiği listeler oluşturmak faydalı olabilir.

Not 2 - Bazen dışlama listesindeki karakter dizileri muhafaza edilir örneğin bir kelimelerin yerini gösteren dizinde olduğu gibi fakat sıklığı belli değildir.

2 Kapsama listesi

kelime ekleme listesi

eri veri işleme (Madde 2.3) işlemleri için elde tutulan kullanıcı-seçimli karakter dizileri (Madde 5.13) listesi. Herisi göz ardı edilir.

Örnek: "Banka" veya "kredi kurumları" içeren tüm cümleler seçilecek; "M" ile başlayan tüm kayıtlar bir isimler dizininden çağrılacak; "anti-" ile başlayan tüm kelimeler seçilecek.

Not - Uygun olduğunda, kapsama listeleri kelime parçalarını (Madde 2.18) veya diğer karakter dizilerini (Madde 5.13) de kapsayabilir.

1.3 Serbest metin tarama

Bir çeşidin (Madde 2.8) herhangi bir ortaya çıkışını, kullanıcının çağırmasına imkan sağlayan bir metindeki Madde 2.6) veya metin külliyyatındaki (Madde 2.7) tarama (Madde 7.7).

1.4 Kelimelerin yerini gösteren dizin

Bilgisayar uygulamalarında> söz konusu kelime biçiminin (Madde 2.11) önündeki ve arkasındaki metnin seçilebilir bir parçasını olduğu kadar, her bir maddenin kaynak referansını içeren bir metinden (Madde 2.6) seçilip çıkarılan (Madde 7.9) kelime biçimlerinin (Madde 2.11) alfabetik sıralanmış listesi.

Not - Kelimelerin yerini gösteren bir dizin genelde bir MAK (metindeki anahtar kelimeler) kelime yerini gösteren dizin veya bir cümle kelime yerini gösteren dizin biçimine sahiptir.

4.5 Dizin

<Doğal-lisan işleminde> anahtarları veya konum referansları veya bir metinde (Madde 2.6) veya metin külliyyatı (Madde 2.7) konumları ile beraber karakter dizilerinin (Madde 5.13) sıralı listesi.

4.6 Terim dizini

Bir terimler sözlüğünde veya bir terminolojik veri tabanında (Madde 6.6) terminolojik kayıtları (Madde 2.22) gösteren dizin (Madde 4.5).

Not - Bir terim dizinindeki terimler alfabetik veya sistematik olarak sıralanabilir.

4.7 Alfabetik dizin

Alfabetik sıralama (Madde 3.3) ile oluşturulmuş dizin (Madde 4.5).

4.8 Sistematik dizin

Bütün terimlerin, belirli bir konu alanındaki sistematik ilişkiyi gösterecek şekilde sıralandığı dizin (Madde 4.5).

.9 Permütasyonlu dizin

ermütasyon prensibine göre oluşturulmuş alfabetik dizin.

.10 Ters çevrilmiş dizin

ers çevrilmiş alfabetik sıralamaya (Madde 3.4) göre oluşturulmuş terim dizini (Madde 4.6).

.11 Evirilmiş dizin

arşılık gelen andaçlarının (Madde 2.9) tüm referansları ile birlikte bir metinden (Madde 2.6) türetilen tüm plerin (Madde 2.8) dizini (Madde 4.5).

.12 Kelime biçimi dizini

elime dizini

üm kelime biçimlerinin (Madde 2.11) konum referansları veya metindeki (Madde 2.6) veya külliyattaki (Madde 2.7) konumları ile birlikte bir metindeki veya külliyattaki dizini (Madde 4.5).

.13 Temel biçim türetimli (lemmatized) kelime dizini

kelime biçimlerinin (Madde 2.11) temel biçimlerine (Madde 2.13) göre gösterildikleri kelime biçimi dizini (Madde 4.12).

5 Karakterler**5.1 Karakter**

Verinin (Madde 2.2) gösterimi, organizasyonu veya kontrolü için kullanılan bir elemanlar kümesinin üyesi

[ISO 2382-4:1987]

Örnek: ISO 646'nın karakter kümesinin uluslar arası referans sürümü; 128 ASCII karakteri.

5.2 Karakter kümesi

Belirlenen bir amacı karşılayan ve farklı karakterlerden (Madde 5.1) oluşan sonlu küme.

[ISO 2382-4:1987]

Örnek: ISO 646 karakter kümesinin uluslar arası referans sürümü; 128 adet ASCII karakter.

5.3 Grafik karakter

Görsel bir gösterimi olan ve yazma (Madde 8.2), basma veya görüntüleme (Madde 8.6) ile oluşturulan bir kontrol karakteri (Madde 5.9) dışındaki karakter (Madde 5.1).

Not 1 - ISO 2382-4:1987'den uyarlanmıştır.

Not 2 - Grafik karakterler; alfabetik karakter (Madde 5.5), rakam (Madde 5.7) veya özel karakter (Madde 5.8) olabilir.

5.4 Alfasayısal karakter

Alfabetik karakter (Madde 5.5) veya bir rakam (Madde 5.7).

5.5 Alfabetik karakter

Verilen bir lisanın yazılı gösteriminde kullanıldığı gibi bir harf olan grafik karakter (Madde 5.3).

Not - Bu aynı zamanda fonetik işaretli harfleri de kapsar.

5.6 Alfabe

sırası hakkında fikir birliği olan, alfabetik karakterlerin (Madde 5.5) doğrusal olarak sıralanmış kümesi

Not 1 - Bu tarif aynı zamanda fonetik işaretli harfleri kapsayan harflerle gösterilen karakterlerden oluşan doğal lisansları da kapsar.

Not 2 - ISO 2382-4:1987'den uyarlanmıştır.

7 Rakam

ıysal karakter

egatif olmayan bir tam sayıyı gösteren karakter (Madde 5.1).

SO 2382-4:1987]

8 Özel karakter

ıfayısal karakter (Madde 5.4) olmayan grafik karakter (Madde 5.3).

mek: Herhangi bir noktalama işareti, ampersand (&), yüzde işareti (%), artı işareti (+).

ot - ISO 2382-4:1987'den uyarlanmıştır.

9 Kontrol karakteri

elirli bir metinde ortaya çıkışı bir kontrol işlemini belirten karakter (Madde 5.1).

SO 2382-4:1987]

lot - Kontrol karakterleri bir veri işleme (Madde 2.3) işlemini başlatır, değiştirir ve durdurur.

5.10 Ara karakteri

'azım veya görüntü konumunu, herhangi bir grafik karakter (Madde 5.3) oluşturmada satır boyunca bir pozisyon ileri ilerlemesini sağlayan kontrol karakteri (Madde 5.9).

lot 1 - Kontrol karakteri (Madde 5.9) olarak ara ISO/IEC 646, ISO/IEC 4873 ve ISO 6937-1'de açıklanmıştır.

Not 2 - ISO 2382-4:1987'den uyarlanmıştır.

5.11 Boşluk

Bir grafik karakterler (Madde 5.3) dizisinde (Madde 5.12) boş bir konum gösteren karakter (Madde 5.1)

Not - ISO 2382-4:1987'den uyarlanmıştır.

5.12 Dizi

Bir bütün kabul edilen aynı yapıdaki elemanlar sırası.

Örnek: Karakterler (Madde 5.1), bitler veya darbeler (palsler)

Not - ISO 2382-4:1987'den uyarlanmıştır.

5.13 Karakter dizisi

Boşluklar ile bölünmemiş karakterler (Madde 5.1) sırası.

Not - Bir karakter dizisi genelde bir kelimeyi gösterir.

5.14 Örüntü

Bazı karakterlerin (Madde 5.1) veya karakter sıralamalarının yerlerine değişkenlerin konulduğu dizi (Madde 5.12).

6 Verinin depolanması

6.1 Veri ortamı

Verinin (Madde 2.2) üstüne veya içine kaydedildiği ve oradan geri çağrıldığı fiziki ortam.

Örnek: Manyetik disk, CD-ROM.

Not 1 - ISO 2382-1:1993'den uyarlanmıştır.

2 - Kütüphanecilik alanında veya dokümantasyon verilerinde ortam, veri taşıyıcı olarak geçer.

2 Biçim

Veri işlemede > verinin (Madde 2.2) önceden tarif edilmiş tanzimi.

Not - Biçimler; görüntü biçimi de dahil olmak üzere girdi biçimleri, depolama biçimleri ve çıktı biçimleri olmak üzere alt bölümlere ayrılabilir.

3 Veri elde etme

Veri işleme sistemine veri (Madde 2.2) toplama, girme ve saklama işlemi.

4 Makina tarafından okunabilir veri

Veri işlemeye uygun olan veri (Madde 2.2).

5 Veri tabanı

Bir daha önceden belirlenmiş yapıya göre düzenlenmiş veri (Madde 2.2) topluluğu.

Not - ISO 2382-1:1993'den uyarlanmıştır.

6 Terminolojik veri tabanı

Terminolojik veri içeren veri tabanı (Madde 6.5)

6.1 Veri bankası

Verinin (Madde 2.2) kaydedilmesi, işlenmesi ve dağıtılması için düzensel çatıyı içeren veri tabanı (Madde 6.5) topluluğu.

6.2 Terim bankası

Terminolojik veri bankası

Terminolojik veri (Madde 2.2) içeren veri bankası (Madde 6.7).

6.3 Kayıt

Bir birim olarak görülen veri elemanları (Madde 6.11) kümesi.

[ISO 2382-4:1987]

6.4 Dosya

Bir birim olarak depolanmış ve işlem gören kayıtların (Madde 6.9) isimlendirilmiş kümesi.

[ISO 2382-4:1987]

6.5 Veri elemanı

Belirli bir metinde, bölünemez olan veri (Madde 2.2) birimi.

6.6 Veri alanı

Bir kaydın (Madde 6.9), belirli bir veri elemanı (Madde 6.11) için ayrılmış sabit veya değişken uzunluktaki parçası.

6.7 Veri alanı klasörü

Kaydın içindeki her bir verinin etiketini (Madde 6.16), uzunluğunu ve konumunu içeren bir kayıt içindeki veri alanlarının (Madde 6.12) konum dizini (Madde 4.5).

6.8 Veri kategorisi

Veri eleman tipi

Verilen bir veri alanının (Madde 6.12) belirlenmiş özelliklerinin sonucu.

6.9 Belirleyici

Bir ismi veya veri kategorisini (Madde 6.14) belirlemek için kullanılan bir veya daha fazla karakter (Madde 5.1).

Not 1 - Bir belirleyici, o veri kategorisinin (Madde 6.14) belirli özelliklerini de gösterebilir.

Not 2 - ISO 2382-4:1987'den uyarlanmıştır.

16 Etiket

Veriyi (Madde 2.2) belirlemek için kullanılan bir veri elemanı kümesi içindeki veya veri elemanı kümesine atanmış belirleyici (Madde 6.15) veya anahtar.

Not - ISO 2382-4:1987'den uyarlanmıştır.

17 Tekrarlanabilir kategori

Veri kayıta (Madde 6.9) birden fazla ortaya çıkabilen veri kategorisi (Madde 6.14).

Örnek: Çok lisanlı bir terminolojik kayıt (Madde 2.22) belirli kategorilerin her lisan için tekrarlandığı kayıtlar içerebilir. Benzer anlam çağrıştıran farklı sözcükler, kaynaklar, konu başlıkları vs. gibi kategoriler tek lisanlı terminolojik kayıtlarda da tekrarlanabilir.

Bilginin çağırılması

7.1 Bilginin çağırılması

Depolanan veriden (Madde 2.2) bilgiyi (Madde 2.1) elde etme işlem, yöntem ve prosedürleri.

Not 1 - Bilgi çağırma etkileşimli işlemle veya toplu işlemle yapılabilir.

Not 2 - ISO 2382-1:1993'den uyarlanmıştır.

7.2 Sorgulama lisanı

Bilgi çağırmada kullanıcılar için veri tabanındaki (Madde 6.5) depolanmış veriyi (Madde 2.2) çağırmak için kullanılan veri işleme lisanı.

7.3 Kırpma

Bilgi çağırmada bir dizinin (Madde 5.12) sağdaki ve/veya soldaki elemanlarının silinerek kısaltılması işlemi.

7.4 Sıkıştırma

Doğal-lisan işleminde veri işleme (Madde 2.3) için bir kelime biçiminin (Madde 2.11) basitleştirilmiş bir biçime dönüştürülmesi işlemi.

Not - Sıkıştırma genelde tüm fonetik işaretlerin çıkarılmasını, boşlukların, özel karakterlerin (Madde 5.8) ve büyük/küçük harf ayrımlarının kaldırılmasını içerir. Sıkıştırma, örneğin belirli heceleme çeşitliliklerini gidermek için dizinler (Madde 4.5) oluşturmada kullanılır.

7.5 Arama anahtarı

Arama kelimesi

Bilgi çağırmada bir kayda (Madde 6.9) erişim sağlamak için kullanılan karakter dizisi (Madde 5.13).

Not - Bir arama anahtarı bir terimden, kelimedenden, kelime parçasından (Madde 2.18) veya etiketten (Madde 6.16) oluşabilir.

7.6 Gövde arama

İndirgeme

Önceden tarif edilmiş kurallara uygun olarak bir karakter dizisindeki (Madde 5.13) karakterlerin (Madde 5.1) ardı ardına atılması ile otomatik olarak üretilen arama anahtarlarını (Madde 7.5) kullanan isteğe bağlı sorgulama işlemi.

Not - Farklı lisanslardaki kelime oluşumuna bağlı olarak sıra sağdan sola veya soldan sağa olabilir.

7.7 Arama yapmak

Bilgi çağırma> verilen bir özelliğe sahip elemanların seçilip çıkarılması (Madde 7.9) veya eşleştirilmesi (Madde 7.8) amacıyla bir veri (Madde 2.2) kümesini otomatik olarak gözden geçirme.

Örnek: J ile başlayan tüm isimler için bir isimler kümesinin gözden geçirilmesi.

7.8 Eşleştirme yapmak

Bilgi çağırma> bir veri ile özdeş öğelerin seçilmesi veya ayrılması amacıyla bir veri kümesiyle diğer bir veri kümesinin öğeleri arasındaki benzerliği karşılaştırma yoluyla belirleme.

7.9 Seçip çıkarmak

Bilgi çağırma> bir veri (Madde 2.2) kümesi içinden önceden tarif edilmiş özellikleri karşılayan öğeleri seçme.

7.10 Derecelendirmek

Bilgi geri çağırma> arama sorgulamasına uygunluğuna bağlı olarak cevaplara ağırlık faktörleri atama.

8 Veri yönetimi**8.1 Okumak**

Veriyi (Madde 2.2) değiştirmeksizin veri ortamından (Madde 6.1) verinin getirilmesi.

Not : ISO 2382-6:1987'den uyarlanmıştır.

8.2 Yazmak

Bir veri ortamında (Madde 6.1) kalıcı veya geçici olarak veri (Madde 2.2) kaydını yapma.

Not : ISO 2382-6:1987'den uyarlanmıştır.

8.3 Kopyalamak

Kaynaktaki veriyi (Madde 2.2) değiştirmeksizin kaynak bir veri ortamından (Madde 6.1) veriyi okuma (Madde 8.1) ve aynı veriyi bir hedef veri ortamına yazma (Madde 8.2).

Örnek: Bir dosyayı bir manyetik teypten bir diskete kopyalama.

Not 1 - ISO 2382-6:1987'den uyarlanmıştır.

Not 2 - Kaynak ve hedef veri ortamı fiziksel olarak aynı ortam olabilir.

8.4 Düzenleme yapmak

Belirlenen kriterlere uygun olarak veriyi (Madde 2.2) gruplar halinde sıralama.

Not : ISO 2382-6:1987'den uyarlanmıştır.

8.5 Birleştirme yapmak

(Her biri) aynı verilen düzende olan iki veya daha fazla veri (Madde 2.2) kümesinin öğelerini bir küme içinde belli bir düzende bir araya getirme.

[ISO 2382-6:1987]

8.6 Görüntülemek

Veriyi (Madde 2.2) bir ekranda görsel temsil olarak verme.

8.7 Maskeleye yapmak

Bir başka karakter (Madde 5.1) görüntüsünün (Madde 5.14) hafızada tutulmasını ya da atılmasını kontrol etmek için bir karakter görüntüsü kullanma.

Not : ISO 2382-6:1987'den uyarlanmıştır.

Örnek: V gruplama karakteri tüm sesli harflerin (a, e, ı, i, o, ö, u, ü) yerine geçebilir.

8 Çevirmek

Alınan bilgiyi (Madde 2.1) değiştirmeksizin verinin (Madde 2.2) temsilinin bir biçimden diğerine değiştirilmesi.

Örnek: Kod çevrimi, analogdan dijitale çevirme, ortam çevirme.

ISO 2382-6:1987]

9 Alfabe değiştirmek

Bir alfabenin (Madde 5.6) karakterlerini (Madde 5.1) başka bir alfabenin karakterleriyle göstermek.

Not - Bilgi işlemeye (Madde 2.4) uygulanabilir bir tarif için ISO 2382-6:1987'ye bakınız.

Veri geçerleme

9.1 Veri geçerleme

Verinin (Madde 2.2) biçimsel olarak tutarlı, doğru, tam ve makul olup olmadığına karar vermede kullanılan işlem.

Not : ISO 2382-8:1998'den uyarlanmıştır.

9.2 Mükerrer kayıt kontrolü

Aynı veri kaydının birden fazla defa depolanıp depolanmadığını belirlemek için verilerin geçerlenmesi (Madde 9.1).

9.3 Tutarlılık kontrolü

Birbirleri arasında bağlantılı kayıtların önceden tarif edilmiş şartlara uyum gösterip göstermediğini gösteren verilerin geçerlenmesi (Madde 9.1).

Örnek: Çapraz-referansların geçerlenmesi.

9.4 Heceleme kontrolü

Tüm kelimelerin önceden tarif edilmiş kurallara uyum gösterip göstermediğini kontrol eden verilerin geçerlenmesi (Madde 9.1).

Not - Bilgi işlemede (Madde 2.4) metin düzenleme bölümünde heceleme kontrolü tarifi için ISO/IEC 2382-23:1994'e bakınız.

9.5 Tamlik kontrolü

Verinin (Madde 2.2) gerekli olduğu yerde var olup olmadığını görmek için verilerin geçerlenmesi (Madde 9.1).

Not 1 - ISO 2382-8:1986'dan uyarlanmıştır.

Not 2 - Zorunlu veri alanlarında (Madde 6.12) verinin olması gereklidir.

9.6 Biçim kontrolü

Verinin (Madde 2.2) özel bir biçime (Madde 6.2) uygun olup olmadığını belirlemek için verilerin geçerlenmesi (Madde 9.1).

Not : ISO 2382-8:1986'dan uyarlanmıştır.

9.7 Uygunluk kontrolü

Verinin (Madde 2.2) belirlenmiş kriterlere uygun olup olmadığını belirlemek için verilerin geçerlenmesi (Madde 9.1).

Not : ISO 2382-8:1986'dan uyarlanmıştır.

İşlemler

1 Toplu işleme

İşlişırken kullanıcının işleme etki edemeyeceğı şekilde önceden toplanmış işlerin icrası veya verinin Madde 2.2) işlenmesi.

2 Etkileşimli işleme

Bilgisayar sistemindeki kullanıcı ile bilgisayar sistemi arasında kayıtların ve cevapların gidip geldiğı bir inin yer aldığı veri (Madde 2.2) işleme modu.

3 Veri koruma

Verinin (Madde 2.2) kasti veya kazara açığa çıkması, değıştirilmesi veya tahribine karşı korunması için gun idari, teknik ve fiziksel önlemlerin alınması.

Not : ISO 2382-8:1998'den uyarlanmıştır.

4 Güncellemek

Veri (Madde 2.2) ekleme, silme veya değıştirme

Not : ISO 2382-4:1987'den uyarlanmıştır.

5 Dosya bakımı

Veri dosyasının güncellenmesi (Madde 10.4) veya yeniden organize edilmesi faaliyeti.

ISO 2382-4:1987]

6 Taşınabilirlik

Bilgisayar programlamada> genelde çok küçük ikinci bir derleme gerektirecek veya hiç gerektirmeyecek şekilde programın değışik tip veri işleme sistemlerinde çalışma kabiliyeti.

Not : ISO 2382-1:1993'den uyarlanmıştır.

7 Uyumluluk

Veri akdine değeri bir düzenleme olmaksızın bir işlevsel birimin belirlenmiş bir arayüzünün ihtiyaçlarını karşılama kabiliyeti.

ISO/IEC 2382-1:1993]

8 Kullanıcı terminali

Veri bir sistemde veya iletişim şebekesinde kullanıcının bilgisayarla iletişimini sağlayan işlevsel birim.

Not : ISO/IEC 2382-1:1993'den uyarlanmıştır.

9 Menü

İşlişlatılacak faaliyeti kullanıcının seçebildiğı, bir veri işleme sistemi tarafından kullanıcıya görüntülenen Madde 8.6) seçenekler listesi.

Not : ISO/IEC 2382-1:1993'den uyarlanmıştır.

10.10 Veri iletişimi

Veri gönderimini (Madde 10.11) ve değışim koordinasyonunu yöneten kurallar kümesine bağılı olarak işlevsel birimler arasında veri (Madde 2.2) aktarımı.

ISO/IEC 2382-9:1995]

10.11 Veri gönderimi

Telekomünikasyon hat ve cihazları üzerinden verinin (Madde 2.2) bir noktadan bir veya daha fazla noktaya elektronik olarak aktarımı.

t - ISO/IEC 2382-9:1995'den uyarlanmıştır.

1.12 Dosya aktarımı

veri işleme sisteminden bir diğerine bir veya daha fazla dosyanın (Madde 6.10) elektronik yollarla mesisi.

1.13 Yükleme

İçerik bulunan bir bilgisayardan veya veri ortamından (Madde 6.1) bir diğer bilgisayara verilerin (Madde 2) veya programların gönderilmesi.

1.14 İndirmek

İçerik bulunan bir bilgisayardan bir diğer bilgisayara veya bir veri ortamına (Madde 6.1) programların veya verilerin (Madde 2.2) alınması.

1 Uygulama ile ilişkili alanlar

1.1 Bilgisayar destekli

Sanat gücü ile yapılacak işin bir bölümünün bir bilgisayar yardımı ile yapıldığı işlem veya tekniğe ait.

Örnek: Bilgisayar destekli terminoloji çalışması, bilgisayar destekli tercüme, bilgisayar destekli sözlük düzenlemesi.

1.2 Metin işleme

Metin işleme

Metin (Madde 2.6) üzerinde veri işleme (Madde 2.3) işlemi.

Not 1 - ISO/IEC 2382-23:1993'den uyarlanmıştır.

Not 2 - Olağan işlemler giriş, metin düzenleme (Madde 11.3), düzenleme (Madde 8.4), birleştirme (Madde 8.5), geri çağırma, depolama, görüntüleme (Madde 8.6) ve yazmayı kapsar.

1.3 Metin düzenleme

Düzenleme

Metni (Madde 2.6) düzenlemek için işleme.

Not 1 - ISO/IEC 2382-23:1994'den uyarlanmıştır.

Not 2 - Olağan işlemler, yeniden ayarlama, değiştirme, ekleme, silme ve yeniden biçimlendirmeyi kapsar.

1.4 Vurgulamak

Görsel niteliklerini değiştirerek ve böylece onları fark edilir yaparak görüntülenen (Madde 8.6) metin Madde 2.6) elemanlarının önemini belirtme

1.5 Gözle aramak

Bir doküman topluluğunu hızlı bir şekilde gözden geçirme veya bir ekranda bir dosya (Madde 6.10) içindeki kayıtların (Madde 6.9) üzerinden gitme.

Not - Metin işleme (Madde 11.2) bölümündeki tarif için ISO/IEC 2382-23:1994'e bakınız.

Alfabetik dizin

A

fabe 5.6
fabe değiştirme 8.9
fabetik dizin 4.7
fabetik karakter 5.5
fabetik sıralama 3.3
fasayisal karakter 5.4
ndaç 2.9
ra karakteri 5.10
rama anahtarı 7.5
rama kelimesi 7.5
ramak 7.7
rdarda ekleme 3.7
yırıcı 2.10
yırıştırma 2.20

B

asamak 5.7
bellirleyici 6.15
bellirsizlik giderme 2.24
biçim 6.2
biçim kontrolü 9.6
ilgi 2.1
ilgi çağırma 7.1
ilgi işleme 2.4
ilgisayar destekli 11.1
ilgisayar yardımcı 11.1
irleştirmek 8.5
ışıklık 5.11

Ç

çekim listesi 2.12
çekimi kaldırılmış kelime
biçimi 2.17
çekimin kaldırılması 2.16
çevirmek 8.8
çok-kelimeli terim 2.14

D

derecelendirme yapmak 7.10
dışlama listesi 4.1
dizi 5.12
dizin 4.5
dosya 6.10
dosya aktarımı 10.12
dosya bakımı 10.5
DP 2.3
düzenleme anahtarı 3.2
düzenleme değeri 3.1
düzenlemek 8.4

E

eşleştirmek 7.8
eş seslilik 2.23
etiket 6.16
etkileşimli işleme 10.2
evrilmiş dizin 4.11

G

görüntülemek 8.6
gövde arama 7.6
gözle aramak 11.5
grafik karakter 5.3
güncelleme 10.4

H

heceleme kontrolü 9.4

I

IR 7.1

İ

indirgeme 7.6
indirgenmiş biçim 2.15
indirme 10.14

K

kapsama listesi 4.2
karakter 5.1
karakter dizisi 5.13
karakter kümesi 5.2
kayıt 6.9
kelime biçim dizini 4.12
kelime biçimi 2.11
kelime bölümü 2.18
kelime dizini 4.12
kelime durdurma listesi 4.1
kelime ekleme listesi 4.2
kelime işleme 11.2
kelime parçası 2.18
kelimelerin yerini gösteren
dizin 4.4
kırpma 7.3
kontrol karakteri 5.9
kopyalamak 8.3
kullanıcı terminali 10.8

L

lisan işleme 2.5

M

makine tarafından
okunabilir veri 6.4
makuliyet kontrolü 9.7
maskelendirme yapmak 8.7
menü 10.9

merkeze yükleme 10.13

metin 2.6
metin külliyatı 2.7
metin düzenleme 11.3
metin düzenleme 11.3
metin işleme 11.2
mükerrer kayıt kontrolü 9.2

O

okumak 8.1

Ö

örüntü 5.14
özel karakter 5.8

P

permütasyon 3.6
permütasyonlu dizin 4.9

R

referans biçim 2.13

S

sayısal karakter 5.7
seçip çıkarma 7.9
serbest-metin arama 4.3
sıkıştırılmış biçim 2.15
sıkıştırma 7.4
sıklık sırası 3.5
sınırlayıcı 2.10
sistemlik dizin 4.8
sorgulama lisansı 7.2

T

tamlık kontrolü 9.5
taşınabilirlik 10.6
tekrarlanabilir kategori 6.17
temel biçim 2.13
temel biçim türetimi 2.19
temel biçimde türetilmiş kelime
dizini 4.13
terim bankası 6.8
terim dizini 4.6
terminolojik kayıt 2.22
terminolojik veri bankası 6.8
terminolojik veri tabanı 6.6
terminolojik veri toplama 2.21
ters alfabetik sıralama 3.4
ters dizin 4.10
tip 2.8
toplu işleme 10.1
tutarlılık kontrolü 9.3

U
yumluluk 10.7

V
eri 2.2
eri alanı 6.12
eri alanı klasörü 6.13

veri elde etme 6.3
veri eleman tipi 6.14
veri elemanı 6.11
veri geçерleme 9.1
veri gönderimi 10.11
veri iletişimi 10.10
veri işleme 2.3
veri kategorisi 6.14

veri koruma 10.3
veri ortamı 6.1
veri tabanı 6.5
vurgulamak 11.4

Y
yazmak 8.2

Alfabetik dizin (İngilizce)

A alphabet 5.6 alphabetical character 5.5 alphabetical index 4.7 alphabetical ordering 3.3 alphanumerical character 5.4	display , verb 8.6 double-entry check 9.2 download , verb 10.14 DP 2.3	N numerical character 5.7
B base form 2.13 batch processing 10.1 blank 5.11 browse, verb 11.5	E editing 11.3 exclusion list 4.1 extract, verb (information retrieval) 7.9	P paradigm (natural-language processing) 2.12 parsing (language processing) 2.20 pattern 5.14 permutation 3.6 permuted index 4.9 plausibility check 9.7 plus word list 4.2 portability (computer programming) 10.6
C character 5.1 character set 5.2 character string 5.13 compatibility 10.7 completeness check 9.5 compression (natural-language processing) 7.4 compressed form 2.15 computer aided adjective 11.1 computer assisted 11.1 concatenation 3.7 concordance (computer applications) 4.4 consistency check 9.3 control character 5.9 convert, verb 8.3 copy, verb 8.3 corpus (language engineering) 2.7	F file 6.10 file maintenance 10.5 file transfer 10.12 format (data processing) 6.2 format check 9.6 free-text search 4.3 frequency order 3.5	Q query language (information retrieval) 7.2
D data 2.2 data acquisition 6.3 data bank 6.7 database 6.5 data category 6.14 data communication 10.10 data element 6.11 data element type 6.14 data field 6.12 data field directory 6.13 data medium 6.1 data processing 2.3 data protection 10.3 data transmission 10.11 data validation 9.1 degradation 7.6 deinflected word form 2.17 deinflection 2.16 delimiter 2.10 digit 5.7 disambiguation 2.24	G graphical character 5.3 H highlight, verb 11.4 homograph 2.23 I identifier 6.15 inclusion list 4.2 index (natural-language processing) 4.5 information (information processing) 2.1 information processing 2.4 information retrieval 7.1 interactive processing 10.2 inverted index 4.11 IR 7.1 L label 6.16 language processing 2.5 lemmatization 2.19 lemmatized word index 4.13 M machine-readable data 6.4 mask, verb 8.7 match, verb (information retrieval) 7.8 menu 10.9 merge, verb 8.5 multi-word term 2.14	R ranking (information retrieval) 7.10 read, verb 8.1 reasonableness check 9.7 record 6.9 reduced form (deprecated) 2.15 reference form 2.13 repeatable category 6.17 reverse alphabetical ordering 3.4 reverse index 4.10 S search key (information retrieval) 7.5 search, verb (information retrieval) 7.7 search word (information retrieval) 7.5 seperator 2.10 sort key 3.2 sort value 3.1 sort, verb 8.4 sorting key 3.2 sorting value 3.1 space character 5.10 special character 5.8 spell check 9.4 stem search 7.6 stop word list 4.1 string 5.12 systematic index 4.8

T		token (natural-language		W	
term bank 6.8.		processing 2.9		word form 2.11	
term index 4.6		transliterate, verb 8.9		word form index 4.12	
terminological data bank 6.8		truncation (information		word index 4.12	
terminological database 6.6		retrieval) 7.3		word part 2.18	
terminological data		type (language engineering) 2.8		word processing 11.2	
collection 2.21				word segment 2.18	
terminological entry 2.22				write, verb 8.2	
text 2.6					
text corpus (language		U			
engineering) 2.7		update, verb 10.4			
text processing 11.2		upload, verb 10.13			
		user terminal 10.8			

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	21.05.1980	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1991-1998	Özel Saint Michel Fransız Lisesi
Lisans	1998-2002	Yıldız Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı
Yüksek Lisans	2003-2005	Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı

Çalıştığı kurumlar

2001–2002	-Kanal D televizyonunda haber muhabirliği. -ShowTV televizyonunda haber muhabirliği.
2002–2003	- Lafarge Roofing grubunda Schiedel şirketinde satış asistanlığı.
2004 –Devam ediyor	YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi.